

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Verslo administravimo studijų programa
Kodas 62103S101

BRIGITA JAKUBAUSKAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**LIETUVOS REGIONŲ POLITIKOS ĮGYVENDINIMO ĮTAKA REGIONŲ
PLĖTRAI**

Kaunas 2006

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

BRIGITA JAKUBAUSKAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**LIETUVOS REGIONŲ POLITIKOS ĮGYVENDINIMO ĮTAKA REGIONŲ
PLĖTRAI**

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Regioninės politikos mokyklos.....	18
2 lentelė Regiono politikos tikslai.....	23
3 lentelė Regionų politikos strategijų privalumai ir trūkumai.....	24
4 lentelė Regionų socialinės ir ekonominės padėties vertinimo makroekonominis kontekstas.....	27
5 lentelė Bendras vidaus produktas vienam gyventojui 2000 - 2004 m. tūkst. Lt.....	80
6 lentelė Tiesioginės užsienio investicijos 2000 - 2004 m. tūkst. Lt.....	80
7 lentelė Materialinės investicijos 2000 - 2004 m. tūkst. Lt.....	81
8 lentelė Užimtųjų skaičius 2000 - 2004 m. tūkst.....	81
9 lentelė Nedarbo lygis 2000 - 2004 m. proc.....	82
10 lentelė Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 - 2004 m. mln. Lt.....	82
11 lentelė Regionų įsisavintos lėšos mln. Lt. 2005 m. IV ketvirčio – 2006 m. I ketvirčio laikotarpiu	68

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslėlis Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo struktūrograma.....	26
2 paveikslėlis ES struktūriniai fondai ir finansuojamos sritys.....	39
3 paveikslėlis Struktūrinių fondų paramos administravimo institucinė struktūra.....	46
4 paveikslėlis Lietuvos regionų BVP kitimas 2000 - 2004 m. tūkst. Lt.....	50
5 paveikslėlis Tiesioginės užsienio investicijos 2000 - 2004 m. tūkst. Lt.....	53
6 paveikslėlis Materialinės investicijos 2000 - 2004 m. tūkst. Lt.....	54
7 paveikslėlis Užimtųjų skaičius 2000 - 2004 m. tūkst.....	56
8 paveikslėlis Nedarbo lygis 2000 - 2004 m. procentais.....	58
9 paveikslėlis Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 - 2004 m. mln. Lt.....	60
10 paveikslėlis ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir BVP tenkančio vienam gyventojui priklausomybė.....	63
11 paveikslėlis ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir tiesioginių užsienio investicijų priklausomybė.....	64
12 paveikslėlis ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir materialinių investicijų priklausomybė....	64
13 paveikslėlis ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir užimtumo priklausomybė.....	65
14 paveikslėlis Bendra paramos suma skiriama regionams mln. Lt. (pasirašyta sutarčių).....	66
15 paveikslėlis ES finansinė įsisavinimo būklė 2005 m.....	66

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ES - Europos Sąjunga

BPD - bendrasis programavimo dokumentas

BVP - bendras vidaus produktas

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
ĮVADAS.....	6
1. REGIONŲ PLĖTROS IR POLITIKOS SAMPRATA, PRIELAIDOS.....	8
1.1. Regiono koncepcija	8
1.2. Regionų plėtrą aiškinančios teorijos	11
1.3. Regioninės politikos teoriniai aspektai	18
1.3.1. Pagrindinės regioninės politikos mokyklos.....	18
1.3.2. Regionų politikos esmė, tikslai, principai	20
1.4. Regioninės politikos įgyvendinimo metodai.....	24
2. LIETUVOS IR EUROPOS SĄJUNGOS REGIONŲ POLITIKOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS	32
2.1. Nacionalinės regionų politikos įgyvendinimo ypatumai.....	32
2.2. ES struktūrinių fondų paramos paskirtis, rūšys, principai	37
2.3. ES struktūrinių fondų planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai	40
2.4. Lietuvos 2004 – 2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas ir struktūrinių fondų lėšų administravimo sistema Lietuvoje	42
3...LIETUVOS REGIONŲ POLITIKOS ĮTAKOS NETOLYGUMŲ MAŽINIMUI TYRIMAS	48
IŠVADOS.....	69
PASIŪLYMAI	71
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	72
SUMMARY	77
1 PRIEDAS Prioritetai ir priemonės	78
2 PRIEDAS BVP vienam gyventojui ir tiesioginės užsienio investicijos 2000 - 2004 metais..	80
3 PRIEDAS Materialinės investicijos ir užimtųjų skaičius 2000 – 2004 metais	81
4 PRIEDAS Nedarbo lygis ir lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 – 2004 metais	82

IVADAS

Pastaruoju metu, Lietuvoje išryškėjo regionų ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio išsivystymo diferenciacija, todėl atsirado poreikis sukurti ir nuolat plėtoti efektyviai funkcionuojančią regioninę politiką.

Lietuvos regionų politikos įgyvendinimo klausimai yra aktualūs, kadangi šiuo metu didėjant regionų politikos vaidmeniui vis labiau išryškėja skirtumai tarp regionų, kurie, be abejo, yra labai svarbus reiškinys šalies ekonominei plėtrai.

Regionų politiką galima traktuoti kaip visumą priemonių, skirtų skatinti ekonominę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudojant vietinius išteklius.

Viena iš pagrindinių regionų problemų Lietuvoje – lėšų stoka. Todėl labai svarbu nustatyti kokios įtakos gaunama struktūrinių fondų parama turi Lietuvos regionams, jų plėtrai.

Tyrimo objektas: Lietuvos regionų politikos įgyvendinimo poveikis regionų plėtrai.

Lietuvos regionų politikos įtaka regionų plėtrai nagrinėjama per gebėjimą pritraukti ir įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas.

Darbe nagrinėjama **problema:** kaip Lietuvos regionų politika, įgyvendinama naudojantis Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, veikia regionų plėtrą.

Darbo tikslas – įvertinti Lietuvos regionų politikos įgyvendinimo įtaką regionų plėtrai per Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įsisavinimą.

Tyrimo uždaviniai:

- Susisteminti regiono ir regioninės politikos sampratų apibūdinimus;
- Išnagrinėti regionų politiką aiškinančias teorijas;
- Išskirti Lietuvos nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo ypatumus;
- Išanalizuoti Europos Sąjungos regionų politiką, tikslus, finansavimo šaltinius;
- Įvertinti Bendrąjį programavimo dokumentą ir struktūrinių fondų lėšų administravimo sistemą Lietuvoje;
- Atlikti Lietuvos regionų politikos įgyvendinimo poveikio regionų plėtrai analizę.

Norint iširti, kokią įtaką darys Lietuvos regionų politikos įgyvendinimas regionų plėtrai, suformuluota tokia **hipotezė:**

Egzistuoja teigiama tiesioginė priklausomybė tarp regionų ekonominio išsivystymo rodiklių ir ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo.

Teorinėje darbo dalyje pateikiama regiono samprata ir charakteristikos, pagrindinės regionų plėtrą aiškinančios teorijos. Lyginami dviejų regioninės politikos mokyklų veikimo principai. Pateikiamos regioninės politikos koncepcijos, uždaviniai, pagrindiniai tikslai. Apžvelgiami regioninės politikos įgyvendinimo metodai, bei principai, regioninės politikos formavimasis.

Antrojoje darbo dalyje išryškunami Lietuvos nacionalinės regioninės politikos ypatumai. Vėliau aptariami Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos paskirtis, rūšys, principai. Pateikiamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų planavimo ir įgyvendinimo mechanizmas, taip pat Lietuvos 2004 - 2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas ir struktūrinių fondų lėšų administravimo sistema Lietuvoje.

Trečiojoje dalyje atliktas regionų politikos įtakos netolygumų mažinimui tyrimas. Šio tyrimo tikslas - nustatyti Lietuvos regionų ekonominio išsivystymo lygio ir ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo priklausomybę. Atliekama regionų ekonominių socialinių rodiklių 2000 – 2004 m. laikotarpiu analizė. Hipotezei patikrinti naudojama regresinė analizė. Tyrimo rezultatai parodė, kad egzistuoja teigiama tiesioginė priklausomybė tarp regiono ekonominio išsivystymo rodiklių ir ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo.

Tyrimo metodai - mokslinės literatūros palyginamoji analizė, internetinių ir statistinių duomenų analizė, regresinė analizė.

Darbe remtasi užsienio M. Cuddy, J. N. Gladkij, A.I. Čistobajev ir lietuvių G. Mačio, D. Štreimikienės, R. Bagdzevičienės autorių darbais, Lietuvos Statistikos departamento ir Finansų ministerijos duomenimis

Darbo apimtis 71 p., pateikta 11 lentelių ir 15 paveikslų, 61 literatūros šaltinis ir 4 priedai.

1. REGIONŲ PLĖTROS IR POLITIKOS SAMPRATA, PRIELAIDOS

Pirmoje dalyje pateikiami regiono apibrėžimai, klasifikavimai pagal tam tikrus kriterijus, apžvelgiamos regionų plėtrą aiškinančio teorijos, pagrindinės regioninės politikos mokyklos, pateikiami mokslininkų skirtingi regioninės politikos apibrėžimai. Išskiriami regioninės politikos tikslai, uždaviniai, principai, apžvelgiama regioninės politikos įgyvendinimo metodika.

1.1. Regiono koncepcija

Sąvokos kaip regionas, rajonas, teritorija, teritorinė sistema mokslinėje literatūroje ir praktikoje naudojamos kaip sinonimai.

K. Šimelevič ir R. Bagdzevičienė (2001) remdamosi A. B. Alajevu teigia kad, teritorija – tai kieto žemės paviršiaus dalis su savo gamtinėmis, antropogeninėmis savybėmis ir ištekliais, kuri yra charakterizuojama geografiniu išsidėstymu ir kitomis savybėmis.

Mokslininkai nesutaria ar sąvoka „rajonas“ yra kilusi iš Prancūzijos, ar iš Ispanijos, kadangi ten ji turi teritorinę reikšmę. Vėliau sąvoka „regionas“ pasirodė elastingesnė ir svarbiausia – atsieta nuo teritorinio – administracinio suskirstymo. Tačiau pastebima, kad iki šiol nėra vieningo „regiono“ apibrėžimo.

Tiksliai apibrėžti terminą „regionas“ vis dar sunku, nes jis svyruoja tarp specifinio teritorinio ir bendrai sektorinio apibrėžimo. Todėl daugelio mokslininkų nuomonės skiriasi dėl regiono sąvokos apibrėžimo naudojimo. Į regioną galima žiūrėti kaip į socialinę ir politinę struktūrą: „Regione sueina žmonių tapatybės ir socialinė veikla, politinės institucijos ir ekonominės organizacijos“ (K. Šimelevič, Bagdzevičienė R., 2001, p. 275).

„Britanica“ enciklopedijoje regionas – tai vientisa sritis, kuri pagal vertinimo kriterijų skiriasi nuo kitų kaimyninių sričių ir pagal šį kriterijų yra vientisa savo viduje.

Pagal klasikinį regiono apibrėžimą, galima teigti, kad regionas – tai teritorija, pasižyminti tam tikromis specifinėmis, gamtinėmis, demografinėmis, socialinėmis, ir ekonominėmis sąlygomis, kurios jį charakterizuoja ir skiria nuo gretimų teorijų. Šie regionai formuojasi istoriškai savaime, priklausomai nuo gamtinių ir ekonominių sąlygų. (D. Štreimikienė, 1999, p. 143).

Termino „regionas“ apibrėžimus egzistuojančius mokslinėje literatūroje būtų galima sugrupuoti pagal 3 kategorijas:

- Homogeniškumą;
- Centriškumą;
- Planavimą. (I. Mačerinskienė, G. Sabaitė, 2001, p. 177)

Pagal homogeniškumo kriterijų, regionai yra formuojami iš tam tikrų zonų (plotų), pasižyminčių tam tikromis tik joms būdingomis savybėmis (ekonominėmis, socialinėmis ar politinėmis). Centriškumo kategorija pripažįsta, jog populiacija bei ekonominė veikla koncentruojasi ties specifiniais veiklos centrais (miestais, didmiesčiais). Planavimo kategorija nusako regionus administravimo bei politinė išraiška (J.N. Gladkij, A.I. Čistobajev, 1998, p. 31).

Regionas nebūtinai turi sutapti su tam tikro subjekto (pvz., šalies) sienomis. Terminas „regionas“ gali apibrėžti ir grupę regionų, susijusių į vieną didesnę ir peržengiantį nacionalines valstybės sienas.

Kitaip tariant, vieno pasirinkto kriterijaus pagrindu teritoriją galima suskirstyti į atskirus regionus. Regionai gali būti klasifikuojami daugelio kriterijų atžvilgiu:

- pagal ekonominį išsivystymo lygį;
- pagal regionų ekonominio vystymosi tempą;
- pagal teritorinę ūkio struktūrą (tolygūs ir netolygūs regionai);
- pagal gyventojų tankumą;
- pagal gyventojų prieaugį;
- pagal gamybinės specializacijos lygį ir kitus kriterijus (J.N. Gladkij, A.I. Čistobajev, 1998, p. 35).

Išsivysčiusiose Vakarų šalyse regionų klasifikacija šiek tiek skiriasi. Dažniausiai regionai klasifikuojami į :

- *depresinius regionus*, kurių praeitis augimo tempai gana dideli, bet dėl tam tikrų priežasčių (pvz., jei baigiasi regiono gamtiniai ištekliai) jie nustoja augti;
- *stagnacinius regionus*, išsiskiriančius gana žemais arba nuliniiais vystymosi tempais;
- *regionus – pionierius*, įsisavinančius naujus dalykus (pvz., technologijas);
- *mikroregionus*, dalinant juos į smulkesnes daleles, netenka regiono požymių;
- *pirmaujančios tvarkos ekonominius regionus* arba *generalinius regionus*, tai aukščiausios tvarkos regionai, sudarantys šalies regioninio makro dalinimo schemas;
- *planinius regionus*, kuriems taikomos tikslinės vystymosi programos ir kurių ribos nesutampa su to pačio tinklo regionais;
- *unikalius regionus*, charakterizuojamus gana žemu išsivystymo lygiu ir išskiriamus besivystančiose šalyse (J.N. Gladkij, A.I. Čistobajev, 1998, p. 37).

Skirtingose mokslo šakose regionas traktuojamas skirtingai. Ekonomikos mokslai apibrėžia regioną, kaip socialinę – ekonominę visumą, kur vyksta materialinės gamybos procesai. Socialinė – ekonominė geografija apibrėžia jį kaip gamybos objektą, arba, kaip aplinką, kurioje gyventojai ir materialinė gamyba yra tarpusavyje susiję. Regioną kaip gyvenamąją aplinką, kurioje yra kuriamos

žmonių gyvenimo sąlygos, tiria demografija. Ekologija tiria regioną, kaip teritoriją, kuri daro poveikį supančiai aplinkai (R. Tijūnaitienė, L. Giedrimienė, 2002, p. 192 – 193).

Regionas, kaip pagrindinis socialinės – ekonominės erdvės vienetas, charakterizuojamas tam tikromis struktūrinėmis savybėmis. Jeigu regioną identifikuojantys požymiai silpnėja nuo centro iki periferijos, regionas laikomas netolygiu. Jeigu aiškaus požymių silpnėjimo nepastebima, toks regionas vadinamas tolygiu arba homogenišku (J.N. Gladkij, A.I. Čistobajev, 1998, p. 37).

Reiktų paminėti tam tikras regiono struktūrines charakteristikas:

1. *Regioninis identitetas*. Norint mobilizuoti bendruomenės pastangas, tam kad būtų pasiekti bendri tikslai, svarbu atkreipti dėmesį į regiono identiteto stiprumą, t.y. ar pas gyventojus pakankamai stiprus regionui priklausomybės jausmas, bendras tikslas ir pasitikėjimas savo jėgomis turėtų būti vystomi visuose regiono lygmenyse (apskrities, miesto, apylinkių). Kaip pavydį galima būtų pateikti pavyzdžiui Žemaitijos regioną, kuriame yra labai stiprus identiteto suvokimas, susijęs su tam tikrais papročiais.

2. *Ekonominiai pajėgumai*. Regionas privalo turėti bent minimalius ekonominius pajėgumus, tam kad taptų efektyviu teritoriniu vienetu bei išlaikytų tam tikrą autonomijos lygį. Jis gali būti turtingas tam tikrais gamtiniais ištekliais, žaliavomis. Regione turėtų būti įsteigtos tam tikros gamyklos, paslaugų centrai ar kiti ekonominiai pajėgumai. Regionas turi vykdyti tam tikros apimties ekonominę veiklą tam, kad išlaikytų savo administracinės struktūras, finansiškai remtų plėtros programas ir dalyvautų kaip lygiavertis savarankiškas vienetas kitų regionų tarpe. Ekonominiai pajėgumai regionui reikalingi ir dėlto kad būtų remiamas verslas.

3. *Politiniai pajėgumai*. Funkcionuojančiam regionui reikalingas efektyvus demokratinis valdymas, tam kad būtų tinkamai pasirūpinta bendruomenės interesais. Vakarų šalyse būdingos tam tikros suinteresuotųjų grupės, nevyriausybinės organizacijos, kurios rūpinasi bei tenkina visuomenės poreikius, sprendžia socialinius ekonominius bei aplinkosauginius regiono klausimus. Tai gali būti įvairios su aplinkosauga susijusios grupuotės, moterų ar darbuotojų teises ginančios grupės bei kitos nevyriausybinės organizacijos.

4. *Administraciniai pajėgumai*. Regiono administracija privalo administruoti, rengti regioninės politikos planą ir užtikrinti efektyvų šios politikos įgyvendinimą. Regioninės administravimo institucijos privalo reaguoti į įmonių poreikius, teikti tiesioginę ir netiesioginę paramą. Tai gali būti konsultacijos, įvairūs mokymai, seminarų bei konferencijų organizavimas (M. Cuddy, 1998, p. 3).

Mano nuomone visos išvardintos regiono struktūrinės charakteristikos yra svarbios. Regioninis identitetas ypatingas tuo, kad čia yra svarbu gyventojų bendri tikslai, priklausomybės jausmas regionui. Visuomenės pagalba vystoma darni regionų plėtra. Nuo ekonominių pajėgumų priklauso regiono efektyvumas, nes šalies tikslas spartus ekonomikos augimas. Tai pat regionui svarbu politiniai pajėgumai, t.y. šalies valdymas, kuris sprendžia socialinius, ekonominius,

aplinkosauginius regiono klausimus. Administraciniai pajėgumai susiję glaudžiai su politiniais pajėgumais, įtakojantys jų funkcionavimą.

Apžvelgus skirtingų mokslininkų pateikiamus regiono apibūdinimus suformuluotas regiono apibrėžimas: regionas – tai teritorijos gamtinių savybių, socialinės veiklos, politinių institucijų ir ekonominių organizacijų visuma, skirianti ją nuo gretimų teritorijų.

Išnagrinėta regiono samprata padės tirti regiono plėtrą.

1.2. Regionų plėtrą aiškinančios teorijos

Pastaruoju metu vieno aspekto nepakanka norint įvertinti regiono plėtos procesą. Šie plėtos aspektai yra persipynę tarpusavy ir griežtų ribų tarp jų nėra. Mokslininkai regionų plėtrą skirsto į tris aspektus, tai socialinį regionų plėtos aspektą, aplinkos plėtos aspektą ir ekonominį plėtos aspektą.

Socialinis regionų plėtos aspektas. Kadangi vien tik „sunkūs veiksniai“ (ekonomikos kultūra, darbo išlaidos, nuosavybės kainos ir t.t.) nepaaiškina regionų plėtos arba nuosmukio, R. Danielzykas ir G. Vudas (2000) dėmesį nukreipia į kultūros dimensiją, kurią parodo per dviejų susijusių problemų prizmę:

1. „regiono identiškumo“ svarbą – žmonių prieraišumo jausmą regionui (identifikaciją su regionu);
2. regiono specifikos svarbą – žmonių kasdieninio gyvenimo turinį, „ekonominę ir darbo kultūrą“

Jie aiškino, kad vertinant regiono ekonominį lygį labiau tinka žodis diferenciacija negu atsilikimas, kadangi žmonių pasitenkinimas gyvenimu nekoreliuoja su ekonomine sėkme.

J. Martinussensas (1999) regionų plėtrą buvo pradėjęs traktuoti kaip žmogiškąją plėtrą. Dėmesys buvo sukoncentruotas trim dalykams:

1. ilgo ir sveiko gyvenimo galimybei;
2. žinių siekimo galimybei;
3. išteklių gavimo galimybei, norint užtikrinti normalų gyvenimo lygį.

Prie minėtų veiksnių vėliau prisidėjo vyrų ir moterų lygios teisės, įvairūs stabilumo aspektai, decentralizuotas sprendimų priėmimas, asmeninis saugumas.

Šiame kontekste plėtra reiškia patobulinimus iš piliečio pozicijos: žodžio ir veiksnių laisvę, ekonomines socialines ir kultūrinis teises. Kartu žmogiškoji plėtra turi būti harmoninga: esamų žmonių poreikių patenkinimas negali būti vykdomas ateities kartų poreikių tenkinimo sąskaita.

Profesorius Tonis Sorensenas (2001) analizuodamas regionų plėtrą socialiniu aspektu akcentavo dvi sąvokas:

- nelygybės ir skirtingą gerovės lygį tarp teritorijų;
- skirtumų ekonominėse ir socialinėse struktūrose arba sąlygose.

Abu minėti reiškiniai turi tendenciją didėti.

Nelygybę galima paaiškinti Maslou poreikių hierarchija, kadangi gyvenimo stiliaus ir prioritetų kaita priklauso nuo gerovės lygio. Žemiau arba skurdo ribos lygyje gerovė susiveda į individualius siekius patenkinti pagrindinius poreikius: maistas, drabužiai, gyvenamojo ploto turėjimas, pagrindinės medicinos ir socialinės paslaugos. Kuo arčiau žmonės poreikių piramidės viršūnės tuo svarbiau tampa darbo kokybė, individualus saugumas, laisvalaikio galimybės, socialinis dalyvavimas, ir pasitenkinimas.

Skirtumai ekonominėse ir socialinėse struktūrose arba sąlygose iš dalies priklauso nuo regiono geografijos ir reikšmės.

Gamtinis regionų plėtros aspektas. P. A. Džiuljenas ir R. Leičansas (2001) dinaminę regionų plėtrą siūlė nagrinėti trimis kryptimis:

1. visiško pranašumo buvimas (mineralinių išteklių turėjimas, dideli miškų plotai ir t.t.);
2. investicinis patrauklumas (investuotojų požiūriu);
3. užsienio investicijų srautas į regioną.

Šis aspektas pavadintas gamtiniu, nes konkretaus regioninės plėtros pagrindą sudaro gamtiniai ištekliai arba sąlygos, suteikiančios regionui visišką pranašumą. Visiškas pranašumas, kad ir tam tikram laikui (mineraliniai ištekliai, miškai, jūra, sniegas slidinėjimui) sąlygoja regiono investicinio patrauklumo augimą: garantuojamas pelno augimas per laiką. Šios dvi pozicijos leidžia pereiti prie trečios – didelio srauto investicijų srauto į regioną, kadangi investuotojus traukia turimi pranašumai, maža rizika ir pastovus pelnas iš investicijų.

Pranašumą regionui gali suteikti ne tik gamta, bet ir palanki verslui aplinka regione, patraukli mokesčių sistema ir kiti veiksniai.

Kiekvienas regionas turi savo konkurencinių pranašumų rinkinį ir ne tik „gamtos apdovanoto“ regiono padėtis visada pirmaujanti.

Ekonominis regionų plėtros aspektas. Nemaža grupė mokslininkų, vertindama regioną, kaip „socialinės-ekonominės erdvės visumą, charakterizuojama visų nuosavybės formų gamybos struktūra, gyventojų, darbo vietų koncentracija bei turinčią savo teritorijos valdymo organus“ (V. Bilčakas, V. Zacharovas, 1998), regionų plėtrą suveda į ekonominę plėtrą, kurios pagrindas – evoliucija ir pažanga.

Mokslinė literatūra (M. P. Mondaro, 1997) tvirtino, kad norint sužinoti ar šalis vystosi reikia atsakyti į tokius klausimus:

1. Kas atsitiko su skurdu?
2. Kaip pasikeitė nedarbo lygis?

3. Koks nelygybės lygis?

Jei visi trys rodikliai pagerėjo, tai šalis be abejojimo išgyvena augimo periodą. Jeigu vienas, du ar net trys pablogėjo, tai neverta kalbėti apie augimą, net jei pajamos vienam gyventojui išaugo dvigubai.

Ekonominė plėtra buvo neatsiejama nuo ekonomikos augimo teorijų, kurios analizavo įvairių veiksnių įtaką ekonomikos augimui.

Ekonominiam regionų plėtros aspektui galima priskirti ir Deivido Makleodo (1996) modelius (iš viršaus į apačią arba tradicinį (klasikinį) ir iš apačios į viršų), apibendrinančius įvairių autorių nuomones. Tradicinio regionų plėtros požiūrio charakteristikos būtų tokios:

1. stipriai akcentuojama centro/periferijos poliarizacija, kuomet kapitalas juda iš centro į periferiją, o išteklių atgal į – centrą (pavyzdžiui, investicijos į naftos pramonę juda iš didelių miestų į periferiją, o naftos srautai – į didelius miestus, turinčius gamybinę galią);
2. plėtra (sponatiška arba skatinama) prasideda keliuose dinaminiuose sektoriuose ir geografinėse teritorijose ir plinta į kitus sektorius ir teritorijas;
3. labiausiai akcentuojama urbanizacijos ir pramonės, intensyvaus kapitalo plėtra, priėjimas prie aukščiausių technologijų.

Pagal modelį iš apačios į viršų, sprendimai ir gali būti kuo arčiau apačios (periferijos), tada ekonominis augimas ir plėtra vyks greičiau, nei rizikingi projektai „uždėti iš viršaus“:

1. svarbi kiekvieno regiono struktūrinė kompozicija;
2. sėkmė arba nesėkmė priklauso nuo vietinių sąlygų: regioninės politikos, infrastruktūros, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos, kainų lygio, gyventojų tankumo.

Perspektyvius regionus charakterizuoja greito augimo sektoriai (naftos, aukštųjų technologijų), aukštas paslaugų lygis, šiuolaikiškas turizmas.

Ekonominė plėtra yra svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis, kadangi ji aprūpina bendruomenę finansiniais išteklių, kurie būtini norint vystyti kitus bendruomenės plėtros aspektus. Ekonominė plėtra apima ekonominį augimą bei sugebėjimą kurti daugiau naudos, tai yra produktyvumo didinimas, inovacijų diegimas ar ekonominis restruktūrizavimas, naujų darbo vietų steigimas (G. Belazarienė, 2000, p. 63).

Norint suprasti, kokią įtaką ekonomikos plėtra gali daryti kūrimo procesui regione, svarbu suvokti fundamentalius ekonominės veiklos komponentus. Bet kokios ekonominės veiklos pagrindas yra penki esminiai ekonominės veiklos komponentai:

- žmogiškųjų išteklių plėtra;
- technologijų ir socialinių inovacijų kūrimas;
- transporto ir ryšių infrastruktūros tobulinimas;
- kapitalo rinkos plėtotė;

- modernių vadybos metodų taikymas (G. Mačys, V. Stempkauskas, 2000, p. 252).

Būtina įvertinti minėtus esminius ūkinės veiklos komponentus nagrinėjant regiono ekonominę – socialinę plėtrą, regiono privalumus ir trūkumus. Jei vieno ar kelių komponentų raida bus netolygi, tai trukdys ar netgi ribos regiono plėtros procesus. Horizontaliosios strategijos apima šešis apibendrintus ekonominės – socialinės veiklos sektorius: pramonę ir verslą, švietimą ir kultūrą, socialinę plėtrą, sveikatos apsaugą, žemės ūkį, turizmą, rekreaciją ir sportą. Ši ekonominė socialinė veikla regione nuolat veikiama konkurencijos ir bendradarbiavimo tiek iš išorės ir iš vidaus. Tai yra konkurencinė ir bendradarbiavimo aplinka pačiame regione ir tarp artimiausių kaimynų. Ekonominės plėtros procesus regione neabejotinai veikia bendra politinė ir makroekonominė aplinka valstybėje bei bendradarbiavimas su kitų valstybių partneriais (G. Mačys, V. Stempkauskas, 2000, p. 252 – 253).

Ekonominės plėtros tikslas – didinti turto kūrimo tempus. Turta kuria dirbančios verslo įmonės. Nežiūrint į tai, yra daug būdų, kuriais galima padidinti turto kūrimo tempus. Išteklių – ir finansiniai, ir žmogiškieji – yra visada riboti, todėl svarbu pasiekti kuo geresnių rezultatų atsižvelgiant į turimus išteklius, kuriuos galima investuoti į ekonominę plėtrą.

Mokslinėje literatūroje pateikiama keletas regionų augimo ir plėtros teorijų. Dauguma iš jų – šalies augimo modeliai pritaikyti regionams, kadangi šaltiniai, nulemiantys tiek regiono, tiek ir visos šalies ekonominį vystymąsi yra tokie patys. J. Tayloras, C. Wrenas (1997) ekonominės teorijos atžvilgiu išskiria dvi požiūrių grupes į regioninę politiką: besiremiantys rinka ir rinkos nesėkmę pripažįstantys požiūriai.

Neoklasikinis požiūris arba į rinką orientuotas požiūris (regionų konvergencijos teorijos) teigia, jo regioninė politika yra nereikalinga, nes rinka pati išlygina regioninius skirtumus. Tai įmanoma tik tobulos rinkos sąlygomis, kuri praktikoje neegzistuoja. Šis požiūris remiasi tarptautinės prekybos teorijos pagrindais.

Pagal J. Taylorą, C. Wreną (1997) netolygiai besivystančių regionų plėtros teorija (regionų divergencijos teorija), pripažįstanti rinkos nesėkmę, teigia, jog rinka be valdžios įsikišimo didina regioninius skirtumus dėl ciklinio rinkos mechanizmo, kuris sukuria silpnescio regiono vis didėjančią priklausomybę nuo stipresnio. Šiuos atveju reikalingas valstybės įsikišimas.

Apžvelgus neoklasikinį požiūrį ir netolygiai besivystančių regionų plėtros teoriją man pastaroji labiau priimtinesnė. Kadangi rinka efektyviai egzistuoti gali tik su valstybės įsikišimu. Valstybės įsikišimas įtakoja regionų diferenciaciją. Tai ryški problema Lietuvoje.

Dauguma regiono augimo ir plėtros teorijų remiasi tuo, kad regionas įsivaizduojamas, tarsi maža šalis. Tokia prielaida dažnai yra racionali, nes regiono plėtros šaltiniai yra tokie patys, kaip nacionaliniai, bet gali stipriai skirtis apribojimais, taikomi regionui, kai jo plėtra vertinama kaip šalies. Plačiausiai taikomos šios regionų plėtros teorijos:

Visuomenės raidos etapų teorija. Šios teorijos pagalba bandoma atrasti ekonominės plėtros ryšį tarp pramonės bei užimtumo struktūrų. Didžiausią populiarumą teorija įgavo tarp besivystančių šalių ir turėjo pastebimą įtaką išsivysčiusių šalių regiono politikai, ypač 60 – aisiais. Ši teorija teigia, kad negalima gerai išvystyti ekonomikos, jei ji nėra paremta gamybos ir paslaugų pramonės šakomis. Regiono ekonomikos vystymasis yra apibūdinamas, kaip judėjimas nuo žemės ūkio iki perdirbamos pramonės ir galiausiai iki ekonomikos, kurioje pagrindinį vaidmenį atlieka paslaugos. (R. Tijūnaitienė, L. Giedrimienė, 2002, p. 191).

Metodas išskiria tris ekonominės veiklos sektorius: pirminį (žemės ūkis, miškininkystė bei žuvininkystė); antrinį (kalnakasyba, gamyba, statyba, komunaliniai patarnavimai); tretinį (didmeninė bei mažmeninė prekyba, transportas, finansai ir bankininkystė, paslaugos) (J. B. Parr, 1999, p. 3).

Raidos etapų teorija teigia, jog nacionalinė ekonomika pereina per nuoseklią stadijų grandinę: pirmiausia dominuoja pirminis sektorius, t.y. žemės ūkis, miškininkystė bei žuvininkystė, toliau pagrindinėmis veiklomis tampa gamyba, statyba ir galiausiai dominuojančiu sektoriumi tampa tretinis sektorius, t.y. prekyba, transportas ir kitos paslaugos. Modelyje pastebimas normatyvinis aspektas, atspindintis tai, jog iš anksto susidaryta asmeninė nuomonė bei instituciniai faktoriai gali privesti prie prasto investicinių fondų paskirstymo tarp sektorių, ir tokiu būdu stabdyti ekonominės plėtros procesą. Tarpusavyje susijusiuose regionuose, dirbančių pirminiame sektoriuje skaičius yra linkęs mažėti, o tretiniame didėti. Užimtumas antriniame pramoniniame sektoriuje gali kilti iki tam tikro lygio – maksimumo, o tada pradeda kristi. Kiekviena šalis pasiekusi maksimumą industrializacijos stadijoje, pradeda vystyti veiklas tretiniame ekonomikos sektoriuje.

Šioje teorijoje stadijos glaudžiai siejamos su darbuotojo pajamų didėjimu. Didėjančios darbuotojo pajamos galėtų išlaikyti augantis produktyvumas, kai kuriuose ekonominiuose sektoriuose. Tai be abejo sąlygotų resursų (pagrinde darbo) perkėlimą nuo mažiau produktyvių prie našesnių ekonomikos sektorių. (J. B. Parr, 1999, p. 4).

Išteklų teorija. Ji teigia, kad pagrindinė varomoji vystymosi jėga yra užsienio paklausa šalies ar regiono specializuotam eksportui. Plėtros stadijų teorija teigia, jog regionų ekonominis augimas yra susijęs su tam tikromis stadijomis.

Pradinė stadija, kurioje regionas yra savarankiškas, su labai žemu investicijų lygiu. Labai maža reikšmė teikiama prekybai. Šioje stadijoje fundamentalią paramą teikia žemės ūkio produktai (J. B. Parr, 1999, p. 4).

Antroje stadijoje patobulinto transporto atsiradimas regiono viduje paskatina ne žemės ūkio veiklos vystymą. Dažniausiai išsivysto nedidelių apimčių gamyba, orientuota į tam tikrą regioną. Taip formuojamas papildomas regioninės ekonomikos sluoksnis. Tokios gamybos pasiskirstymas

yra stipriai įtakotas žemės ūkio veiklos pasiskirstymo regione. Nuo to priklauso rinkos, žaliavų įvežimas ir darbo jėgos poreikiai.

Trečiosios stadijos atsiradimą skatina tarp regioninio transporto vystymas, kuris suteikia regionui galimybę plėsti verslą už regiono ribų. Šioje stadijoje dominuoja eksportas žemės ūkio produktais. Atsiranda specializacija žemės ūkyje nuo tokios plačios veiklos kaip gyvulininkystė bei augalininkystė prie siauresnės, pienininkystė bei žemdirbystė.

Ketvirtojoje stadijoje didėjančios populiacijos bei mažėjančios žemės ūkio ribinės gražos, regionas priverstas vystyti pramoninę veiklą, kurios pasekoje vystosi tokios veiklos kaip kalnakasyba bei gamyba. Šioje stadijoje ypač pabrėžiama gamyba, kuri naudoja žemės ūkio bei miško produkciją t.y. medžio apdirbimas, medienos gaminiai, tekstilė. Toliau seka metalurgijos produkcija, naftos perdirbimas, mineralais paremta chemijos produkcija.

Paskutinėje stadijoje regionas specializuojasi paslaugų srityje. Regioninis eksportas apima bankininkystės, bei finansų produktus, technines bei valdymo paslaugas. Šioje stadijoje regionas eksportuoja savo kapitalą, dar svarbiau jį importuoja (J. B. Parr, 1999, p. 4).

Eksportu pagrįsta teorija. Ši teorija remiasi dviem teoremomis. Pirmoji teigia, kad regioninė plėtra ilgame laikotarpi pirmiausia priklauso nuo regiono eksporto augimo. Antroji teorema sako, jei regiono eksportas patiria struktūrinius pokyčius, geriausia jog tai vyktų sistemaiškai (J. B. Parr, 1999, p. 4).

Struktūrinis pokytis nagrinėjamas pasiremiant ekonomikos sektorių klasifikacija (pirminė, antrinė bei tretinė gamyba). Antrinė gamyba skirstoma į du pogrupius: apdirbamoji pramonė bei surinkimas iš detalių.

Eksportu pagrįsta teorija atspindi sektorių įtaką regiono eksporto apimtims. Regioninis eksportas skirstomas į keturis sektorius. Pasitelkta daugelio autorių nuomonė, kadangi eksporto sektoriai gali būti labai įvairūs ir skirtis tarpusavy dėl tokių veiksnių kaip: skirtingi investavimo modeliai, skirtingi reikalavimai darbo jėgai, nevienodas našumo lygis, skirtingi tarp investavimo modeliai, skirtingi reikalavimai darbo jėgai, nevienodas našumo lygis, skirtingi tarp sektoriai bei tarp pramoniniai saitai regioninės ekonomikos viduje (J. B. Parr, 1999, p. 5). Tokie skirtumai labai svarbūs, analizuojant regioninę ekonomiką, ir gali daryti įtaką regiono pasirinktai politikai. Šioje teorijoje regioninė ekonomika pirmiausia yra uždaros ekonomikos stadijoje ir toliau pereina eilę stadijų, kurios charakterizuojamos „dominuojančiu eksporto sektoriumi“. Dominuojančio sektoriaus įtaka regiono eksporto apimtims yra didesnė negu kitų sektorių.

Metropolijos užkampio teorija teigia, kad kapitalizmas veda ne prie vystymosi, o prie regresijos, ne prie ekonominio gerbūvio tarp tautų susilyginimo, bet prie didėjančių regioninių skirtumų atsiradimo ir nuskurdimo. Tie regionai, kurie turi sukaupe daugiau jėgos negu kiti regionai, šią jėgą panaudojo silpnesniems regionams išnaudoti. Tačiau ir išnaudojamas regionas,

įtrauktas į kapitalistinį gamybos tinklą, turi naudos, tai yra paskatinamas jo vystymasis, tačiau stipresnis regionas visada turės daugiau naudos (R. Tijūnaitienė, L. Giedrimienė, 2002, p. 191).

Urbanizacijos masto ekonomijos teorija apibūdina miesto vaidmenį regiono vystymosi procese. Remiantis šia teorija, pagrindinis vaidmuo regiono plėtros procese atitenka miestui. Pastebėta, kad urbanizuota teritorija yra augimo variklis regione. Tai teigia urbanizacijos, lokalizacijos ir aglomeracijos ekonominės teorijos (D. Štreimikienė, 2001, p. 281).

Aglomeracijos ekonomija apibrėžiama kaip produkcijos masto ekonomija firmos viduje, kuri gali būti pasiekta firmą įkuriant didelėje urbanizuotoje teritorijoje (D. Štreimikienė, 2001, p. 281).

Urbanizacijos ekonomijos yra susijusios su sąnaudų mažinimu, kuris atsiranda turint tokį kiekį nepriklausomų ekonominių veiklų, kurios leidžia pasiekti masto ekonomiją kai kurių prekių ar paslaugų gamyboje (D. Štreimikienė, 2001, p. 281). Urbanizacijos ekonomija kyla dėl ekonominių veiklų, suskurtų tarpusavyje nesusijusių įmonių ir individų apimties. Tai gali būti panašu į lokalizacijos ekonomiją tuo, kad pakankama ekonominių veiklų apimtis veda prie aprūpinimo prekėmis ir paslaugomis, kurios turi masto ekonomiją gamyboje. Gali būti kad yra privalomas tam tikras minimalus ekonominių veiklų lygis, kad susikurtų tam tikros gamybos ir paslaugų formos (G. Belazarienė, R. Bagdzevičienė, 2001, p. 46).

Teigiama, jog įmonės, įsteigtos urbanizuotuose centruose, turi daugiau galimybių mažinti sąnaudas, tokiose teritorijose yra žymiai didesnė paklausa jų gaminamoms prekėms. Nauda, gauta aglomeracijos ekonomijos pagalba, pritraukia vis naujas firmas, kurios prisideda prie aglomeracijos masto augimo ir toliau didina miesto patrauklumą. Tai nesitęsia iki begalybės, nes priartėja toks momentas, kai urbanizacijos masto ekonomija pranašauja nuosmukį, kadangi aprūpinimas prekėmis ir paslaugomis duoda vis mažesnę grąžą, lyginant su gamybos mastu (D. Štreimikienė, 2001, p. 282).

Lokalizacijos ekonomija pasiekama esant susijusioms tarpusavyje ir geografiškai arti viena kitos esančioms firmoms. Ši ekonomija gali būti pasiekama ne tik įmonės išorėje, bet ir pramonės, kuriai priklauso ši įmonė, viduje. Kada pramonė regione pakankamai didelė, prekių ir paslaugų tiekėjams gali patikti, kad jie gali pasiekti masto ekonomiją šių prekių ir paslaugų gamyboje. Naujausia nustatyta lokalizacijos ekonomijos forma yra smulkių tiekėjų ir vartotojų tinklo sukuriama ekonomija. Šie tinklai yra naudingi kuriant naujus produktus ar naujų produktų dizainą, ir naują gamybos procesą (G. Belazarienė, R. Bagdzevičienė, 2001, p. 46).

Regionų plėtros įvairovė įgalina plėtrą analizuoti kaip daugiaplanį procesą, kuris veda prie permainų socialinėse, institucinėse, administracinėse, politinėse struktūrose. Iš apžvelgtų teorijų galima pasakyti, kad ekonominio augimo teorijos pabrėžia palankių sąlygų (ekonominės bei fizinės infrastruktūros vystymas, parama žmogiškajam kapitalui) regiono ekonominiam augimui

susidarymą. Šiose teorijose didelis dėmesys skiriamas ekonomikos sektorių modernizavimui, eksportui imlių sektorių skatinimui. Laikomasi nuomonės, kad regiono ekonomika turi vystytis sistemiškai, pereiti nuoseklią stadijų grandinę, akcentuojama paslaugų eksporto svarba ekonominiam regiono augimui.

1.3. Regioninės politikos teoriniai aspektai

1.3.1. dalyje apžvelgiamos regioninės politikos mokyklos, 1.3.2. pateikiama regioninės politikos esmė, principai, tikslai.

1.3.1. Pagrindinės regioninės politikos mokyklos

Mokslinėje literatūroje išskiriamos dvi regioninės politikos mokyklos:

Tradicinė mokykla, pagrįsta centralizacija ir valdžios nurodymais iš viršaus į apačią;

Naujojo modelio mokykla, pripažįstanti decentralizacijos privalumus, kai regioninė politika realizuojama vietinės valdžios (M. Cuddy, 1998 p. 4).

Šių dviejų regioninės politikos mokyklų principai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Regioninės politikos mokyklos

	Tradicinė mokykla pagrįsta centralizacija	Naujojo modelio mokykla pagrįsta decentralizacija
Ekonomikos tikslai / priemonės	Tarp regioninė lygybė. Augimas paremtas tiesioginėmis užsienio investicijomis	Regioninis konkurencingumas. Augimas paremtas vietinėmis ir užsienio investicijomis
Organizacija	Nacionalinė. Ministerija.	Regioninė. Regioninė agentūra.
Politikos instrumentai	Biurokratinis valdymas. Tarptautinė parama. Garantijos.	Finansiniai ištekliai. Konsultacinės paslaugos. Techninė infrastruktūra. Kvalifikacijos kėlimas.

Šaltinis: CUDDY, M. (1998) *Ekonominės plėtros strategija Lietuvai: veiksniai ir galimybės*.

Tradicinė mokykla orientuota į centralizuotą sprendimų priėmimo principą (sprendimai nukreipiami iš viršaus į apačią). Šis režimas pagrindiniu regiono ekonominės plėtros šaltiniu laiko užsienio tiesiogines investicijas ir visiškai neskatina konkurencijos tarp regionų, kas taip pat gali

prisidėti prie regiono plėtros. Remiantis Tradicine mokykla, regioninės politikos formavimas bei realizavimas vyksta nacionaliniame lygmenyje, todėl pagrindiniais regioninės politikos instrumentais tampa centralizuotas biurokratinis valdymas, tikimasi pagalbos iš užsienio per paskolas bei įvairias kitas rėmimo programas (M. Cuddy, 1998 p. 4).

XX a. beveik visos Vakarų pramoninės šalys pasuko decentralizacijos ir vietinių plėtros išteklių link. Tai atspindi Naujojo modelio regioninės politikos mokykla. Kadangi pirminiai plėtros etapai vyksta konkrečioje vietoje, reikalinga valdžios decentralizacija regioniniame lygmenyje. Vietinės institucijos turi puikias galimybes numatyti potencialios plėtros sritis ir plėtros grėsmes, kadangi jos gali išanalizuoti esamą situaciją, išryškinti problemas ir parinkti priemones toms problemoms spręsti. Iš to galima daryti išvadą, jog centrinės valdžios kišimasis į įmonių plėtros procesą yra naudingas regionui.

Vietinių, decentralizuotų institucijų pagalba kuriama specifinė regiono politika, pritraukianti energingus verslininkus, skatinanti technologinius bei inovacinius pokyčius ir tokiu būdu prisidedanti prie šalies augimo nacionaliniame lygmenyje. Naujo modelio mokykloje verslininkystei plėsti taikomos šios pagrindinės regioninės politikos priemonės:

- kapitalo bei lengvatinių paskolų suteikimas besikuriančioms ir jaunoms įmonėms;
- teikiamos svarbios konsultacijos, smulkaus verslo įmonės yra aprūpinamos įvairia informacija, pradedant įmonės steigimu ir baigiant įmonių valdymo klausimais (pvz., šiuo metu egzistuojančios paskolų rūšys bei garantijos, rinkos struktūra duotu momentu, ryšių ir transporto infrastruktūra);
- žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos kėlimas tokiose srityse kaip bendroji vadyba, informacinės technologijos, reklama, rinkos tyrimai;
- aprūpinimas naujomis technologijomis. Tokią paramą dažniausiai teikia verslo inkubatoriai, technologijų parkai;
- vietinių socialinių partnerystės skatinimas ir plėtra. Partnerystės tarp įmonių bei įvairių socialinių grupių dėka apjungiami įvairūs bendruomenės sluoksniai, siejami bendri tikslai. Bendradarbiavimas skatinamas įvairiais lygiais tiek tarp įmonių regiono viduje, tiek tarp atskirų regionų, tiek tarptautiniu mastu. (M. Cuddy, 1998 p. 4).

Šiandien nėra nacionalinės regioninės politikos, kuri diegia vien tradicinės mokyklos, ar vien naujo modelio mokyklos instrumentus. Nacionalinės plėtros politika – tai abiejų mokyklų sintezė, kurios pagalba pabrėžiamos regiono išskirtinės savybės ir šalinamos vystymą stabdančios problemos. Dabartinė daugelio šalių praktika rodo, kad abiejų mokyklų susiliejimas tampa taisykle, o ne išimtimi.

1.3.2. Regionų politikos esmė, tikslai, principai

Įvairūs Lietuvos ir užsienio mokslininkai skirtingai apibrėžia regioninę politiką. Vieni regioninę politiką apibūdina kaip visumą priemonių, kiti – kaip planavimo procesą, tretį mano, kad tai valstybės vykdoma veikla, ketvirtą – veiklos sritis.

Regioninė politika suprantama kaip teritoriškai ir taksonomiškai diferencijuotas šalies socialinės, ekonominės ir ekologinės raidos ir krašto tvarkymo reguliavimas, siekiant kuo geriau išnaudoti vietos sąlygų ypatumus ir išlyginti gyvenimo kokybės regionines disproporcijas. Kartu ją galima traktuoti kaip visumą kryptingų priemonių sumažinti socialinius ir ekonominius regionų skirtumus (N. Balčiūnas, 1999, p. 11). Kitaip tariant, regioninė valstybės politika – veiklos sritis, susijusi su politine, ekonomine, socialine ir ekologine šalies plėtote regioniniu aspektu ir atspindinti valstybės ir regionų bei regionų tarpusavio santykius (V. Gronskas, 1999). Skiriami du pagrindiniai regioninės politikos tipai: **ekonominė politika ir socialinė politika**.

Ekonominė politika. Visoms pasaulio šalims, įskaitant ir besivystančias, ir labiausiai išsivysčiusias, būdinga, kad kiekvienoje reikia sušvelninti regionines ekonomines disproporcijas ir siekti regioninės ekonominės pusiausvyros. Šių tikslų įgyvendinimo mechanizmas yra pakankamai išvystytas ir apima valstybės finansinę paramą, vietos organizacijų pritraukimą, bei privataus kapitalo pritraukimą.

Socialinė politika apima žmonių gyvenimo reguliavimo formas, pavyzdžiui, aprūpinimą darbu, būstu, taip pat užtikrina visuomenės gerovę ir socialinį saugumą.

Socialinius ir ekonominius skirtumus pakankamai apibūdina tokie rodikliai – bendrasis vidaus produktas, nedarbo lygis, investicijos ir vidutinis darbo užmokestis. Lyginant šiuos rodiklius su vidutiniais rodikliais galima spręsti apie regionų socialinį ir ekonominį lygį (R. Pareigis, O. Dorofejeva, 2004, p. 3).

Pagal Manioką (2000) regioninė politika suprantama kaip politika, kurios tikslas sumažinti atskirų valstybės regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Rinkos jėgos negali išlyginti regioninių išsivystymo netolygumų.

Regioninė politika - tikslinė veikla, kuria, taikant teises, ekonomines ir administracines priemones, daromas diferencijuotas poveikis atskirų šalies regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus, tarpsektorines disproporcijas tarp regionų, skatinti tolygią ir subalansuotą plėtrą visoje šalyje. Regioninė politika - tai veikla, kuria siekiama efektyviai įgyvendinti ES regioninę politiką konkrečios valstybės teritorijoje: nuosekliai mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES regionų, skatinti tolygią ir subalansuotą plėtrą ES teritorijoje (G. Mačys, 2005, p. 88).

R. Bagdzevičienė (2001) regioninę politiką traktuoja kaip visumą priemonių, skirtų skatinti ekonominę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudoti vietinius išteklius. Šiuo atveju pirmenybė teikiama regiono ekonominei plėtrai, siekiant galutinio tikslo – spartesnio šalies ekonominio augimo. Regioninė politika taip pat gali būti pateikiama kaip visuma priemonių, užtikrinančių vienodą pragyvenimo lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams, nepriklausomai nuo to, kuriame šalies regione jie gyvena.

S. Vaitiekūno (2001) apibrėžimas apima visos šalies raidos planavimą, prioritetų nustatymą ugdant šalies teritorijas, jų integraciją į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą, užtikrinant konkurencingumą vidaus ir tarptautinėje rinkose.

Regionų politika – tai visos šalies vystymo planavimas, finansinių, informacinių, intelektualinių ekologinių ir kitokių išteklių regioninis planavimas, prioritetų nustatymas, turint tikslą ugdyti visas šalies teritorijas ir jas integruoti į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą. Ji neatsiejamai susijusi su atskirtų teritorijų specifika ir tų teritorijų ugdymo perspektyva, regionų potencialo, jo konkurencingumo vidaus ir tarptautinėje rinkoje nustatymu (R. Tijūnaitienė, L. Giedrimienė, 2002, p. 195).

Pagal M. P. Todaro (1997) regioninė politika – tai veiklos sfera, valdanti regiono politinį ekonominį, socialinį, ir ekologinį vystymą bei atspindinti tarpusavio ryšius tiek tarp regiono ir šalies vyriausybės, tiek tarp pačių regionų.

Taigi regioninė politika tyrinėjama daugelio mokslininkų, iš kurių kiekvienas turi savo požiūrį t. y. nėra vieno bendro apibrėžimo, o t.y. svarbi mokslininkų ypatingai svarbaus dėmesio reikalaujanti problema.

Galima išskirti dvejopą šalių regioninės politikos pobūdį. Šaliai išgyvenant ekonominio nuosmukio laikotarpį, pirmenybė teikiama regioninei politikai, orientuotai į ekonominę plėtrą, t. y. ekonomikos augimui, o pasiekus tam tikrą ekonomikos augimo lygį, vis didesnis dėmesys skiriamas mažinti šalies regionų išsivystymo skirtumus (Ž. Simanavičienė, A. Kilijonienė, 2004, p. 2).

Mano nuomone geriausiai tinkantis regionų politikos apibūdinimas, tai kad regionų politika kaip visuma priemonių, skirtų skatinti ekonominę ir socialinę, bei ekologinę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudojant vietinius išteklius. Siekiant galutinio tikslo – spartesnio šalies ekonominio augimo, ypač didelį dėmesį skiriant atsiliekantiems regionams. Užtikrinti vienodą pragyvenimo lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams.

Atsižvelgiant į socialinius, ekonominius faktorius, regioninės politikos uždaviniai:

1. Padidinti vietinį darbo našumą, efektyviau panaudojant vietinius ekonominius išteklius;
2. Panaikinti socialinius – ekonominius regionų skirtumus;
3. Pereiti prie programinio atskirų plėtos projektų finansavimo;

4. Užtikrinti visų regionų piliečių lygias galimybes į kokybiškesnį ir geresnį gyvenimą bei pragyvenimo lygį;
5. Sukurti prielaidas tolesnei plėtrai.

Šių uždavinių sprendimas sudėtingas, ir reikalaujantis daug finansinių išteklių bei verslo plėtros pastangų, regioninės plėtros programų ir kitų dokumentų sudarymo, įgyvendinti jų nuostatas ir kontroliuoti šį procesą (G. Mačys, 2005, p. 83).

Formuodama šalies ekonominę politiką, vyriausybė privalo kruopščiai ir pagrįstai suformuluoti šalies socialinės – ekonominės politikos tikslus, išskirstyti juos į regiono lygmenį, suformuluoti užduotis atitinkamoms teritorijoms, parengti vyriausybines programas bei projektus, užtikrinti įstatymų bei teisės aktų įgyvendinimo kontrolę (J.N. Gladkij, A. I. Čistobajev, 1998, p. 141).

Regioninės politikos pagrindiniams objektams priskiriami:

- *gamybiniai objektai* (pirmiausia – įmonė kaip pirminė visuomenės darbo pasidalinimo grandis);
- *socialiniai objektai* (pirmiausia – žmogus kaip sociumo, šeimos atstovas);
- *finansiniai objektai*.

Regioninės politikos subjektas gali būti vyriausybės atstovai, regioninė valdžia, atskiros institucijos, organizacijos bei įmonės.

Prie organizacinių regioninės politikos formų priskiriamas:

1. *Prognozavimas*. Remiantis finansavimo šaltinių, ekonominės struktūros analize moksliai numatomos tinkamos valdymo formos bei socialinio ir ekonominio vystymosi parametrai;
2. *Programavimas* asocijuojasi su tikslingu kišimusi į regiono plėtrą, tikslų bei tarpinių užduočių socialinei – ekonominei regiono plėtrai pasiekti formulavimu bei datos, kada turi būti įgyvendinti tikslai ir atitinkamų resursų nustatymu;
3. *Planavimas*, konkrečių užduočių ir tikslų planiniame laikotarpyje nustatymas, kur nurodomi finansavimo šaltiniai, vykdytojai ir kontrolieriai (J.N. Gladkij, A.I. Čistobajev, 1998, p. 38).

Egzistuoja du požūriai (pagal tikslus) į regioninę šalies politiką:

- Politika orientuota į regiono ekonominę plėtrą;
- Politika orientuota į vienodą pragyvenimo lygį visuose regionuose.

Skirtingus regioninės politikos tikslus formuoja nevienodas resursų bei naudingųjų išteklių įvairošė šalyse, o taip pat ir regionuose pasiskirstymas, skirtingas ekonominio išsivystymo lygis, gyvenimo kokybė, ekologinė regiono padėtis. Tačiau egzistuoja ir bendrieji regioninės politikos tikslai, kurie būdingi daugumai pasaulio šalių.

2 lentelėje pateikti regioninės politikos tikslai, sugrupuoti pagal du požymius, orientuoti į regiono tolygumą bei pabrėžiantys regiono išskirtinumą.

Regiono politikos tikslai

Regiono tolygumas	Regiono išskirtinumas
<ul style="list-style-type: none"> • Vieningos ekonominės erdvės, sukūrimas ir stiprinimas, aprūpinimas ekonomiais, socialiniais, teisiniais bei organizaciniais pagrindais; • Regiono socialinės – ekonominės plėtros sąlygų suvienodinimas; • Kompleksinė ekologinė regionų apsauga. 	<ul style="list-style-type: none"> • Strategiškai svarbių šaliai regionų prioritetinis vystymas; • Gausiai apdovanotų gamtiniais ištekliais regionų maksimalus išnaudojimas.

Šaltinis: ГЛАДКИЙ Ю.Н., ЧИСТОБАЕВ А.И. (1998) *Основы региональной политики: учебник*

Išsivysčiusiose šalyje daug dėmesio regioninėje politikoje skiriama probleminiams regionams, taip pat regionams, kur didelė gyventojų koncentracija. Daugumoje šalių regioninės politikos tikslai pasikeitė – ji skirta jau nebe tarpregioniniams skirtumams išlyginti, bet optimalių regiono plėtros būdų paieškai (Ž. Simanavičienė, A. Kilijonienė, 2004, p. 3).

Norėdama pasiekti iškeltus regioninės politikos tikslus regionų ekonomikos teorija pateikia tokius regionų politikos strategijų pavyzdžius:

Į rinką orientuota regioninė politika sudaro regioninės politikos pagrindą. Jos tikslas – panaikinti bet kokius veiksnius, trukdančius optimaliai paskirstyti gamybos išteklius, kurie užtikrina ekonominę plėtrą. Ši strategija neteikia pirmenybės nė vienam regionui. Į rinką orientuota politika siekia pašalinti visas judėjimą ribojančias kliūtis, kad kapitalas ir darbo jėga galėtų laisvai migruoti, ten kur nepakanka išteklių ir yra didžiausias darbo užmokestis.

Į gyvenimo lygio suvienodinimą orientuota regioninė politika sprendžia tam tikras ekonomiškai silpnų regionų problemas (pvz. didelis nedarbas, nevystomas verslas, trūksta kapitalo). Šios politikos tikslas – sulyginti gyvenimo lygį šalies regionuose. Manoma, kad ši politika atskleidžia neišnaudotą gamybos potencialą ir taip prisideda prie ekonominio šalies vystymosi.

Sienų regioninė politika siekia sušvelninti sienos barjerų padarinius bei sieną padaryti kontaktine zona. Šios politikos bruožai – ekonominis augimas ir finansinė pagalba. Kliūčių, trukdančių prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimui pašalinimo tikslas – skatinti ekonominį augimą.

Pagalba per socialinę paramą. Ši strategija yra kompensuojamoji. Jos tikslas – užtikrinti tam tikras pajamas vienam gyventojui pagal skirstomas normas (V. Damašienė, A. Rimkevičienė, 2002, p. 70)

3 lentelėje pateikiami strategijų privalumai ir trūkumai.

Regionų politikos strategijų privalumai ir trūkumai

Strategija	Privalumai	Trūkumai
Į rinką orientuota regioninė politika	Neiškreipia erdvinių gamybos veiksnių paskirstymo. Dalinai išsprendžia su pasieniu susijusias problemas.	Rezultatai neprognozuojami. Ilgalaikis efektas.
Į pragyvenimo lygio suvienodinimą orientuota regioninė politika	Trumpalaikis efektas	Netiesioginis problemų sprendimas. Iškreipia erdvinį gamybos veiksnių paskirstymą.
Į sieną orientuota regioninė politika	Tiesiogiai šalina su siena susijusias problemas. Neiškreipia erdvinio gamybos veiksnių paskirstymo.	Ilgalaikis poveikis. Nežymus pagalbos poveikis.
Pagalba per socialinę paramą	Neiškreipia erdvinio gamybos veiksnių paskirstymo. Trumpalaikis poveikis.	Nepašalina su siena susijusių problemų.

Šaltinis: V. DAMAŠIENĖ; A. RIMKEVIČIENĖ. (2002) *Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas*, p. 71

Atsižvelgiant į ekonominių veiksnių pasiskirstymą efektyviausia regioninė politika – į rinką orientuota politika. Ją taikant paskirstymo principas išlieka nepakitęs, o tai yra ypatingai svarbu regiono ekonominiam augimui. Laukiamas rezultatas ne visada yra pasiekiamas naudojant strategijas atskirai, todėl kelių strategijų kombinacija yra praktiškesnė. PVZ.: naudojant į sieną orientuotą strategiją kartu su pagalba per socialinę paramą, neiškreipiamas veiksnių paskirstymas (V. Damašienė, A. Rimkevičienė, 2002, p. 70-71).

Regionų plėtros strategija, remiantis praktinių metodų sistema yra įgyvendinama iš šalies biudžeto arba pritraukiant įvairius užsienio fondus (J.N. Gladkij, A. I. Čistobajev, 1998, p. 154). Regionų plėtros strategijos realizavimas ir įvertinimas užtikrinami, panaudojant specifines regionų reguliavimo formas bei metodus, nukreipiant į strateginių tikslų bei uždavinių pasiekimą, kurie apima atgalinį ryšį su pasiektais rezultatais. Pagrindinė regionų plėtros strategija yra įkurti ilgalaikę palaikomą plėtrą.

1.4. Regioninės politikos įgyvendinimo metodai

Prie regioninės politikos priemonių priskiriamos tokios, kurias valstybė naudoja sprendama regionines problemas. Šios priemonės kiekvienoje šalyje yra specifinės, tai gali būti: mokesčių lengvatos, kreditai, valstybiniai užsakymai ir t. t. Toks požiūris leidžia numatyti galimų problemų pobūdį ir apimtį, taip pat laiku pasirengti jas spręsti (J. N. Gladkij, A. I. Čistobajev, 1998).

Įgyvendindama regioninę politiką, valstybė pasirenka atitinkamą jos modelį, priklausantį nuo valdymo pobūdžio. Galima išskirti šiuos regioninės politikos bruožus:

- Regionalizacija – remiasi centrine valdžia ir valdymu „iš viršaus į apačią“.
- Regionalizmas – pagrįstas valdymo būdu „iš apačios į viršų“, taip pat teritorine integracija, jį taikant svarbiausia – bendruomenės identiškumas. Regionalizmą skatina neefektyvus centrinės valdžios veikimas.
- Regioninė valdžios decentralizacija – vidinis nacionalinių uždavinių perskirstymas žemesniems regioniniams padaliniams. Ši koncepcija grindžiama subsidiarumo idėja. Pagal subsidiarumo principą visi sprendimai turi būti priimami tuo lygmeniu, kuris gali geriausiai užtikrinti politikos efektyvumą.

Optimalus regionų valdymo būdas turbūt būtų – sujungti visus tris bruožus ir taip išvengti kiekvieno trūkumų, o tai ir daroma įgyvendinant ES regioninę politiką (R. Pareigis, O. Dorofejeva, 2004, p. 9).

Taigi regioninė politika yra svarbus įrankis, padedantis spręsti ekonominės ir socialinės raidos netolygumo problemas, todėl jai turėtų būti skiriamas pakankamas Lietuvos viešojo administravimo institucijų dėmesys. (R. Devinduonis, P. Kavaliauskas, 1999, p. 51).

Iškelti du pagrindiniai Lietuvos regioninės plėtros politikos tikslai: 1) remti ir skatinti kiekvieną Lietuvos regioną, siekiant kuo geriau išnaudoti jo potencialų indėlį į Lietuvos ūkio augimą; 2) sukurti lygias galimybes kiekvienam regionui nors minimaliai naudotis bendrais Lietuvos ūkio socialinės ir ekonominės plėtros rezultatais.

Šiems tikslams įgyvendinti numatytos veiksmų kryptys ir priemonės. Siekiant padidinti kiekvieno regiono indėlį į bendrą Lietuvos ūkio plėtrą būtina įdiegti reguliarų integruoto nacionalinio regioninės plėtros planavimo mechanizmą (R. Pareigis, O. Dorofejeva, 2004, p. 9).

Įgyvendinant regioninės politikos tikslus, vadovaujamosi šiais principais:

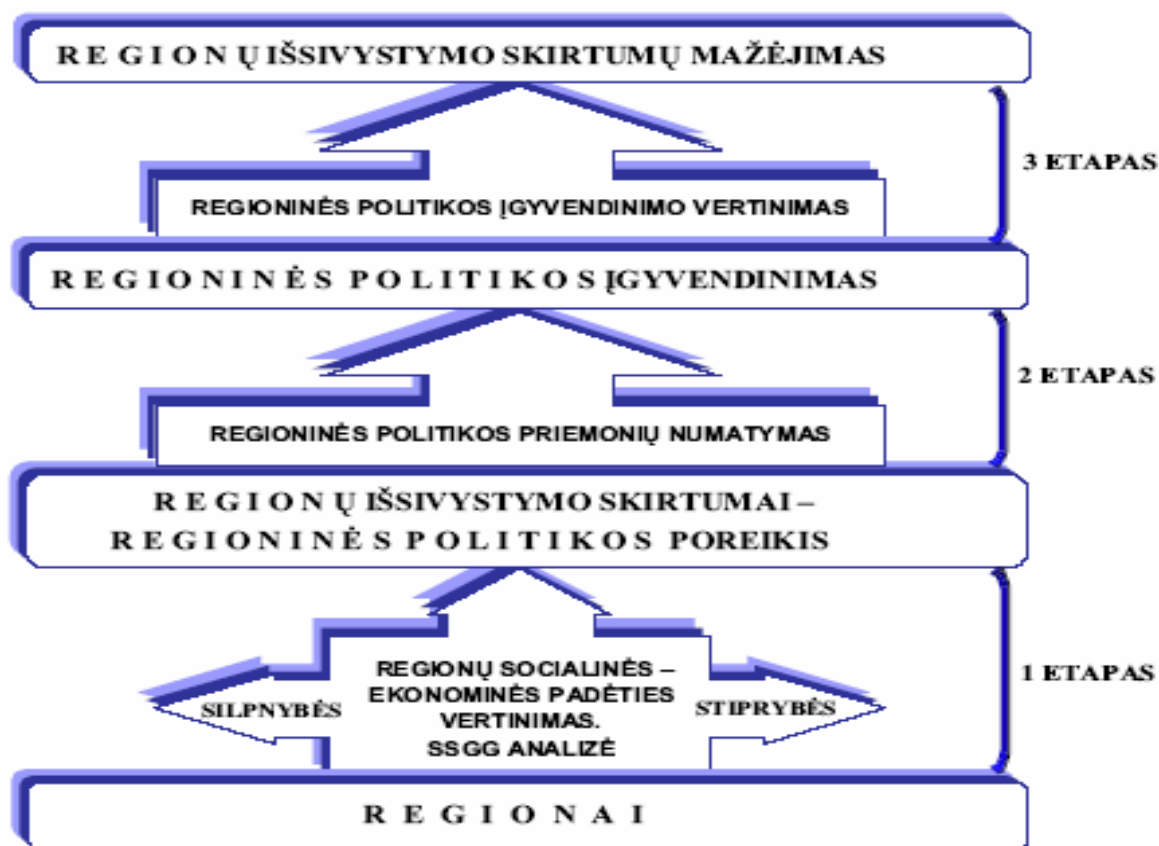
- Koordinavimo principu. Regioninės politikos įgyvendinimo sėkmė tiesiogiai priklauso nuo įvairių suinteresuotų valstybės institucijų (ministerijų, departamentų ir t. t.) veiklos koordinavimo rengiant ir įgyvendinant Nacionalinį plėtros planą pagal Lietuvos Respublikos bendrajame plane numatytus sprendinius;
- Partnerystės, vietos iniciatyvos principu. Reali ekonomikos plėtra vykdoma regionų ir vietos lygmenimis; privačios iniciatyvos partnerystė bei vietos valdžios iniciatyva yra vienas iš svarbiausių efektyvaus regioninės politikos principų įgyvendinimo veiksnių, ir tai turi rasti išraišką rengiamam Nacionaliniame plėtros plane.
- Vietinio augimo ir laikinumo principais. Šie tarpusavyje susiję principai rodo, jog svarbiausias regioninės politikos tikslas - prisidėti prie verslo ugdymo ir plėtros vietose, kad kiekviename regione būtų sukurtas ypatingai stiprus ekonominis potencialas (šis principas

neįgyvendinimas, jeigu, pvz., didžioji darbo jėgos dalis rajone/miestelyje yra priklausoma nuo darbo vietų per centrinį biudžetą finansuojamose įstaigose - ligoninėse, mokyklose ir t.t.). Regioninė politika turi būti tik laikina priemonė šiam potencialui sukurti ar paskatinti.

- Koncentravimo principas. Bus remiamos tik iš anksto atrinktos sritys, nurodytos nacionaliniame socialinės-ekonominės plėtros plane, į kurių jos įtraukiamos, planuojant ateinančio laikotarpio šalies ūkio ir regionų ūkio plėtrą. (Prieiga per internetą: <http://www.chamber.lt/regionas.php?tid=t70>)

Šalies regioninė politika organizuojama šiais pagrindiniais politinės hierarchijos lygmenimis: tarptautiniu – taikomos ES tarptautinio bendradarbiavimo ir teritorinės integracijos priemonės; nacionaliniu – vykdomos nacionalinių tikslų siekimo priemonės; vietiniu – vykdomos lokalių tikslų siekimo priemonės (galima ES parama) (R. Pareigis, O. Dorofejeva, 2004, p. 10).

Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo modelio (žr. 1 pav.) tyrimo objektas yra regionai, jų išsivystymo lygis. Regionuose, kurie sudaro stambesnę administracinę darinį, turi būti daugiau ar mažiau plėtojama ekonomika, veikti rinkos mechanizmai, funkcionuoti vietos administracija, įmanoma vertinti socialinę ir ekonominę situaciją toje teritorijoje. Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo modelis yra principinis ir priklauso nuo nacionalinių iniciatyvų

Šaltinis: Ž. SIMANAVIČIENĖ; A. KILIJONIENĖ. (2004) *Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas Europos Sąjungos kontekstu*, p. 3

1 pav. Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo struktūrograma

arba valstybės vaidmens, t. y. valdžios institucijų vykdomos plėtros politikos. Regioninės politikos įgyvendinimas daugiausia priklauso ir nuo vietinių bei regioninių iniciatyvų, atsakingumo už teritorijos išteklių apsaugą ir įvairovės skatinimą, t. y. traukos į teritoriją didinimą (Ž. Simanavičienė, A. Kilijonienė., 2004, p. 6).

Vertinimo metodika suteikia galimybę įvertinti regionų išsivystymo lygį, nustatyti regionus, kuriems reikia pagalbos, taip siekiant sumažinti skirtumus tarp regionų.

Regionų ekonomiką, jos plėtrą lemia daugybė daugmaž susijusių veiksnių ir sąlygų. Norint objektyviai vertinti regionų skirtumus tikslinga naudoti tam tikrą vertinimo metodiką, kuri leistų įvertinti vidaus ir išorės veiksnių priklausomybę ir reikšmę galutiniams regiono rezultatams. Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas galėtų būti atliekamas trimis etapais:

1 etapas. Regionų esamos socialinės-ekonominės padėties vertinimas: silpnųjų ir stiprybių identifikavimas;

2 etapas. Regioninės politikos priemonių numatymas konkrečių regionų aspektu – regioninės politikos įgyvendinimas;

3 etapas. Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas.

Regiono socialinės ir ekonominės plėtros vertinimo makroekonominis kontekstas (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Regionų socialinės ir ekonominės padėties vertinimo makroekonominis kontekstas

<p><i>Bendrieji demografiniai rodikliai:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bendras gyventojų tankumas 2. Urbanizacijos lygis 3. Mirštamumas 4. Gimstamumas 5. Natūralus gyventojų prieaugis 6. Migracijos saldo 	<p><i>Bendrieji ekonominiai rodikliai:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 11. BVP apimtis; augimo tempai 12. Regiono BVP dalis šalies BVP 13. Įmonių tankis 14. SVV įmonių lyginamoji dalis 15. Užimtųjų pramonėje gyventojų dalis 16. Užimtų paslaugų srityje gyventojų dalis
<p><i>Bendrieji socialiniai rodikliai:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Pensinio amžiaus gyventojų dalis 8. Užregistruotų nusikaltimų skaičius 9. Savižudybių skaičius 10. Asmeninių automobilių skaičius 	<p><i>Darbo jėga, užimtumas, nedarbas:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 17. Darbingo amžiaus gyventojų dalis 18. Užimtumo lygis 19. Nedarbo lygis 20. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis

Šaltinis: Ž. SIMONAVIČIENĖ; A. KILIJONIENĖ. (2004) *Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas Europos Sąjungos kontekstu*, p. 4

Regiono išsivystymo lygį nusako šie sektoriai: bazinė infrastruktūra, žmogiškieji išteklių, gamybos sektorius.

Pirmo etapo metu gauta informacija apibūdina regiono plėtros netolygumus ir pasiekimus. Trūkumų išryškėjimas suteikia galimybę imtis priemonių, kurios leis juos sumažinti t.y. įgyvendinti regioninę politiką.

Regioninė politika yra dalis valstybės socialinės ir ekonominės plėtros strategijos. Ši politika yra įgyvendinama remiantis regioninės plėtros strategija. Ši strategija turi sutapti su šalies

plėtos strategija ir negali prieštarauti jos išskeltiems tikslams. Pagrindinė regionų plėtos strategija yra įkurti institucijas, keisti finansinę infrastruktūrą ir įgyvendinti regioninę politiką, kuri užtikrintų ilgalaikę subalansuotą plėtrą. Išlyginant regionų išsivystymo lygį vyriausybė gali remtis dviem pagrindiniais metodais:

- Pirmas metodas riboja naujų objektų (gamyklų, verslo įmonių) steigimą išsivysčiusiuose regionuose. Remiantis šiuo metodu, taikomos šios priemonės: didinami mokesčiai už pagrindinių veiklos išteklių (kapitalo, žemės) naudojimą, didinamas pajamų mokestis, taikomos baudos, ribojamas lengvatinis finansavimas. Siekiant, kad nauji verslo objektai nebūtų steigiami regione, taikomos premijos už gamybinių pajėgumų iškėlimą iš intensyvios pramonės teritorijų.
- Antras metodas skatina naujų objektų steigimą atsilikusiuose regionuose. Praktika rodo, kad šis metodas taikomas kur kas dažniau nei pirmasis. (Ž. Simanavičienė, A. Kilijonienė., 2004, p. 6).

Pirmasis metodas yra mažiau efektyvus, nei antrasis.

Ekonominio skatinimo priemonės pagal savo poveikį yra tiesioginio ir netiesioginio poveikio. Labiausiai paplitusios tiesioginio skatinimo priemonės:

- Lengvatinio kreditavimo sistemos;
- Įmonių, steigiančių padalinius valstybės „globos“ regionuose, subsidijavimas;
- Negražinamos subsidijos kapitalinei statybai;
- Darbuotojų paruošimo ar perkvalifikavimo išlaidų dengimas;
- Išlaidų, susijusių su gamybos pajėgumų perkėlimu, kompensavimas;
- Mokesčių lengvatos, kartais – visiškas atleidimas nuo mokesčių tam tikram laikotarpiui;
- Pagreitinamos amortizacijos taikymas;
- Transportavimo, elektros energijos tarifų sumažinimas ir pan.

Lengvatiniai kreditai. Lengvatiniai kreditai užima svarbią vietą tiesioginės finansinės paramos priemonių grupėje. Jie gali būti išduodami nustatant mažesnes palūkanų normas, nustatant ilgesnį kredito grąžinimo laiką ar numatant neribotą kredito sumą. Vakarų valstybių patirtis parodė, jog būtent lengvatiniai kreditai pastaraisiais metais yra efektyviausia regionų ekonomikos plėtos priemonė.

Negražinamos subsidijos. Valstybės skiria taip pat negražinamas subsidijas įmonėms, nusprendusioms silpnai išsivystytame regione įkurti naują pramoninį verslą objektą ar išplėsti esamą. Kai kuriose užsienio valstybėse (pvz., Prancūzijoje) negražinamosios paskolos dalis įmonės investicijose gali siekti 25 proc. Akivaizdu, jog kapitalo kaina visada vaidina svarbų vaidmenį pasirenkant investicijų mastą.

Mokesčių režimas. Mokesčių sumažinimas ar visiškas atleidimas nuo jų tam tikram laikui gana paplitęs regioninės plėtros įgyvendinimo svirtas Vakarų šalyse. Plačiai buvo ir šiuo metu kai kuriose valstybėse taikomos mokesčių sumažinimo; atleidimo nuo tam tikrų mokesčių; amortizacijos pagreitinimo priemonės. Tačiau pastaraisiais metais šis ekonominis svirtas Europos valstybėse taikomas rečiau. JAV Kanadoje, Japonijoje šios priemonės ir šiuo metu užima svarbią vietą.

Greta tiesioginės ekonominės paramos taikomos netiesioginės paramos priemonės. Tai specialios vyriausybės atsilikusių regionų plėtros programos, pagal kurias statomi infrastruktūros objektai (ypač magistraliniai keliai), moksliniai pramoniniai kompleksai (mokslo technologijų parkai, inkubatoriai ir pan.), kuriamos valstybės įmonės, duodami stambūs valstybiniai užsakymai tuose regionuose įsikūrusioms įmonėms ir pan. (Regionų ekonomikos plėtotės strategija, 2002).

Regioninei politikai įgyvendinti reikalinga: nacionalinė politika ir teisinė bazė; aiškus nacionalinės ir regioninės valdžios institucijų užduočių atskyrimas. Valstybėje taip pat turi būti nacionaliniai ir vietiniai mokesčiai bei rinkliavos, o ne centralizuotas lėšų skirstymas, reikėtų formuoti vietinę iniciatyvą bei kurti aktyvią pilietinę visuomenę. Kol regionams nebus suteikta pakankamai savarankiškumo, paties regiono plėtros galimybės yra labai ribotos. Regioną efektyviai sustiprinti gali tik išsilaikanti ekonomika. Ją įgyvendinti galima trejopa taktika: daugiau sukuriant iš vietinių išteklių, didinant vidaus apyvartą regione ir gerinant kolektyvinį pasitikėjimą regione tarp skirtingų socialinių grupių. Svarbiausi plėtros komponentai yra išsilaikanti vietos ekonomika, bendruomenės kontrolė, kiek įmanoma didesnis asmeninių poreikių tenkinimas, ekologijos ir kultūros puoselėjimas. Įgyvendinant regioninę politiką būtinas vertinimas ir monitoringas, efektyviai regionų vadybai, darnesnei jų veiklai reikia platesnės, įvairaus pobūdžio informacijos (G. Mačys, V. Stempkauskas, 2000, p. 252).

Regionines problemas galima spręsti tikint laisvos rinkos galia t.y. migruojat darbo jėgai ir didėjant šalies ekonomikos plėtrai regioniniai skirtumai mažėja; regioninės plėtotės priemonių taikymu t.y. valstybės skiriamos investicijos atsiliekantiems regionams ir skatinti šalies ekonominę plėtrą laikantis lygių galimybių principo.

Lietuvoje galima išskirti keletą regioninės politikos formavimosi etapų:

1. Iki 1997 m. – regioninė politika suprantama kaip teritorinių – administracinių vienetų funkcijų bei atsakomybės sričių nustatymas. Regioninė politikos uždaviniu laikomas šalies regionų išskyrimas, t.y. teritorinis – administracinis suskirstymas. 1997 m. Europos Komisijos dokumente Agenda 2000 konstatuojama, kad Lietuvoje regioninė politika neegzistuoja ir nevykdoma (tokia, kaip suvokiama ES).
2. 1998 – 2000 m. – pripažįstamas reikalingumas aktyviai vykdomai regioninei politikai, orientuotai į ekonominių ir socialinių išsivystymo skirtumų mažinimą. Regioninė politika

suprantama horizontaliu požiūriu, kaip „valstybės įgyvendinama regionų atžvilgiu diferencijuota veikla, kuria siekiama subalansuoti visų šalies regionų socialinės – ekonominės plėtros sąlygas. Regioninė politika yra neatskiriama ūkio šakose, bei socialinėje srityje vykdomos valstybės politikos dalis, ji yra koordinuojamojo pobūdžio“ (apibrėžimas pagal 1998 07 21 priimtą Lietuvos Respublikos nutarimą Nr. 902 Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“).

3. Nuo 2000 m. Vidurio – suvokimas regioninės politikos kaip savarankiškos, vertikalios, intervencinio pobūdžio politikos. Tai atsispindi 2001 m. Liepos 20 d. Priimtame LR Regioninės plėtros įstatyme.
4. Nuo 2001 m. – naujai peržiūrima regioninės politikos samprata bei tikslai. Iš dalies tai susiję su ES požiūriu į paramą Lietuvos regionams pasikeitimu – nuo 2000 m. Pereita prie centralizuoto PHARE 2000 programos valdymo modelio. Aišku jog tapus ES nare, Lietuva bus laikoma vienu regionu, gaunančiu paramą pagal I Tikslą programą. Derinama vertikalus (regioninė politika kaip savarankiška politika) ir horizontalus (koordinuojamojo pobūdžio regioninė politika) požiūriai. Regioninę politiką siekiama vykdyti per atskirų ūkio šakų strategijas ir programas, į kurias integruotas regioninis matmuo (horizontalusis požiūris); regionines programas specifinėms regioninėms problemoms spręsti (vertikalus požiūris); vietines ir regioninės plėtros iniciatyvas, finansuojama iš savivaldybių biudžetų (vertikalus požiūris) (R. Bagdzevičienė, J. Rimas, A. Venckus, 2002, p. 30 - 35).
5. 2002 metais vyriausybė patvirtino Regionų plėtros programą ir jos įgyvendinimo priemones 2003 - 2005 metais. Siekiama, kad patys regionai žymiai aktyviau dalyvautų plėtros procese- būtų rengiami konkretūs regionų planavimo dokumentai, plėtros prioritetai atsispindėtų atskirų ministerijų strategijose. Rengiamas Lietuvos 2004 - 2006 metų bendrasis programavimo dokumentas (BPD), kuriame Lietuva turi parodyti, kaip ir kur investuos Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą. (Prieiga per internetą: <http://www.krda.lt/krdalit/naujienos%20idomu.html>)
6. 2003 m. parengtos Lietuviškos struktūrinių fondų projektų paraiškų formos. Skelbiami konkursai ir jos priiminėjamos bus - tik Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir tik Europos Komisijai patvirtinus Lietuvos 2004 - 2006 metų Bendrojo programavimo dokumentą (t.y. preliminariai nuo 2004 metų II pusmečio). (Prieiga per internetą: <http://www.krda.lt/krdalit/naujienos%20idomu.html>)
BPD pateikta informacija apie tai, kur ir kaip Lietuva ketina investuoti ES struktūrinių fondų paramą. (Prieiga per internetą: <http://www.nrda.lt/>)
7. 2004 m. Lietuva įstoja į Europos Sąjungą, patvirtinamas BPD priedas, kuriame įtvirtinti techniniai, tačiau realiam ES struktūrinių fondų įsisavinimui labai svarbūs pakeitimai. Pagal

BPD 2004–2006 m. Lietuvai numatoma skirti apie 895 mln. eurų ES struktūrinių fondų paramos. Teikiamos paraiškos Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramai gauti. (Prieiga per internetą: <http://www.nrda.lt/>)

2. LIETUVOS IR EUROPOS SAJUNGOS REGIONŲ POLITIKOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

Antroje dalyje pateikiama nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo priemonės, būdai. Apžvelgiami Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos paskirtis, rūšys, principai, planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai. Pateikiamas Lietuvos 2004 - 2005 m. bendrasis programavimo dokumentas, bei struktūrinių fondų lėšų administravimo sistema Lietuvoje.

2.1. Nacionalinės regionų politikos įgyvendinimo ypatumai

Sovietų Sąjungoje Lietuva regioninės politikos požiūriu buvo vienas autonomiškas vienetas. Ji nebuvo dalijama į teritorinius-administracinius vienetus, todėl nebuvo galima tobulinti įvairesnių regioninės politikos instrumentų šalies viduje. Regioninės politikos poreikis atkūrus nepriklausomybę atsirado natūraliai, dėl vidinių priežasčių, ir šis procesas sutapo su Lietuvos siekimu integruotis į Europos Sąjungą. Regioninė politika buvo nukreipta pritraukti finansinius Europos Sąjungos išteklius. Turimi galvoje ES struktūriniai fondai. Šioms subsidijoms gauti, o kartu ir įsisavinti reikalinga gerai funkcionuojanti ir bendrąsias ES nuostatas ir principus atitinkanti regioninė politika (G. Mačys, 2005, p. 89).

Lietuva – nedidelė šalis, tačiau gamtos ir visuomenės teritoriniai skirtumai joje pakankamai ryškūs. Jie pasireiškia dirvožemio, reljefo, klimato, kraštovaizdžio skirtingumais, ekonominiais pasiekimais, socialiniais – kultūriniais, demografiniais, etniniais (net kalbos) skirtingumais. (Prieiga per internetą: <http://www.nrda.lt/faq.htm>)

Regioninės plėtros politikos formavimo prielaidos ir jos poreikis Lietuvoje atsispindi regioniniuose ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumuose.

Regioninę politiką formuoti Lietuvoje pradėta 1998 m., kai buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 902 „Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“. Regioninės politikos pagrindą sudaro 2000 m. liepos 20 d. Regioninės plėtros įstatymas. Pagrindiniai dokumentai įgyvendinsiantys Vyriausybės regioninę politiką, Vyriausybės programa, Bendrasis programavimo dokumentas (Nacionalinis plėtros planas), regionų lygmens planavimo ir programiniai dokumentai. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys regionų ekonominės plėtotės planavimo dokumentų rengimą, yra LR regioninės plėtros įstatymas, Strateginio planavimo metodika, LR biudžeto sandaros įstatymas.

Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas sukuria teisinę bazę regionų ekonomikos politikai formuoti ir įgyvendinti bei Europos Sąjungos struktūrinėms lėšoms gauti ir administruoti (Regionų ekonomikos plėtotės strategija, 2002).

Regionų ekonomikos plėtotės strategija yra sudedamoji Ilgalaikės Lietuvos ekonomikos plėtotės strategijos dalis. Jos pagrindinė paskirtis – subalansuoti Lietuvos ūkio plėtotę regionų aspektu, siekiant tolygaus visų regionų ekonomikos plėtojimo ir jų ekonominės bei socialinės sanglaudos.

„Regionų ekonomikos plėtros strategijoje“ pabrėžiama, kad Lietuvos regioninę politiką sudaro: nacionalinės regioninės politikos, kurios pagrindinis tikslas yra Lietuvos regionų išsivystymo skirtumų mažinimas ir ES regioninės politikos formavimas ir įgyvendinimas. Šis tikslas yra glaudžiai susijęs su ES struktūrinių fondų administravimu.

Regioninę politiką siekiama vykdyti per:

- atskirų ūkio šakų strategijas ir programas, į kurias integruotas regioninis matmuo;
- regionines programas specifinėms problemoms spręsti;
- vietines ir regionines plėtros iniciatyvas, finansuojamas iš savivaldybių biudžetų.

Lietuvos nacionalinės regionų plėtros politikos tikslas – skatinti ūkio pertvarkymą ir modernizavimą smunkančios pramonės regionuose, mažinti nedarbą didžiausio nedarbo regionuose, plėtoti labiausiai atsilikusius kaimo regionus pertvarkant ir restruktūrizuojant jų ūkį, reformuojant žemės ūkio gamybą, apdirbamąją pramonę ir rinkodaros struktūras, skatinant naujus verslus ir paslaugų kūrimą, taip pat skatinti užsienio, visų pirma Europos Sąjungos, investicijas į Lietuvos ūkį. Regioninė plėtros politika Lietuvoje pirma orientuota į regioninių skirtumų šalies viduje mažinimą, turėtų apimti visas veiklos sritis, visus bendruomenės narius bei visus jų interesus, kurie formuoja žmogaus gyvenimo kokybę esamoje aplinkoje ir pagal turimas galimybes. Tačiau efektyvi ši politika bus tik tada, jeigu jau dabar ras savo vietą nacionaliniame šalies valdymo modelyje (R. Pareigis, O. Dorofejeva, 2004, p. 3).

Nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo priemonės:

1. Įgyvendinant nacionalinę regioninę politiką, gali būti teikiama valstybės pagalba Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų dėl valstybės pagalbos teikimo nustatyta tvarka.
2. Nacionalinė regioninė politika įgyvendinama per valstybės viešąją politiką, pirmiausia per verslo, žmogiškųjų išteklių ir infrastruktūros plėtrą.
3. Probleminės teritorijos plėtros programos socialinių ir ekonominių plėtros priemonių įgyvendinimo projektai finansuojami iš valstybės biudžeto, kitų finansavimo šaltinių ir iš Europos Sąjungos paramos fondų, jeigu Nacionaliniame plėtros plane (Bendrajame programavimo dokumente) yra numatyta remti tos probleminės teritorijos plėtros programą atitinkančius projektus.
4. Socialinės ir ekonominės plėtros bei infrastruktūros projektai, skirti konkrečių regionų atskirų ūkio šakų specifinėms regioninėms ir vietinėms problemoms spręsti, gali būti

finansuojami iš valstybės biudžeto, jeigu jie yra įtraukti į atskirų ūkio šakų (sektorių) plėtros strategijas, taip pat iš kitų finansavimo šaltinių ir iš Europos Sąjungos paramos fondų, jeigu atitinka Nacionaliniame plėtros plane (Bendrajame programavimo dokumente) nustatytus tų ūkio šakų plėtros uždavinius, priemones ir tenkina atrankos kriterijus. (Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=238528&p_query=nacionalinės%20regioninės%20politikos%20įgyvendinimo%20priemonės&p_tr2=0)

Regioninės plėtros įstatyme yra aiškiai apibrėžtas pagrindinis nacionalinės regioninės politikos tikslas – mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir jų viduje bei skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą – trys uždaviniai:

- Teikti valstybės pagalbą probleminėse teritorijose įgyvendinamiems projektams;
- Teikti valstybės pagalbą regionuose, turinčiuose atskirų ūkio šakų specifinių regioninių ir vietinių problemų, įgyvendinamiems projektams;
- Sudaryti sąlygas tolygiai ir tvariai ilgalaikiai visų regionų plėtrai.

Iš šių uždavinių paaiškėja nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo būdai:

- Probleminių teritorijų išskyrimas, plėtros programų joms gaivinti parengimas ir įgyvendinimas (vertikalią nacionalinės regioninės politikos vykdymo kryptį);
- Atskirų ūkio sektorių plėtros teritoriniu aspektu koordinavimas, kuris realizuojamas per tų ūkio sektorių (šakų) plėtros strategijų ir programų, į kurias integruotas regioninis matmuo (atskirų specifinių regioninių ir vietinių problemų sprendimas), parengimą ir įgyvendinimą (horizontalią nacionalinės regioninės politikos vykdymo kryptį) (G. Mačys, 2005, p. 126)

Įstatymas nustato pagrindinius Lietuvos regioninės plėtros politikos tikslus, įvairių institucijų santykius rengiant regionų plėtros planavimo dokumentus, reikalingus nacionalinei regionų plėtros politikai formuoti bei įgyvendinti.

Regioninės politikos institucinę sistemą sudaro:

- Nacionalinė regioninių plėtros institucija, kuri kartu su kitomis ministerijomis formuoja nacionalinę regioninę plėtros politiką ir prižiūri kaip ši įgyvendinama, rengia nacionalinio plėtros plano projektus bei prižiūri jų įgyvendinimą;
- Regionų plėtros institucijos (apskritis viršininkas ir jo administracija), kurios rengia regiono plėtros planų projektus, organizuoja jų įgyvendinimą ir priežiūrą, teikia informaciją apie regiono plėtros planų rengimą ir įgyvendinimą.

Regioninė politika gali remtis įvairiausiomis priemonėmis: infrastruktūros gerinimu, naujos pramonės ar kito verslo ugdymui suteikiamomis mokesčių ir kitomis lengvatomis, tikslinių valstybei reikalingų gamybų vystymu, įvairiais garantais, subsidijomis, tikslinių programų finansavimu ir pan. Kalbant apie regioninę politiką būtina prisiminti du esminius jos reikalavimus:

- regioninė politika yra visos politikos decentralizavimas, kuris yra būtinas šalies progresui;

- regioninė politika siekia ne regionų ekonominio ir socialinio gyvenimo išlyginimo, o yra bandymas laimėti visos šalies mastu.

Regioninė politika turi būti integruota, o taip pat atsižvelgiant ne tik į savo šalies, bet ir kaimyninių šalių, ypač jų pasienio teritorijų situaciją. (S. Vaitekūnas, 2001, p. 306).

Šiuo metu Lietuvoje galima išskirti dvi regioninės politikos kryptis:

- Europos Sąjungos regioninės politikos įgyvendinimas Lietuvoje;
- Lietuvos regioninė politika.

Svarbiausieji regioninės politikos tikslai yra šie:

- remti rinkos ekonomikos plėtrą kiekviename šalies regione, sudaryti reikiamas ilgalaikės plėtros sąlygas;
- skatinti ūkio pertvarkymą ir modernizavimą regionuose;
- formuoti socialinius-ekonominius ir aplinkosaugos reikalavimus atitinkančią infrastruktūrą;
- mažinti gyvenimo, ekonominių, kultūros, išsimokslinimo sąlygų skirtumus tarp regionų;
- mažinti nedarbą.

Regioninė politika, vykdoma valstybės mastu, apibrėžia šalies valdymą erdviniu, regioniniu aspektu, ji parodo ryšius tarp valstybės ir regionų bei regionų tarpusavyje. Regionų plėtrą šalyje komplikuoja tai jog lig šiol neviseškai aiškiai suformuota Lietuvos regionų politika. Dėl to neskiriama pakankamai biudžeto lėšų šiai politikai įgyvendinti.

Efektyviai regioninei politikai užtikrinti reikalingas gerai organizuotas regioninis valdymas ir koordinuotas regioninės plėtros institucijų tinklas.

Lietuva turėtų atkreipti ypatingą dėmesį į regionų plėtros politikos formavimo ir įgyvendinimo mechanizmą, į Lietuvos Respublikos teritorijos aukštesniųjų administracinių vienetų valdymo (administravimo) modelį.

Taigi, Lietuvos regioninė politika turėtų būti suprantama kaip visuma priemonių, kuriomis siekiama efektyviai paskirstyti išteklius ir sudaryti sąlygas kuo geriau juos panaudoti ekonominiai regionų plėtrai, siekiant galutinio tikslo – spartesnio visos šalies ekonominio augimo. Pagrindinis regioninės politikos Lietuvoje uždavinys yra sumažinti atskirų regionų (apskričių) ekonominį lygio skirtumus ir priartėti prie Europos Sąjungos vidurkio pagal pagrindinius ekonominio augimo rodiklius (Bartaškienė D. 1999, p. 12).

Lietuva atėjo į Europos Sąjungą su savo privalumais ir turtais, atėjo – vieša paslaptis – ir su savo socialiniais, ekonominiais skirtumais tarp didmiesčių ir provincijos. (Prieiga per internetą:

<http://www.nsajunga.lt/Default.asp?ArticleID=1336&TopicID=50>)

Lietuvoje regioninė politika pradėta formuoti ne dėl vidinių socialinių – ekonominių poreikių, bet dėl ES spaudimo. Lietuvos vyriausybė ėmė aktyviai plėtoti regioninės plėtros politiką, inicijuoti įstatymų leidybą, bei institucinių pajėgumų stiprinimą šioje srityje, tačiau ES regioninės

plėtos politikos įgyvendinimas Lietuvoje nėra lengvas procesas, kurio metu susiduriame su įvairiomis kliūtėmis ir problemomis (D. Štreimikienė, 2002, p. 186).

Europos valstybėse regioninė politika vykdoma daugiau kaip 30 metų. Daugiausia šioje srityje yra pažengusios Danija, Norvegija, Švedija, Vokietija. Paskutiniame dešimtmetyje regionų plėtos procesai aktyviai prasidėjo postsocialinėse šalyse: Lenkijoje, Vengrijoje, Čekijoje, Rusijoje. Kai kurios šalys jau per vėlai pradėjo šį procesą, kaip Norvegija, Švedija, kurios šiuo metu skiria kur kas daugiau investicijų, negu jų būtų skyrę, tarkim 50-60 metų, kad pritraukti kvalifikuotus darbo jėgos išteklius bei jaunimą į ištuštėjusius regionus bei tolygiau vystyti valstybę (R. Bagdzevičienė, 2000, p. 49 - 50).

Regioninė politika Europoje yra viena iš jauniausių, svarbiausių ir kartu viena plačiausiai suprantamų bei interpretuojamų politikų.

Europos Sąjungoje "regioninė politika" suprantama kaip bendresnės "struktūrinės politikos" dalis.

Bendrasis ES regioninės politikos tikslas yra socialinė ir ekonominė sanglauda. Regioninė ir sanglaudos politika yra ekonominių, socialinių ir politinių priemonių visuma, nukreipta į mažiau išsivysčiusių regionų plėtrą bei tarpregioninės sanglaudos skatinimą siekiant spartesnio bendro šalies ekonominio augimo bei visuomenės gyvenimo kokybės gerėjimo.

ES apibrėžia dar vieną regioninės politikos tikslą – reikiamų priemonių kūrimas, plėtojimas ir įgyvendinimas siekiant inicijuoti ekonomines veiklas, galimybė iniciatyviems žmonėms tenkinti savo poreikius ir įgyvendinti savo ambicijas, atsižvelgiant į regionų savitumus.

ES regionine politika nesiekama išstumti nacionalinių regionų politikų; valstybės pirmiausia pačios turi skatinti infrastruktūrą, finansiškai remti investicijas į darbo vietų kūrimą ir taip savo regioninės politikos instrumentais spręsti problemas regionuose.

Pagal ES sutarties 158 straipsnį Europos Bendrija turi siekti mažinti skirtumus tarp įvairių regionų išsivystymo lygio ir menčiau išsivysčiusių regionų ar salų (tarp jų kaimo vietovių) atsilikimą (V. Nakrošis, 2003, p. 7).

Pagrindiniai bendrijos politikos tikslai regionuose:

- užtikrinti, kad regioniniai klausimai būtų svarstomi kituose ES dokumentuose (derinami su bendra politika);
- stengtis koordinuoti valstybių regionines politikas;
- suteikti plačias finansinės paramos galimybes vargingesnių bendrijų regionų plėtrai; (Prieiga per internetą: [http://www.ktc.lt/projects/pastre/img/283,6,Slide 6](http://www.ktc.lt/projects/pastre/img/283,6,Slide%206))

Remiantis 160 straipsniu, Europos regioninės plėtos fondas turi remti menčiau išsivysčiusių regionų plėtrą ir struktūrinius pokyčius bei nuosmukį patiriančių pramonės regionų pertvarką.

Pagrindinė ES regioninė politikos atsiradimo priežastis yra didelis atotrūkis tarp turtingiausių ir skurdžiausių ES valstybių narių ar jų regionų išsivystymo lygio (V. Nakrošis, 2003, p. 8).

Regioninė politika yra politika, skirta žmogui. Ji padeda žmonėms rasti darbo, užtikrina geresnę gyvenimo kokybę šalyse, regionuose, miestuose ir kaimuose. Tuo tikslu tarp atsiliekančių regionų ir stambių ekonominio augimo centrų tiesiami greitkeliai ir paleidžiami greitaeigiai traukiniai. Atokiausiuose regionuose kuriasi smulkios firmos. Tradiciniuose sunkiosios pramonės centruose atliekami aplinkosauginiai patobulinimai. Kaimo vietovėse auga ir stiprėja informacinė visuomenė. Priemiesčiuose plėtojamas mokslo ir laisvalaikio paslaugos. Ir tai yra tik keletas Europos regioninės politikos pavyzdžių. (Prieiga per internetą: http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=129&begin_at=90&tt_news=336&)

Regionų Komitetas, kurio darbe gali dalyvauti tiek stambūs Europos regionai, tiek ir smulkios savivaldybės, kurios turi galimybę tiesiogiai įtakoti ES politiką.

Regioninės politikos tikslas: sustiprinti ES ekonominę ir socialinę sąsają, regioninėmis, struktūrinėmis ir socialinėmis darbo rinkos ir kt. priemonėmis. Regioninės politikos instrumentai: struktūriniai ir kiti fondai iš ES biudžeto.

2.2. ES struktūrinių fondų paramos paskirtis, rūšys, principai

Europos Sąjungos struktūriniai fondai turi tiek politinę, tiek ekonominę paskirtį. Viena vertus, jų teikiama parama yra grindžiama politiniais susitarimais, ji demonstruoja tam tikra ES šalių solidarumą ir šitaip stiprina naujųjų Europos valstybių piliečių pasitikėjimą ES kaip bendru projektu. Kita vertus, struktūrinių fondų parama skiriama tam, kad mažiau ekonomiškai išplėtoti regionai galėtų pasivyti toliau pažengusius regionus – tiek konkrečios šalies viduje, tiek pačioje Europos Sąjungoje. Taigi struktūriniai fondai reikalingi tam, kad papildomomis investicijomis būtų galima paremti tuos, kurie atsilieka integracijos procese.

ES paramą Lietuvoje labai svarbu panaudoti pagal paskirtį: ji turėtų sustiprinti šalies piliečių pasitikėjimą demokratine Lietuvos valstybe, demokratinių Europos valstybių sąjunga bei padėti sumažinti raidos atotrūkį tarp atskirų šalies regionų ir socialinių sluoksnių, tarp Lietuvos ir tarp ES senbuvių.

Sykiu ES parama suteikia Lietuvai istorinę galimybę pasiekti spartesnės socialinės ir ekonominės pažangos. Kad ši galimybė nebūtų prarasta, reikia pasirinkti tinkamus paramos skyrimo prioritetus, užtikrinti skaidrų ir efektyvų jos panaudojimą. (Prieiga per internetą: www.civitas.lt)

Pagrindiniai struktūrinių fondų tikslai:

- sumažinti plėtros skirtumus ir skatinti ekonominę bei socialinę sanglaudą Europos Sąjungoje.
- tobulinti Bendrijos struktūrinės pagalbos efektyvumą, ją koncentruojant ir supaprastinant jos skirstymą, mažinant prioritetinių tikslų kiekį.

Remiant regioninę plėtrą ir sanglaudą, Europos sąjunga suformavo integruotą regioninę politiką, paremtą regionine Struktūrinių fondų veikla (2 pav. Pateikta ES struktūriniai fondai ir finansuojamos sritys) :

Europos regioninės plėtros fondas teikia regionams įvairią finansinę paramą. Fondo lėšos sudaro apie pusę visų struktūrinių fondų biudžeto. Jo užduotis – išlyginti regioninius skirtumus Europos Bendrijoje, stiprinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, koreguojant regioninius netolygumus ir prisidedant prie regionų plėtros. (Prieiga per internetą: www.durys.org/sf/kultura)

Europos regioninės plėtros fondas numato:

1. Investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išsaugoti ilgalaikes darbo vietas;
2. Investicijas į infrastruktūrą (kelius, telekomunikacijas, energetiką) siekiant sujungti centrinius ES regionus su periferiniais;
3. Investicijas, padedančias atgaivinti krizę išgyvenančius pramonės, žemės ūkio rajonus;
4. Darbo vietų kūrimą bei paramą smulkiam ir vidutiniam verslui (įmonių konsultavimas, rinkos tyrimai, mokslo tyrimai);
5. Technologijų plėtrą, vietinės infrastruktūros plėtrą, investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išsaugoti ilgalaikes darbo vietas.

Europos socialinis fondas remia projektus, sprendžiančius socialines (pirmiausiai užimtumo) problemas. Jo užduotis – mažinti nedarbą, didinti žmogiškuosius išteklius ir skatinti profesinę integraciją. Šis fondas taip pat siekia skatinti aukšto lygio profesionalumą, vyrų ir moterų lygybę, subalansuotą plėtrą ir ekonominę bei socialinę sanglaudą. (Prieiga per internetą: www.durys.org/sf/kultura)

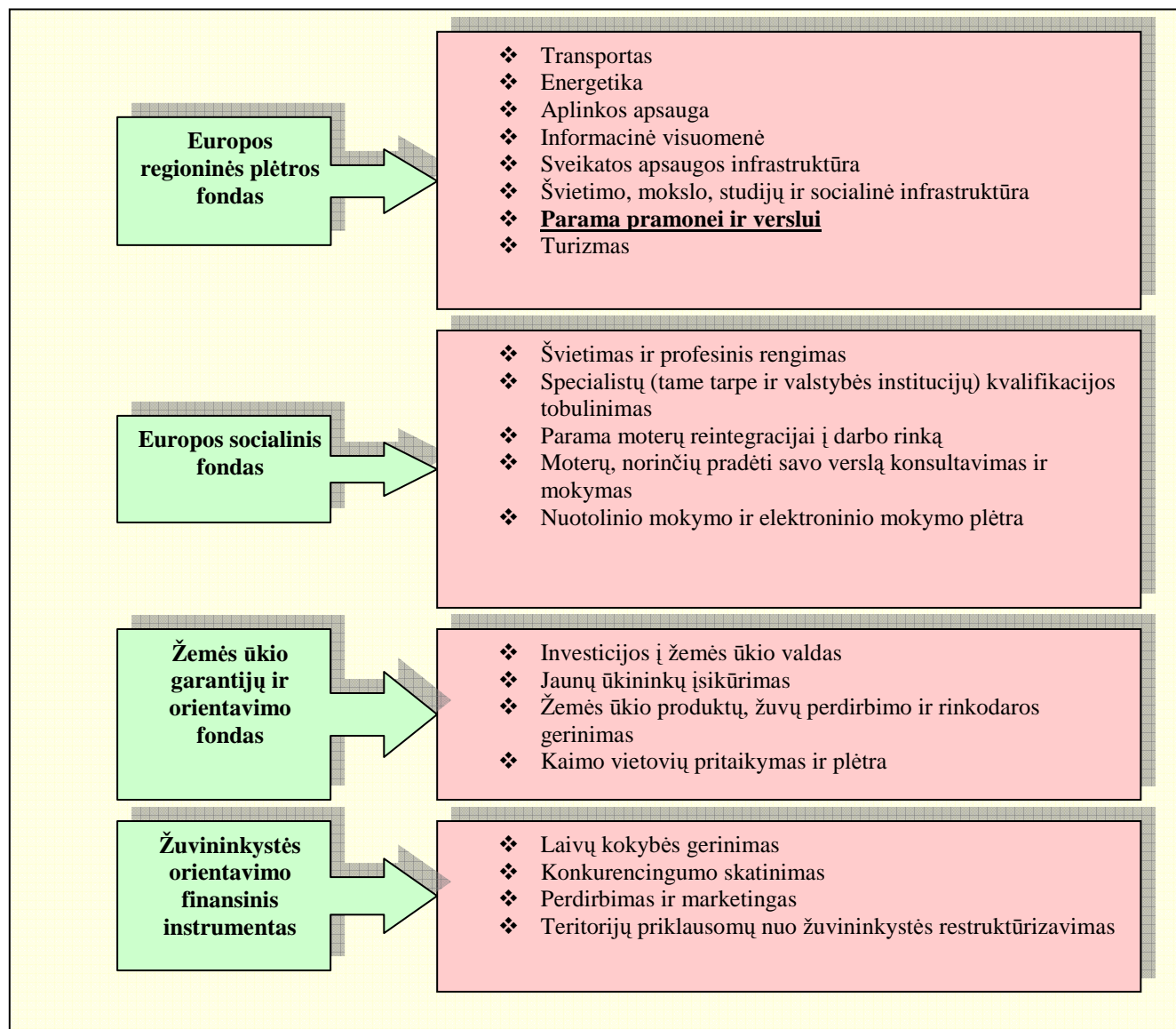
Europos socialinis fondas finansuoja:

1. Švietimą ir profesinį mokymą;
2. Paramą įsidarbinant;
3. Mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą (pvz., specialistų mokymą mokslinio tyrimo įstaigose);
4. Socialinės ekonomikos projektus (pvz., padeda sukurti privačias vaikų priežiūros įstaigas);
5. Švietimo ir profesinio mokymo sistemų tobulinimą (keliant darbuotojų kvalifikaciją).

Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas. Šio fondo orientavimo dalis laikoma ES struktūrinės (o ne bendrosios žemės ūkio) politikos dalimi, nes teikia paramą diegiant naujus ūkininkavimo metodus, plėtojant alternatyvią ekonominę veiklą kaimo vietovėse (pvz.,

kaimo turizmą). Šis fondas padalintas į du skyrius: Garantijų skyrių ir Orientavimo skyrių. Tik Orientavimo skyrius yra struktūrinis fondas. (Prieiga per internetą: www.finmin.lt)

Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas, skirtas prisidėti prie tvarios pusiausvyros tarp žuvininkystės išteklių ir jų eksploatavimo, padidinti struktūrų konkurencingumą ir perspektyvių įmonių plėtrą sektoriuje, didinti žuvininkystės ir akvakultūros produktų pridėtinę vertę ir padėti atsikurti priklausomoms nuo šios veiklos teritorijoms. (Prieiga per internetą: <http://www.eurostadija.lt/lt/main/sf>).

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis

2 pav. ES struktūriniai fondai ir finansuojamos sritys

Neformaliai penktuoju Struktūriniu fondu vadinamas **Sanglaudos fondas**. Jis buvo įkurtas siekiant finansuoti stambius (10 mln. eurų vertės) aplinkosaugos ir transporto infrastruktūrinius projektus. Jis buvo sukurtas tam, kad padėtų ES valstybės narėms pasirengti narystei Europos pinigų sąjungoje.

ES regioninės politikos priemonės:

1. Finansinės iniciatyvos (paskolos, mokesčių sumažinimas, subsidijos);
2. Parama verslo aplinkai (ekonominė infrastruktūra - inkubatoriai, kitos paslaugos);
3. Fizinė infrastruktūra (keliai, ryšiai, atliekų tvarkymas);
4. Investicinio patrauklumo didinimas (informacija, marketingas);
5. Planavimas;
6. Visuomeninio sektoriaus veiklos išdėstymas.

Įstojuosioms šalims į Europos Sąjungą tenka palaipsniui prisijungti prie ES struktūrinės politikos ir prisitaikyti prie jos įgyvendinimo principų.

ES regioninė politika įgyvendinama remiantis bendrais principais:

- Teisingumas ir nešališkumas. ES regioninė politika – būdas, užtikrinantis, kad visos visuomenės dalys galėtų dalintis modernios, augančios ekonomikos atnešta nauda.
- Papildomos pajamos ir produkcija. Regioninės politikos svarba ypač išryškėja, kai suaktyvinamas iki tol menkai naudotų išteklių panaudojimas.
- Mažesnė infliacija ir didesnis augimas. Regioninė politika, plėsdama ekonominę veiklą, rinkos ekonomikoje sumažina „butelio kaklelio“ reiškinius.
- Mažiau urbanistinių problemų. Regioninė politika pateikia būdus, kaip pagerinti situaciją didmiesčiuose perkeliančias ekonomines veiklas iš didžiųjų miestų į kitas vietas. (Prieiga per internetą: [http://www.ktc.lt/projects/pastre/img/282,7,Slide 7](http://www.ktc.lt/projects/pastre/img/282,7,Slide%207))

2.3. ES struktūrinių fondų planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai

Struktūrinių fondų planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai yra šie: **Nacionalinės iniciatyvos, Bendrijos iniciatyvos ir inovacinės priemonės.**

Nacionalinės iniciatyvos. Nacionalinėms programoms įgyvendinti 2000 – 2006 m. skiriama 93,5 proc. visų ES struktūrinių fondų lėšų. Pradinius planavimo dokumentus, susijusius su ES paramos paskirstymu, šiuo atveju rengia valstybės narės.

2000 – 2006 m. nacionalinės programos yra trijų pagrindinių tipų: pirmojo, antrojo ir trečiojo uždavinio programos.

Pirmasis uždavinys (teritorinis) – skatinti atsilikusių regionų plėtrą ir struktūrinę pertvarką. Šio uždavinio programa yra pagrindinė struktūrinių fondų finansuojama nacionalinė programa, kuriai skiriama apie 69,7 proc. visų ES struktūrinių fondų lėšų. ES struktūrinių fondų paramą pagal pirmojo uždavinio programą gali gauti tie regionai, kurių BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio. Šių regionų sąrašą sudaro Europos Komisija. (V. Nakrošis, 2003, p. 11-12)

Taigi parama pirmojo uždavinio programoms nustatoma pagal gyventojų skaičių, nacionalinę arba regioninę gerovę, santykinę struktūrinių problemų aktualumą, ypač nedarbo lygį. Tačiau įgyvendinant pirmojo uždavinio programą ES struktūrinių fondų paramos norma viešojo sektoriaus projektams negali būti didesnė nei 75 proc. visų nustatytus reikalavimus atitinkančių išlaidų. Bet paramos norma tam tikrais atvejais gali siekti iki 80 proc. tose valstybėse, kurios gauna Sanglaudos fondo paramą.

Kadangi Lietuva yra vienas iš šių regionų, kurio BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taigi Lietuva paramą gauna iš ES struktūrinių fondų pirmojo uždavinio programos. Taigi remiantis ES struktūrinių fondų 2000 – 2006 m. pirmojo uždavinio programų ekonominio poveikio vertinimu, dėl ES struktūrinių fondų paramos šiuo programiniu laikotarpiu pirmojo uždavinio regionų BVP turi padidėti keliais procentais.

Antrasis uždavinys (teritorinis) siekia skatinti struktūrinių sunkumų turinčių regionų ekonominę ir socialinę pertvarką. Šį uždavinį finansuoja Europos regioninės plėtros fondas ir Europos socialinis fondas, kurių paramos dydis projektams sudaro apie 50 proc. (V. Nakrošis, 2003, p. 13)

Kitaip nei pirmasis ir antrasis uždaviniai, **trečiasis uždavinys** yra teminio, o ne teritorinio pobūdžio, kai parama skiriama ne pagal regionų BVP. Jis skirtas švietimo, mokymo užimtumo politikos kryptims ir sistemoms pertvarkyti bei modernizuoti. Šį uždavinį finansuoja Europos socialinis fondas, kurio paramos dydis projektams sudaro apie 50 proc. (Nakrošis, V. 2003, p. 13).

ES regioninė politika skatina ES valstybių narių ar jų regionų struktūrinę pertvarką. Pirmojo uždavinio programomis siekiama skatinti atsilikusių regionų plėtrą ir struktūrinę pertvarką, o antrojo uždavinio programomis – struktūrinių sunkumų turinčių regionų ekonominę ir socialinę pertvarką. Todėl ES struktūriniai fondai vadinami struktūriniais, o ES regioninė politika kartais įvardijama kaip ES struktūrinė politika.

Bendrijos iniciatyvos. Kitas struktūrinių fondų administravimo mechanizmas, kuris remiasi didesniu Europos Komisijos vaidmeniu, yra **bendrijos iniciatyvos**. Planavimo laikotarpiui yra priimamas tam tikras skaičius Bendrijos iniciatyvų ir Europos komisija parengia specialias gaires kiekvienai iš jų (V. Nakrošis, 2003, p. 14).

Bendrijos iniciatyvos yra specialiosios programos, kurios skirtos bendroms ES valstybių narių problemoms spręsti. Todėl Europos Komisija yra atsakinga už Bendrijos iniciatyvų rengimą ir įgyvendinimą. Europos komisija parenka gaires ir nurodo kiekvienos Bendrijos iniciatyvos tikslus, mastą bei tinkamą įgyvendinimo metodą. Remiantis Europos Komisijos gairėmis, ES valstybės narės kartu arba atskirai rengia programas Bendrijos iniciatyvoms įgyvendinti.

2000 – 2006 m. laikotarpiu numatyta vykdyti keturias Bendrijos iniciatyvas, joms įgyvendinti skiriama 5,35 proc. viso struktūrinio fondo biudžeto:

- **INTERREG III** - bendradarbiavimas abipus sienos, tarpvalstybinis ir tarp regioninis bendradarbiavimas subalansuotai plėtrai ir teritorijų planavimui skatinti (finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo); (V. Nakrošis, 2003, p. 14)
- **URBAN** – parama krizės apimtiems miesto rajonams (finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo); (Prieiga per internetą: www.cci.lt.)
- **LEADER II** - kaimo plėtra (finansuojama iš Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo); (www.cci.lt. Bendrijos iniciatyvos)
- **EQUAL** – naujų priemonių kovoje su nelygybe ir diskriminacija darbo rinkoje skatinimas (finansuojama iš Europos socialinio fondo). (Prieiga per internetą: www.cci.lt.)

Apie 0,5 proc. struktūrinių fondų biudžeto skiriama inovacinėms priemonėms. Planuojant ir administruojant inovacines priemones, nesilaikoma partnerystės principo: pati Europos Komisija numato konkrečias priemones ir atrenka projektus įgyvendinti.

2000 – 2006 m. laikotarpiu naujos ES valstybės narės (tarp jų ir Lietuva) gauna paramą iš INTERREG III ir EQUAL iniciatyvų, o URBAN ir LEADER II iniciatyvų finansuojamos priemonės yra integruotos į pirmojo ar antrojo uždavinio nacionalines programas (V. Nakrošis, 2003, p. 14).

2.4. Lietuvos 2004 – 2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas ir struktūrinių fondų lėšų administravimo sistema Lietuvoje

ES fondų parama gali siekti 3 – 4 proc. Lietuvos BVP. Kad šios lėšos būtų investuotos, finansų ministerija su kitomis institucijomis ir socialiniais partneriais parengė Bendrąjį programavimo dokumentą (BPD). Taigi struktūrinių fondų lėšos Lietuvoje gali būti skiriamos tik Bendrojo programavimo dokumento (BPD) pagrindu.

Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrasis programavimo dokumentas (BPD) – tai Lietuvos parengtas ir Europos Komisijos patvirtintas strateginis dokumentas, kuriame išdėstyta ES struktūrinių fondų ir Lietuvos veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai.

Pagrindinis 2004 – 2006 m. BVP tikslas - sustiprinti nacionalinio ūkio ilgalaikio konkurencingumo plėtotės prielaidas, paspartinti perėjimą prie žinių ekonomikos, kuriai būdingas didėjantis BVP ir aukštas gyventojų užimtumo rodiklis, stiprinti žinių ekonomikos plėtrą, kuri lemia aukštesnį gyvenimo lygį ir visų Lietuvos gyventojų gerovę. (Prieiga per internetą: http://www.takas.lt/verslas/bk_straipsniai.php?st=view&msg_id=1182)

Kiti BPD tikslai:

- Plėtoti naują ir gerinti esamą fizinę infrastruktūrą siekiant paskatinti ūkio augimą ir pagreitinti laisvą, prekių, paslaugų ir žmonių judėjimą;
- Užtikrinti, kad BPD priemonėms skatinimas augimas būtų suderintas su darnaus vystymosi principu;
- Gerinti Lietuvos darbo jėgos įgūdžius ir užtikrinti, kad darbo jėga būtų lanksti ir mokėtų prisitaikyti;
- Stiprinti ekonominį konkurencingumą sudarant būtinas augimo sąlygas, skatinant palankios verslo aplinkos formavimąsi ir investicinį klimata, palankų esamų ir įsteigtų naujų įmonių plėtrą;
- Aktyvinti ekonomikos restruktūrizavimo procesus, kurie šiuo metu jau vyksta Lietuvoje.

BPD **uždaviniai** yra tokie:

- Išplėtoti fizinę infrastruktūrą, kuri leistų paskatinti naują ir visiškai išnaudoti esamą prekių, paslaugų bei žmonių judėjimą per Lietuvą ir Lietuvoje, taip pat aplinkosaugos požiūriu tvarią ūkio plėtrą;
- Išplėtoti darbo jėgą eliminuojant jos kvalifikacijų nepakankamumą (tarp bedarbių ir jaunimo) ir suteikiant jai reikiamus gebėjimus.
- Sustiprinti ūkio konkurencingumo potencialą sudarant prielaidas ir skatinant gyvybingesnę verslo steigimąsi ir plėtrą bei aktyvesnę ūkio restruktūrizavimą. (Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=%2Fweb%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FE1A665AB47AAF272C2256F3A004D536C%3FopenDocument&pathid=1A05CD8E4783EF9DC2256F2400288E91)

Bendrojo programavimo dokumento prioritetai ir jų priemonės. BPD pateikta strategija suskirstyta į prioritetus ir įgyvendinama pagal vieną ar kelias priemones.

BPD prioritetai – vienas iš strategijos, įteisintos BPD, prioritetų, kuriam numatytos ES struktūrinių fondų, bendrojo finansavimo ir kitų šaltinių lėšos, nustatyti konkretūs tikslai ir parengtos įgyvendinimo priemonės. BPD oficialiai patvirtintas Europos Komisijos 2004 m. birželio 18 d.(Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do;jsessionid=5CC4001E3EF8973C27E1A18E4B1C6799?doclocator=/web/stotis_inf.nsf/0/695BF9E27E2A3B91C1256D1C003AB0BF?openDocument&pathid=8D615A696B1E90E6C1256D17003BC29B)

BPD priemonė – tam tikros srities veiklos rūšių, skirtų prioritetui įgyvendinti per kelerius metus, visuma. BPD priemonė numato galimybę minėtųjų rūšių veiklą finansuoti iš ES struktūrinių fondų, bendrojo finansavimo ir kitų šaltinių lėšų.

Į Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą gali pretenduoti projektai, atitinkantys Lietuvos 2004-2006 m. bendrajame programavimo dokumente (BPD) išdėstyta nacionalinį

socialinės ir ekonominės plėtros planą. Tam, kad įmonės, įstaigos ar organizacijos projektas gautų paramą iš ES struktūrinių fondų, jis turi siūlyti ES struktūrinių fondų remiamą veiklą ir atitikti BPD išskirtus investicijų prioritetus, priemones bei veiklos rūšis.

Projekto paraiška lietuvių kalba turi būti teikiama įgyvendinančiajai institucijai (ar jos teritoriniam padaliniiui), kuri yra atsakinga už tos BPD priemonės, pagal kurią teikiamas projektas, administravimą. Paraiška susideda iš dviejų dalių: bendrosios (A dalies) ir specialiosios (B dalies).

Pagal BPD teikiama viešojo parama (ES struktūrinių fondų ir bendrojo nacionalinio finansavimo lėšos) gali sudaryti net iki 100 % projekto tinkamų išlaidų, tačiau paprastai yra reikalaujama prisidėti nuosavomis lėšomis. Viešojo sektoriaus projektų atveju nuosavų lėšų dalį gali sudaryti iš valstybės biudžeto tam tikrai viešojo sektoriaus įstaigai skirtos lėšos. Pirmenybė teikiama tiems projektams, prie kurių įgyvendinimo bus išipareigota prisidėti nuosavomis lėšomis.

(Prieiga per internetą:
http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F69C7B6A59C81125CC2256F3B00394402)

Prioritetai pagal kuriuos teikiama ES struktūrinių fondų lėšos:

1 PRIORITETAS: socialinė ir ekonominė ūkio infrastruktūros plėtra (finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo); (2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 347 mln. eurų)

2 PRIORITETAS: žmogiškųjų išteklių plėtra (finansuojama iš Europos socialinio fondo); (2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 163 mln. Eurų)

3 PRIORITETAS: gamybos sektoriaus ir paslaugų plėtra (finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo); (2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 222 mln. Eurų)

4 PRIORITETAS: kaimo ir žuvininkystės plėtra (finansuojamas iš Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo ir Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento);(2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 190 mln. Eurų)

5 PRIORITETAS: techninė pagalba (Prieiga per internetą:
http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=%2Fweb%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FE1A665AB47AAF272C2256F3A004D536C%3FopenDocument&pathid=1A05CD8E4783EF9DC2256F2400288E91)

Smulkesnis prioritetų ir priemonių išdėstymas pateiktas 1 priede.

Finansuojamas gali būti kiekvienas projektas, kurio tikslas atitinka BPD apibrėžtus prioritetus ir priemones.

Numatyta tokia ES struktūrinių fondų administravimo struktūra Lietuvoje (3 pav. pateikta struktūrinių fondų paramos administravimo institucinė struktūra):

1. *Vadovaujančioji institucija* yra atsakinga už patikimą ir veiksmingą ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų planavimą, priemonių įgyvendinimą ir priežiūrą. Ji gali įgalioti kitas ministerijas ir valstybės įstaigas (pagal joms Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytą kompetenciją ir funkcijas) atlikti tam tikras aiškiai apibrėžtas užduotis, susijusias su struktūrinių fondų paramos tvarkymu. Vadovaujančiosios institucijos funkcijas atlieka Finansų ministerijos Finansinės paramos departamentas.

2. *Mokėjimo institucija* yra atsakinga už visų ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų apskaitą. Mokėjimo institucijos funkcijos Lietuvoje yra priskirtos Finansų ministerijos Nacionalinio fondo departamentui.

3. *Tarpinės institucijos* vykdo Valdymo institucijos deleguotas paramos valdymo funkcijas. Jos rengia priskirtų BPD priemonių finansavimo planus ir atsako už jų įgyvendinimą, taip pat priima galutinį sprendimą dėl projektų, kuriems bus teikiama parama. Tarpinėmis yra paskirtos šios institucijos:

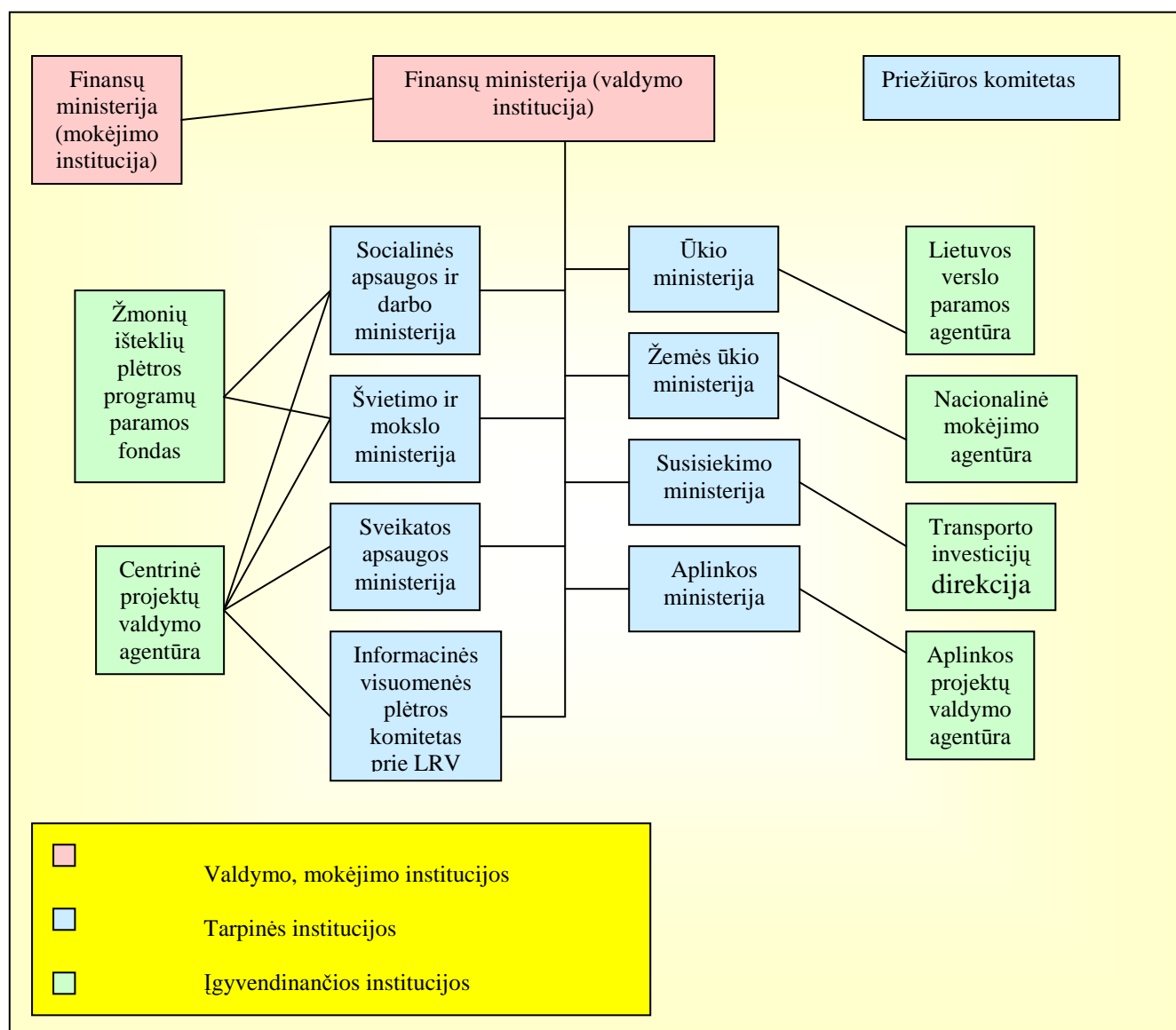
- Aplinkos ministerija – aplinkos apsaugos srityje;
- Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės – informacinės visuomenės plėtros srityje.;
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Švietimo ir mokslo ministerija – žmonių išteklių plėtros srityje;
- Žemės ūkio ministerija – žemės ūkio, kaimo ir žuvininkystės plėtros srityje;
- Susisiekimo ministerija – transporto infrastruktūros srityje;
- Sveikatos apsaugos ministerija – sveikatos apsaugos infrastruktūros srityje;
- Ūkio ministerija – paramos verslo plėtrai srityje.

4. *Įgyvendinančiosios institucijos* vykdo tiesioginį paramos administravimą: skelbia projektų paraiškų konkursus, teikia informaciją, prižiūri projektų įgyvendinimą, rengia ataskaitas. Įgyvendinančių institucijų funkcijas atlieka:

- Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra – aplinkosaugos projektams;
- Viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra – sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos infrastruktūros, informacinių paslaugų plėtros ir techninės paramos projektams;
- Viešoji įstaiga Lietuvos verslo paramos agentūra – verslo plėtros, energetikos ir turizmo projektams;
- Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos – žemės ūkio, kaimo plėtros ir žuvininkystės projektams;
- Transporto investicijų direkcija – transporto projektams;

- Žmonių išteklių plėtros programų paramos fondas – socialinės integracijos ir žmonių išteklių plėtros projektams.

5. *Priežiūros komitetas* – pagrindinė BPD įgyvendinimo priežiūros institucija. Komitetas sudaromas remiantis partnerystės principu, įtraukiant valstybės institucijų bei nevyriausybių organizacijų atstovus, taip pat Europos Komisijos atstovą (Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F532BF02E40DBD39CC2256F3A004E23AD).

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis

3 pav. Struktūrinių fondų paramos administravimo institucinė struktūra

Į ES struktūrinių fondų paramą gali pretenduoti savivaldybės, nevyriausybines organizacijos, verslininkai, žemdirbiai. (Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/finmin/content/naujiena.jsp;jsessionid=034BAE645DC1F96FD9D94F4A83657383?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F6940EBD30F9E671AC2256ED00035A187)

Europos Komisijos finansiniame pasiūlyme dėl paramos valstybėms kandidatėms numatyta, kad Lietuva 2004-2006 m. laikotarpiu iš ES fondų gaus **1489** mln. eurų, iš jų:

- **574** mln. eurų iš Sanglaudos fondo (vidurkis tarp žemiausios ir aukščiausios ribos),
- **881** mln. eurų iš struktūrinių fondų 1 tikslo programai, bei
- **22** mln. eurų ir **12** mln. eurų iš INTERREG ir EQUAL Bendrijos iniciatyvų atitinkamai.

(Prieiga per internetą:

[http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/6245787CD9806B20C1256D2E0030E55B/\\$File/VISA%20MEDZIAGA-%20regioniniai.doc](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/6245787CD9806B20C1256D2E0030E55B/$File/VISA%20MEDZIAGA-%20regioniniai.doc))

Šiomis dienomis dažniausias žodžių junginys, kalbant apie Europos Sąjungą yra "struktūriniai fondai", tačiau neužtenka žinoti vien apie juos, norint laikyti save ES regioninės politikos specialistu. Turime suvokti ES vykstančius procesus ir žinoti paramos formų įvairoves, tai mokėsime jais pasinaudoti bei galėsime įtakoti įvairius pasikeitimus regioninės politikos formavimo srityje. Jei mes to nesugebėsime suvokti, galime likti nuošalyje.

Parama Lietuvai yra skiriama 2004 – 2006 programavimo laikotarpiui pagal BPD, kurio uždaviniai parengti išanalizavus Lietuvos ūkio plėtros pranašumus ir trūkumus, galimybes ir pavojus. Analizė koncentruojasi į nacionalinį, o ne į regioninį lygį, todėl neįvertinami atskirų Lietuvos regionų specifiniai pranašumai ir trūkumai, galimybės ir pavojai. Tai sudaro prielaidas socialiniams ir ekonominiams netolygumams tarp Lietuvos regionų didėti.

3. LIETUVOS REGIONŲ POLITIKOS ĮTAKOS NETOLYGUMŲ MAŽINIMUI TYRIMAS

Lietuvos regionų politika ypač aktuali šiomis dienomis, nes jos pagalba siekiama sumažinti ekonominius socialinius, aplinkosauginius skirtumus tarp regionų, kurie akivaizdūs Lietuvoje ir turi tendenciją didėti.

Reiškinų ryšių tyrimas – svarbi empirinių tyrimų sritis. Visapusiška socialinių reiškinių analizė galima tik nustatius jų tarpusavio sąsają, t. y. išaiškinus faktorinius ir rezultatinus požymius (kintamuosius), nustatius sąsajos formą ir jos stiprumą. Požymiai, kurie lemia kitų požymių reikšmes, vadinami faktoriniais (X), o požymiai, kurie priklauso nuo pirmųjų – rezultatiniais (Y). Galimi atvejai kai tas pats požymis gali būti faktoriniu arba rezultatinu, priklausomai nuo to kieno atžvilgiu jis nagrinėjamas.

Tikroji reiškinių priklausomybė išryškėja ne iš pavienių faktų, o iš didelio jų skaičiaus, nustatius pasikartojančius lemiančius veiksnus. Visuomenė socialiniame gyvenime egzistuojantys ryšiai (sąsajos) didžia dalimi priklauso nuo žmonių tikslinės veiklos ir yra apsprendžiami daugybės vidinių ir išorinių veiksnių, kurių poveikis rezultatiniam požymiui (pvz. pragyvenimo lygiui) nevienareikšmis ir nelengvai išmatuojamas (O. Gražulytė-Malonienė, 2004, p. 110).

Koreliacinės analizės uždavinys yra pamatuoti ryšius tarp varijuojančių. Požymių nustatant nežinomus priežastinius ryšius ir faktorių įvertinimą, kurie nurodo didžiausią daromą įtaką rezultatams. Regresinės analizės uždavinys yra priklausomybės formos, regresijos funkcijos nustatymas, naudojimo lygis bei nežinomų reikšmių pasikeitimo įvertinimas. Uždavinių sprendimas remiasi atitinkamais algoritmais, parodymais, kurių naudojimas leidžia daryti išvadas apie statistinius ryšius (V. Bartosevičienė, D. Stūkaitė, 2005, p. 90).

Tyrime naudojamas regresinės analizės metodas siekiant įrodyti priklausomybę tarp regionų ekonominių rodiklių ir ES struktūrinių fondų lėšų.

Tyrimo tikslas - nustatyti Lietuvos regionų ekonominio išsivystymo lygio ir ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo priklausomybę.

Tyrimo uždaviniai:

- atrinkti rodiklius, atspindinčius ir leidžiančius palyginti regionų (ekonominio) išsivystymo lygį;
- išanalizuoti Lietuvos regionų būklę 2000-2004 m. pagal pasirinktus rodiklius;
- įvertinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaką Lietuvos regionų netolygumų mažinimui.

Tyrimui atlikti naudojami statistikos departamento regioninės duomenų bazės duomenys. Lietuvos regionų ekonominio išsivystymo analizė atliekama naudojant šiuos statistinius metodus: struktūrinę rodiklių analizę, palyginamąją rodiklių analizę, nagrinėjamų rodiklių pokyčių analizę.

Buvo pasirinkti šie 10 regionų ekonominiai, socialiniai rodikliai 2000 – 2004 metų laikotarpiu:

BVP vienam gyventojui;

Tiesioginės užsienio investicijos;

Materialinės investicijos;

Užimtųjų sk.;

Nedarbo lygis;

Lietuviškos kilmės prekių eksportas.

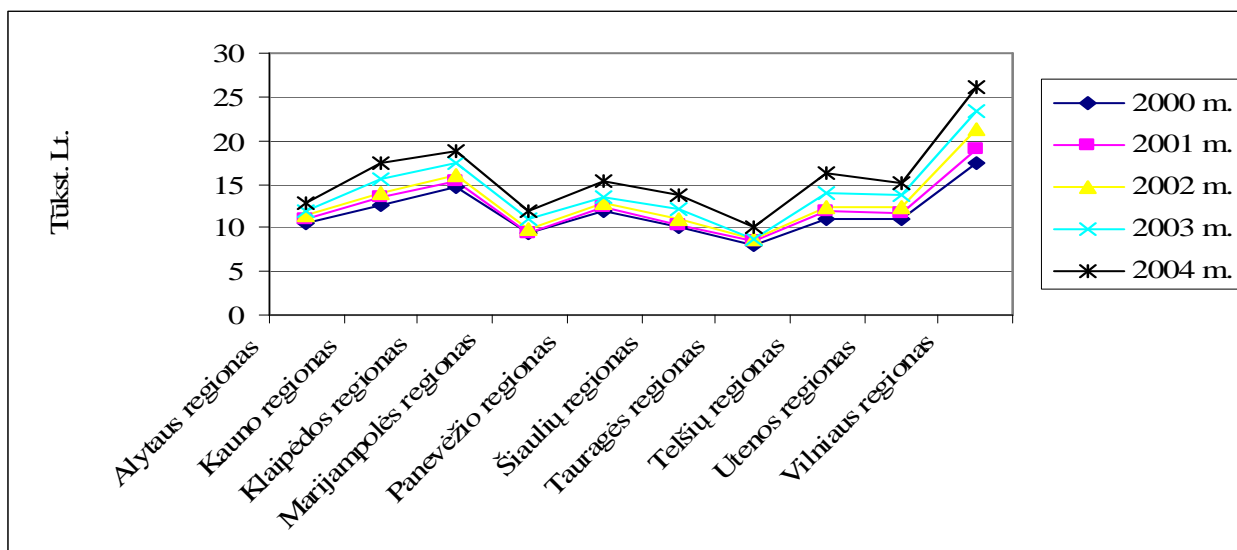
Šie rodikliai leis tinkamai įvertinti regionų ekonominį išsivystymo lygį, aktualiausias problemas. Išryškins ekonomiškai stiprius ir silpnus regionus. Rodikliai pasirinkti dėl prieinamumo ir patikimumo.

Nagrinėjant pasirinktus rodiklius lyginami skirtumai tarp dviejų didžiausių ir dviejų mažiausių atitinkamo rodiklio reikšmių regionuose. Tai daroma siekiant objektyviau įvertinti atotrūkį tarp regionų. Nagrinėjamo laikotarpio duomenys pagal apskritis pateikiami lentelėse, taip pat pavaizduojami grafiškai siekiant didesnio informatyvumo.

BVP vienam gyventojui analizė pagal apskritis. Geriausiai regionų išsivystymo lygį ir skirtumus parodo BVP, tenkantis vienam gyventojui tūkst. litų. Lietuvoje anksčiau BVP buvo skaičiuojamas tik šalies mastu, tačiau didėjant regioninės plėtros reikšmei, nuo 1996 m. BVP pradėtas nustatinėti pagal apskritis. **BVP** yra apibūdinamas kaip visų sukurtų prekių ir paslaugų vertė, atėmus prekių ir paslaugų, naudojamų joms kurti ir gaminti, vertę.

Iš duomenų pateiktų 5 lentelėje (žr. 2 priedą) matyti, kad 2000 m. didžiausias BVP, tenkantis vienam gyventojui, buvo Vilniaus regione (17,4 tūkst. Lt.), o mažiausias - Tauragės regione (8 tūkst. Lt.) 2001 m. lyginant su 2000 m. Marijampolės regione ryškiai matomas BVP produkto sumažėjimas -1,1 proc. 2001 m. didžiausias BVP buvo Vilniaus regione, kur siekia 19 tūkst. Lt. Alytaus regiono BVP mažai tesiskiria nuo Utenos apskrities atitinkamai (11,1 tūkst. Lt ir 11,6 tūkst. Lt.). 2001 m. ekonomiškai pasyviausias Tauragės rajonas - jos BVP sudaro tik (8,4 tūkst. Lt.). 2002 m. lyginant su 2001 m. ir vėl matyti Vilniaus BVP tenkančio vienam gyventojui ryškiausias padidėjimas net (12,1 proc.). 2002 m. Telšių regiono ir Utenos regiono BVP nedaug tesiskyrė (12,4 tūkst. Lt. ir 12,3 tūkst. Lt.). Kiekvienais metais nuo 2000 m. BVP auga. Didžiausias augimas visuose regionuose BVP tenkančio vienam gyventojui pastebimas 2003 m. 2003 m. lyginant su 2002 m. matyt, kad labiausiai padidėjo BVP Marijampolės regiono ir Telšių regiono (12,1 tūkst. Lt.). 2004 m. lyginant su 2003 m. didžiausias BVP padidėjimas Telšių regione (16,5

proc.). Tokie augimo tempai didžia dalimi priklauso nuo AB „Mažeikių naftos“ veiklos. Pakankamai didelis BVP Klaipėdos regione. Čia ypač sparčiai auga kurortai. Didėjančios Lietuvos gyventojų pajamos, užsienio turistų srautas leidžia Lietuvos kurortams išnaudoti savo unikalius išteklius plėtrai. 2004 m. lyginant su 2000 m. matosi, kad BVP tenkantis vienam gyventojui daugiausiai išaugo Vilniaus regione 50,6 proc. Vilniaus regiono ekonomika efektyviausiai vystosi. Taip pat nemažai išaugo ir Telšių regiono BVP t.y. 45,9 proc. 2004 m. lyginant su 2000 m. mažiausiai BVP tenkantis vienam gyventojui pakito Alytaus regione tik 21,7 proc. Taip pat panašiai BVP pakito Marijampolės 24,2 proc., ir Tauragės regione 25 proc. šie regionai yra lėtai besivystantys. Atsiliekančiuose regionuose trūksta kvalifikuotos darbo jėgos, neišplėtotą kvalifikacijos kėlimo sistema, nėra sąlygų naujų technologijų plėtrai, nėra pilnai išvystyta verslo paramos infrastruktūra, silpni kooperaciniai ryšiai tarp verslo įmonių, pilnai nėra integruojami į bendrą socialinę-ekonominę erdvę aplinkiniai regionai. Rezultatai rodo, kad yra nemaža diferenciacija tarp regionų. Pavyzdžiui, 2000 m. Vilniaus regione sukurtas BVP vienam gyventojui daugiau kaip du kartus viršija Tauragės regiono BVP lygį nuo 17,4 iki 8 tūkst. Lt, taip pat ir 2001 m. išlieka toks pat skirtumas kartais nuo 8,4 iki 19 tūkst. Lt. 2002 m. ir 2003 m. ir 2004 m. Vilniaus BVP pustrėčio karto viršija Tauragės regiono BVP tenkantį vienam gyventojui. Nagrinėjamu laikotarpiu išryškėja dideli skirtumai kartais tarp Klaipėdos ir Marijampolės regiono 2000 m. pusantrą karto - nuo 9,5 iki 14,7 tūkst. Lt, 2001 m. - nuo 9,4 iki 15,3 tūkst. Lt, 2002 m. – nuo 9,9 iki 16,1 tūkst. Lt, 2003 m. - nuo 11,1 iki 17,4 tūkst. Lt, 2004 m. – nuo 11,8 iki 18,7 tūkst. Lt.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

4 pav. Lietuvos regionų BVP kitimas 2000 – 2004 m. tūkst. Lt.

4 pav. matyti, kad BVP, tenkantis vienam gyventojui, didžiausias yra šiuose regionuose: Vilniaus, Klaipėdos, Kauno. Labiausiai atsilikę pagal BVP tenkantį vienam gyventojui Marijampolės ir Tauragės regionai. Galima teigti, kad išryškėja dideli netolygumai tarp regionų.

Ryškus Vilniaus regiono pirmavimas pagal BVP vienam gyventojui, tai rodo aukštas regiono ekonominis lygis. Jis pritraukia didžiausias investicijas, kvalifikuotus darbininkus, statomos naujos įmonės, diegiamos naujos technologijos pramonėje, investuojama į inovacijų plėtrą, į socialinių sektorių, plėtojant infrastruktūrą – miesto gyvenimo lygis kyla, didėja pajamos, o tai lemia BVP kilimą. Klaipėdos regione plėtojais prekybos, viešbučių ir restoranų įmonių veiklos sritys. 2000-2004 metų laikotarpiu matyti regionų BVP tenkančio vienam gyventojui didėjimo tendencija.

Visų apskričių BVP apimtis ir lygis, skaičiuojant vienam gyventojui, šalies BVP struktūroje nevienoda. Ypač tai ryšku lyginant vienam gyventojui tenkančią BVP dalį pagal apskritis su šalies vidurkiu. Skirtingas BVP apimtis vienam gyventojui bei vienam užimtajam atskiruose regionuose sąlygoja nevienoda ūkio šakinė struktūra, nevienodas darbo našumo lygis, nevienodas įmonių skirtinguose regionuose aprūpinimas technika bei technologijomis ir t.t.

Teigiamą impulsą ekonomikos plėtrai turi integracija į Europos Sąjungą: 2002–2003 metais Lietuvoje panaudota pasiruošimo narystei parama, 2004–2006 metais ES struktūriniai fondai bei kita ES finansinė parama didins BVP augimo tempus.

Tiesioginių užsienio investicijų analizė pagal apskritis. Investicijos tapo pagrindiniu šalies perėjimo iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką stabilizavimo ir efektyvumo veiksmu (G. Banevičius, 1997, p. 420). **Tiesiogine užsienio investicija** laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balso teisių pripažįstama kaip žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti tiesioginio investavimo įmonės valdyje, t.y. daryti nemažą įtaką įmonės valdymui.

Kiekvienos teritorijos patrauklumas investicijų požiūriu yra vienas iš svarbiausių rodiklių, formuojant teritorijų ir regionų plėtros planus. Daugiausiai užsienio investicijų pritraukia maisto ir lengvosios pramonės įmonės. Dauguma šių įmonių yra sutelkta didžiuosiuose miestuose, ir tai padidina tų miestų patrauklumą investicijoms. Kai kurios maisto ir lengvosios pramonės įmonės yra mažesniuose Lietuvos miestuose (D. Bertašiūtė, 2001, p. 46).

Didieji Lietuvos miestai, turintys įvairių išteklių, turi geresnių galimybių pritraukti investicijas. Atitolę nuo didmiesčių specializuoti miestai ir rajonai pavirto bankrutuojančiais regionais ir pradeda merdėti (R. Pareigis, O. Dorofejeva, 2004, p. 8).

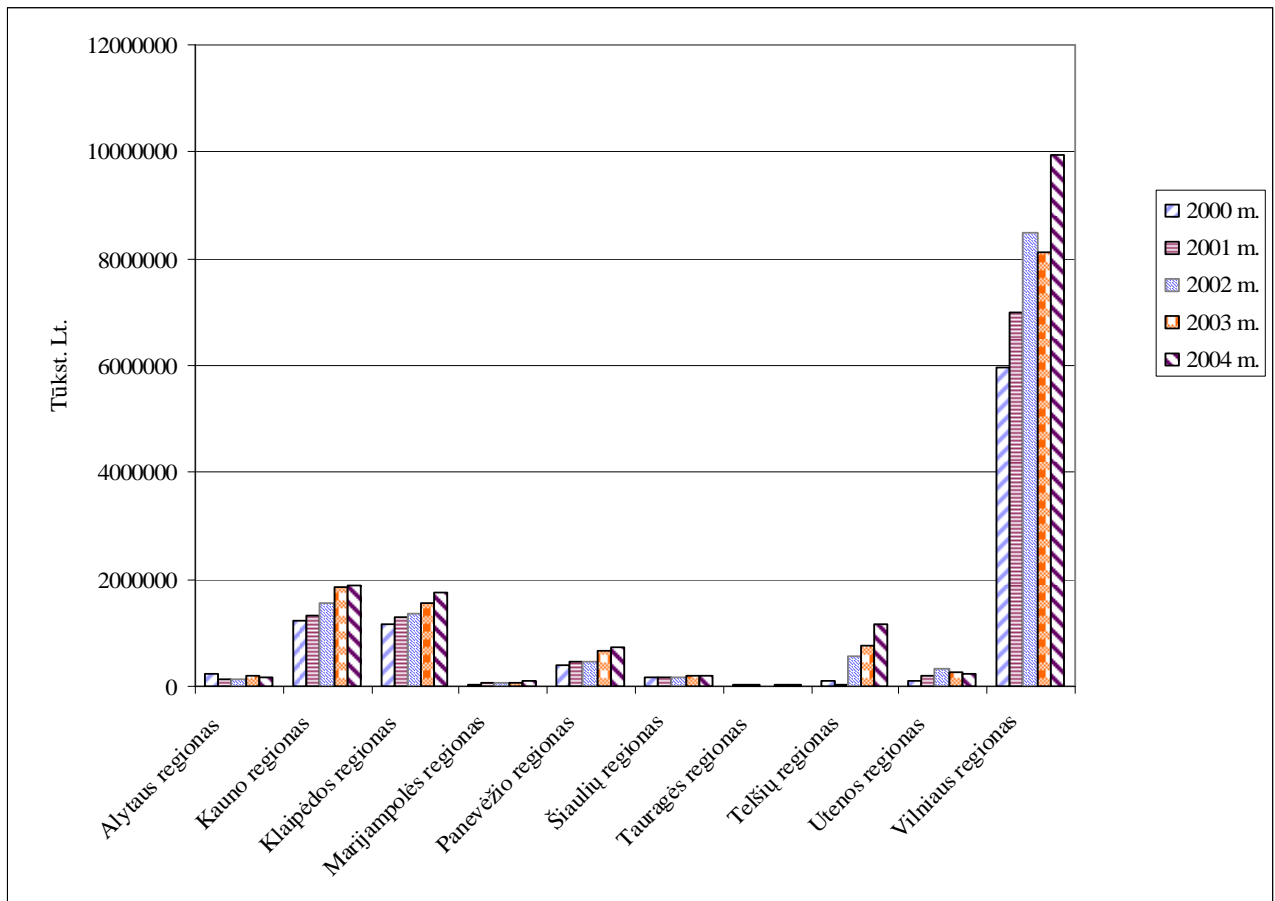
6 lentelėje (žr. 2 priedą) matyti, kad užsienio tiesioginės investicijos Alytaus regione nuo 2000 m., kur sudarė 218730 tūkst. Lt., mažėjo iki 2002 m., kur sudarė 141241 tūkst. Lt. 2003 m. lyginant su 2002 m. matyti padidėjimas 34,2 proc., tačiau 2004 m. lyginant su 2003 m. vėl matosi sumažėjimas 10 proc. Telšių regione ypatingas sumažėjimas 2001 m. lyginant su 2000 m. nuo 85972 tūkst. Lt. iki 17101 tūkst. Lt, t.y. -80,1 proc. Ryškus investicijų padidėjimas nuo 2001 m., kur sudarė 17101 tūkst. Lt. iki 555714 tūkst. Lt. Nuo 2002 m. stebima, didėjimo tendencija.

Daugiausia investicijų sulaukia AB „Mažeikių nafta“. Galima teigti, kad Telšių regionas ne daug užsienio investicijų sulaukia lyginant su Kauno bei Klaipėdos regionais. Mažiausios užsienio tiesioginės investicijos teko Tauragės regionui 2000 m. - 21528 tūkst. Lt, 2001 m. - 19522 tūkst. Lt, 2002 m. - 14551 tūkst. Lt, 2003 m. - 22567 tūkst. Lt, 2004 m. - 21495 tūkst. Lt. Efektyvų investicijų pritraukimą stabdo dar neinventorizuoti savivaldybei priklausantys pastatai ir žemės sklypai, investicinių aikštelių stoka, ilgai trunkančios žemės paskirties keitimo procedūros. Tai rodo menką regiono patrauklumą užsienio investuotojams. Kauno ir Klaipėdos regionų investicijų sumos 2000 – 2004 m. laikotarpiu svyravo apylygiai. Taip pat nedaug ir Marijampolės regionas sulaukė tiesioginių investicijų iš užsienio tai įtakoja nepakankamai efektyvus miesto įvaizdžio formavimas. Daugiausia investuota 2004 m., kur investicijos sudaro 111965 tūkst. Lt. Vilniaus regione matosi investicijų sumažėjimas 2003 m. lyginant su 2002 m. -4,3 proc. Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Šiaulių regionuose matyti didėjimo tendencija nuo 2000 m. iki 2004 m. Analizuojamu laikotarpiu didžiausias užsienio investicijų padidėjimas regionuose matosi 2002 m. lyginant su 2001 m., taip pat ir 2004 m. lyginant su 2003 m.

Ryški diferenciacija analizuojamu laikotarpiu kartais matosi tarp dviejų geriausių ir dviejų blogiausių regionų. 2000 m. Vilniaus regiono tiesioginės užsienio investicijos beveik 300 kartų viršija Tauragės regiono investicijas nuo 5982185 iki 21528 tūkst. Lt. 2001 m. Vilniaus regiono investicijos viršija 400 kartų Telšių regiono. 2002 m. Vilniaus regiono tiesioginės užsienio investicijos beveik 600 kartų viršija Tauragės regiono investicijas. 2003 m. pusketvirto šimto kartų, o 2004 m. puspenkto šimto kartų. 2000 m. Kauno regiono tiesioginės užsienio investicijos 45 kartais viršija Marijampolės regiono investicijas. 2001 m. ir 2002 m. viršijimas išlieka nepakitęs t.y. 21 kartas. 2003 m. Kauno tiesioginių užsienio investicijos 23 kartais didesnės, nei Marijampolės regiono – nuo 78160 iki 1849437 tūkst. Lt. 2004 m. Kauno regiono investicijos didesnės beveik 17 kartų už Marijampolės regiono.

Daugiausia užsienio tiesioginių investicijų sulaukia ekonomiškai išsivystę stiprūs regionai, t. y. Vilniaus, Kauno bei Klaipėdos. Tiesioginės investicijos yra vienas pagrindinių šalies ūkio renovacijos veiksnių, nes atsiranda galimybė diegti modernias technologijas, įgyvendinti naujas ir progresyvias vadybos idėjas. Pagrindinis užsienio investuotojų pritraukimo veiksnys yra maža darbo kaina Lietuvoje.

Perskirstyti investicijas įmanoma tik tuo atveju, kuomet yra patrauklūs ir pagrįsti pasiūlymai investuoti ir plėsti ekonominę veiklą kiekviename regione.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

5 pav. Tiesioginės užsienio investicijos 2000 – 2004 m. tūkst. Lt.

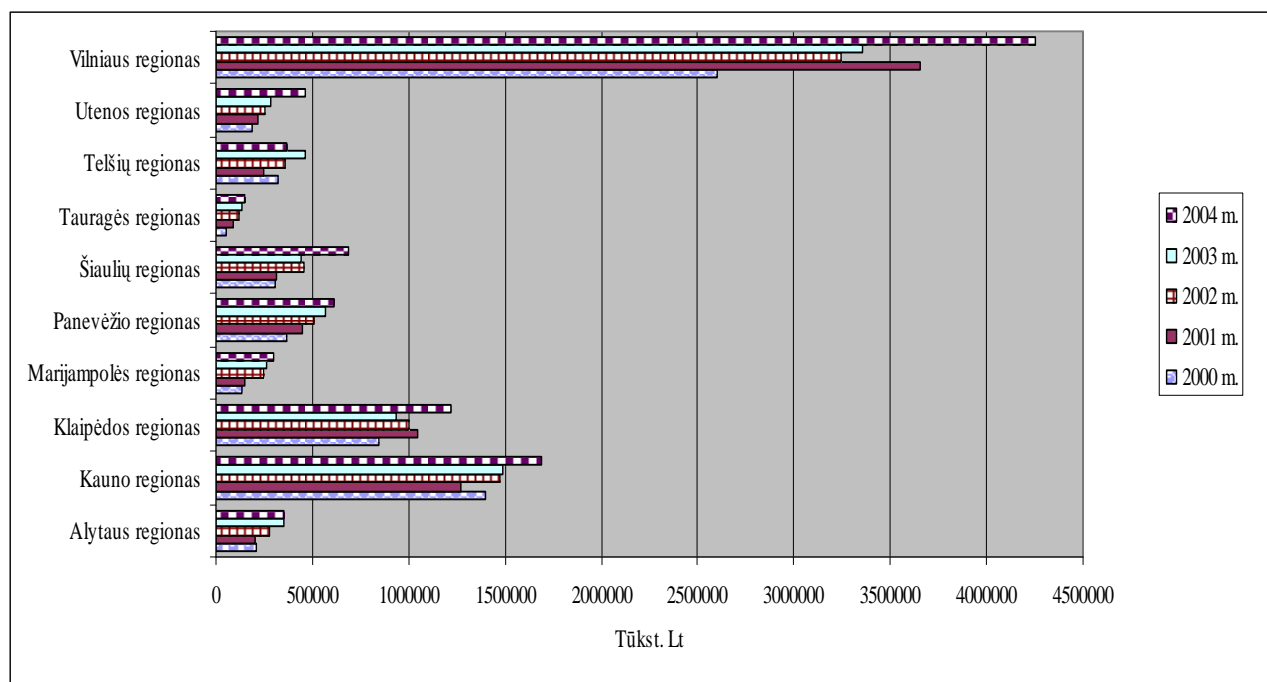
5 pav. aiškiai matosi, kad daugiausia tiesioginių užsienio investicijų sulaukė Vilniaus regionas, kuriame telkiasi užsienio bendrovių atstovybės, finansinės ir valdymo institucijos. Tai sudaro sąlygas aprūpinti darbu ir kitus regiono gyventojus. Vyksta efektyvi regiono plėtra. Antroje vietoje pagal užsienio investicijų dydį Kauno regionas. Trečioje vietoje Klaipėdos regionas, kuris svarbus transporto mazgas Rytų – Vakarų prekybos koridoriuje. Mažiausiai investicijų tenka Marijampolės ir Tauragės regionams. Šiuos regionus galima pavadinti problemiškais. Taigi išryškėja dideli netolygumai tarp regionų.

Materialinių investicijų analizė pagal apskritis. Materialinės investicijos – tai išlaidos pastatams, inžineriniams statiniams, įrengimams, mašinoms, transporto priemonėms įsigyti; statybai ir esamam ilgalaikiui materialiajam turtui atnaujinti (išskyrus paprastąjį remontą). Taip pat priskiriamas plėtimas, renovacija, rekonstravimas, kuris pratęsia ilgalaikio materialiojo turto naudojimo laiką ar didina gamybinius pajėgumus.

7 lentelėje (žr. 3 priedą) matyti, kad didžiausias materialinių investicijų sumažėjimas Telšių regione 2001 m. lyginant su 2000 m. -24,5 proc. 2002 m. lyginant su 2001 m. didžiausias padidėjimas materialinių investicijų Marijampolės regione 66,2 proc. Didžiausios investicijos Vilniaus regione 2000 m. sudarė 2598507 Lt., 2001 m. – 3656716 Lt, 2002 m. – 3247801 Lt, 2003

m. 3354413 Lt, 2004 m. – 4252493 Lt. Mažiausios investicijos Tauragės regione: 2000 m. - 55559 Lt, 2001 m. - 90913 Lt, 2002 m. - 122279 Lt, 2003 m. – 137923 Lt, 2004 m. – 148784 Lt. Tai rodo lėtą ekonominę plėtrą, bet matyti, kad investicijos kasmet didėja. Tai pat nedidelės materialinės investicijos Utenos rajone, tačiau pastebima jų didėjimo tendencija. Didelė dalis materialinių investicijų tenka Kauno regionui, tai leidžia daryti prielaidą, kad regionas vystosi darniai. 2004 m. lyginant su 2003 m. mažiausias materialinių investicijų padidėjimas Alytaus regione tik 0,8 proc., didžiausias investicijų padidėjimas matosi Utenos regione 56 proc. Ryškus sumažėjimas Telšių regione – 21,6 proc. Analizuojamu laikotarpiu matyti, kad daugiausiai materialinės investicijos paaugo 2002 m. lyginant su 2001 m.

Pastebimas didelis skirtumas kartais tarp dviejų geriausiai išsivysčiusių regionų ir dviejų silpnai išsivysčiusių regionų. 2000 m. Vilniaus regiono materialinės investicijos 47 kartus viršijo Tauragės regiono investicijas. 2001 m. viršijo 40 kartų – nuo 90913 iki 3656716 tūkst. Lt. 2002 m. viršijo 27 kartus. 2003 m. Vilniaus materialinės investicijos 24 kartais viršijo Tauragės regiono investicijas, o 2004 m. 29 kartais. 2000 m. Kauno regiono materialinės investicijos 10 kartų viršijo Marijampolės regiono materialines investicijas. 2001 m. viršijo 9 kartus nuo 146367 iki 1274287 tūkst. Lt, o nuo 2002 - 2004 m. laikotarpiu 6 kartus.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

6 pav. Materialinės investicijos 2000 – 2004 m. tūkst. Lt.

6 pav. matyti, kad didžiausios materialinės investicijos 2000-2004 m. sutelktos Vilniaus regione. Čia geriausias investicinis klimatas, investavimo sąlygos, stiprus investuotojų pasitikėjimas rodo sėkmingą regiono plėtrą. Mažiausios investicijos Tauragės regione, taip pat mažos Marijampolės regione. Pagal didžiausių materialinių investicijų susitelkimo dydį antroje ir trečioje

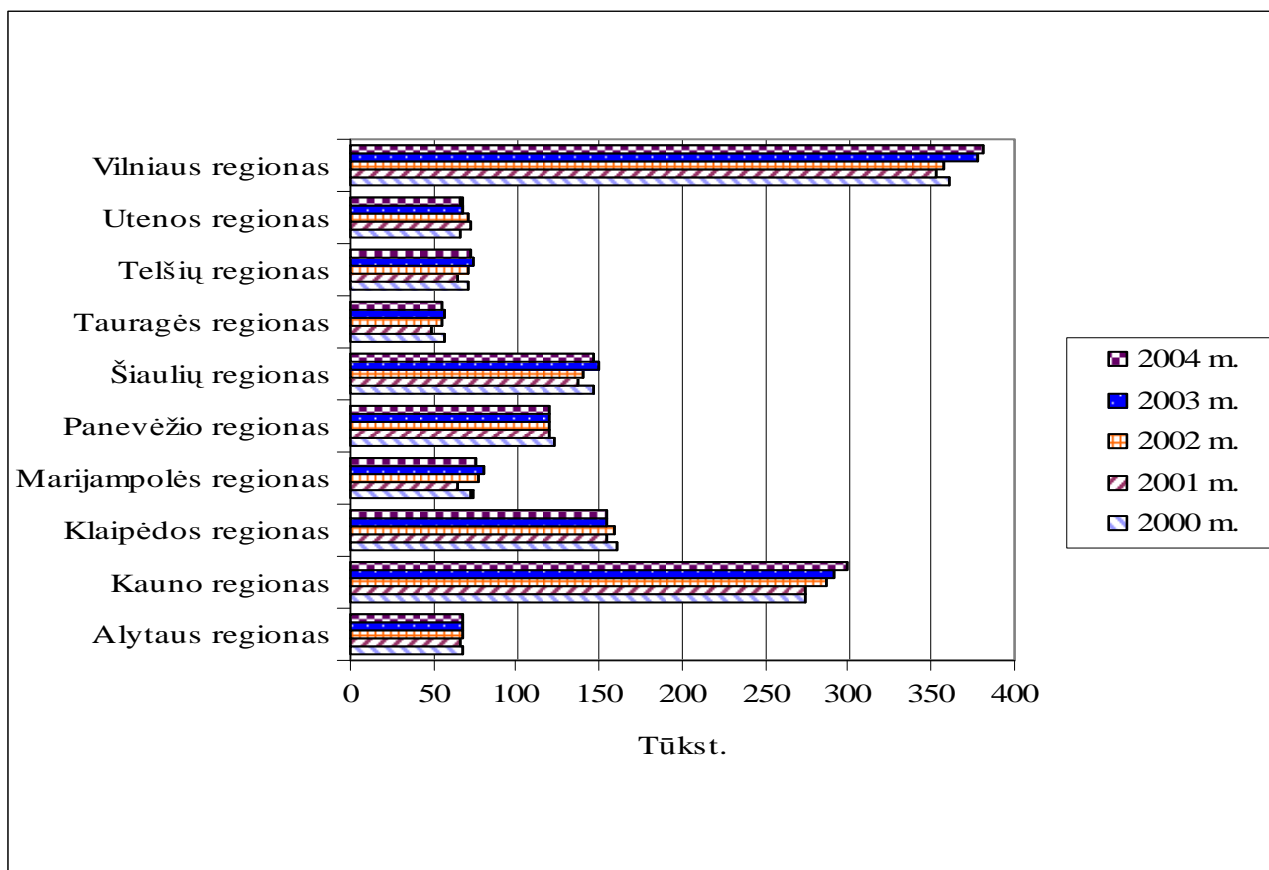
vietoje išlieka Kauno ir Klaipėdos regionai. Analizuojamu laikotarpiu kiekvienais metais investavimo procese vis aktyviau dalyvauja Lietuvos investuotojai. Stiprėjanti rinkos ekonomika bei vykstantys pokyčiai įvairiose ūkio šalies sektoriuose sudaro palankias sąlygas vietinio ir atvykstantojo turizmo plėtrai, kuri siejama su šiais veiksniais: patogi geografinė padėtis didelių turizmo rinkų atžvilgiu, Lietuvą kertantys tarptautiniai transporto ir keleivių srautai rytai-vakarai, šiaurė-pietūs, pakankamai tankus kelių tinklas, gausūs rekreaciniai, kultūriniai ir istoriniai išteklių, istoriniai-kultūriniai bei etniniai ryšiai tarp Lietuvos ir kitų šalių, didelis gydomųjų gamtos išteklių potencialas, mažai urbanizuotas kaimo kraštovaizdis.

Užimtųjų skaičiaus analizė pagal apskritis. Užimtieji – tai dirbantys visų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ir organizacijose ir atliekantys karinę tarnybą. Užimtųjų grupei taip pat priskiriami ir tie asmenys, kurie nebuvo nutraukę oficialių ryšių su darbovieta, nors ataskaitinį laikotarpį nedirbo dėl ligų, traumų, ligonių slaugymo, kasmetinių ir nemokamų atostogų, darbo trūkumo, prastovų.

8 lentelėje (žr. 3 priedą) matyti, kad didžiausia užimtųjų dalis yra Vilniaus regione 2000 m. - 360,9 tūkst., 2001 m. - 352,2 tūkst., 2002 m. - 357,9 tūkst., 2003 m. - 378,7 tūkst., 2004 m. - 380,9 tūkst. Šiame regione didžiausias susitelkimas užimtųjų, nes intensyviausiai vystoma ekonominė plėtra. Išplėtoti centrai, stipri aplinkinių teritorijų integracija. Nemaža dalis dirbančiųjų Kauno regione. 2000 m. ir 2001 m. skaičius išliko pastovus, o nuo 2001 m. matyti užimtųjų skaičiaus didėjimo tendencija. Šiek tiek mažesnis užimtųjų skaičius matomas Klaipėdos regione. 2001 m. lyginant su 2000 m. matomas sumažėjimas t.y. 3,7 proc., toks pat sumažėjimas matyti ir lyginant 2003 m. su 2002 m. Didžiausias užimtųjų skaičius 2002 m., kur siekė 159,6 tūkst. Mažesnis užimtumas Panevėžio bei Šiaulių regionuose. Ir vėlgi ryškiai mažiausias užimtųjų skaičius matosi Tauragės regione 2000 m. – 56,4 tūkst., 2001 m. - 48,4 tūkst., 2002 m. – 54,7 tūkst., 2003 m. – 56,6 tūkst., 2004 m. – 54,7 tūkst. Tai šešiais kartais mažesnis užimtumas nei Vilniuje. Marijampolės regione 2001 m. lyginant su 2000 m. matosi didžiausias užimtumo sumažėjimas - 10,8 proc. Alytaus regione skaičius svyravo nuo 67,2 tūkst., iki 67,4 tūkst. Telšių ir Utenos užimtųjų skaičius panašus. Telšių regiono didžiausias užimtųjų skaičius pasiektas 2003 m. - 73,2 tūkst., o Utenos regione 2001 m., kur siekė 71,8 tūkst. Telšių regione daugiausiai užimtųjų dirba paslaugų sektoriuje, o žemės ūkio sektoriuje dirbančiųjų kasmet mažėja. Didžiausias sumažėjimas regionuose užimtųjų ir 2001 m. lyginant su 2000 m. ir 2004 m. lyginant su 2003 m. Darbo patrauklumą menkina santykinai aukštas darbo apmokestinimas ir maži dirbančiųjų atlyginimai. Didelė darbo pajamų apmokestinimo našta skatina slėpti oficialų darbo užmokestį, neskatina kurti naujų darbo vietų

Nagrinėjamu laikotarpiu ryškus užimtųjų skirtumas kartais tarp dviejų geriausių regionų ir dviejų blogiausių regionų. 2000 m. Vilniaus regiono užimtųjų skaičius 6 kartais lenkė Tauragės

regiono užimtųjų skaičių nuo 56,4 iki 360,9 tūkst. 2001 - 2004 m. viršijo 7 kartais. 2000 m. Kauno regiono užimtųjų skaičius 4 kartus viršijo Utenos regiono užimtųjų skaičių nuo 66,7 iki 273,4 tūkst. 2001 m. taip pat 4 kartus viršijo Kauno regiono užimtųjų skaičius Telšių regiono užimtųjų skaičių nuo 63,9 iki 273,4 tūkst. 2002 m. – 2004 m. laikotarpiu t.y. kiekvienais metais užimtųjų skaičius Kauno regione 4 kartus lenkia Alytaus regiono užimtųjų skaičių.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

7 pav. Užimtųjų skaičius 2000 – 2004 m. tūkst.

7 pav. pavaizduota, kad didžiausia dalis užimtųjų yra Vilniaus ir Kauno regione, taip pat nemaža užimtųjų dalis Klaipėdos ir Šiaulių regione. Tai liudija, kad kuriama daugiau įmonių ir jos išnaudoja darbo išteklius. Utenos, Telšių, Tauragės, Marijampolės ir Alytaus regionuose užimtųjų skaičius mažesnis lyginant su Kauno ir Vilniaus regionais.

Nuo 2004 m. užimtumą skatina ES struktūrinių fondų gaunamų lėšų pagalba įgyvendinamos priemonės, programos, projektai.

Analizuojamu laikotarpiu šalies ekonomika dar neužtikrina pakankamų sąlygų socialinei plėtrai ir užimtumui: žemas užimtumo lygis ir didelis bei struktūriškai nepalankus nedarbas, nepakankama darbo vietų kokybė: mažas darbo užmokestis, taip pat nepakankamai skatinamas naujų darbo vietų kūrimas, mažas darbo rinkos lankstumas, didelė nelegali darbo rinka ir darbo jėgos migracija.

Paskutiniu metu įgūdžiai ir kompetencija ypatingai svarbūs didesniam ir geresnės kokybės užimtumui, ekonomikos augimui bei socialinei sanglaudai.

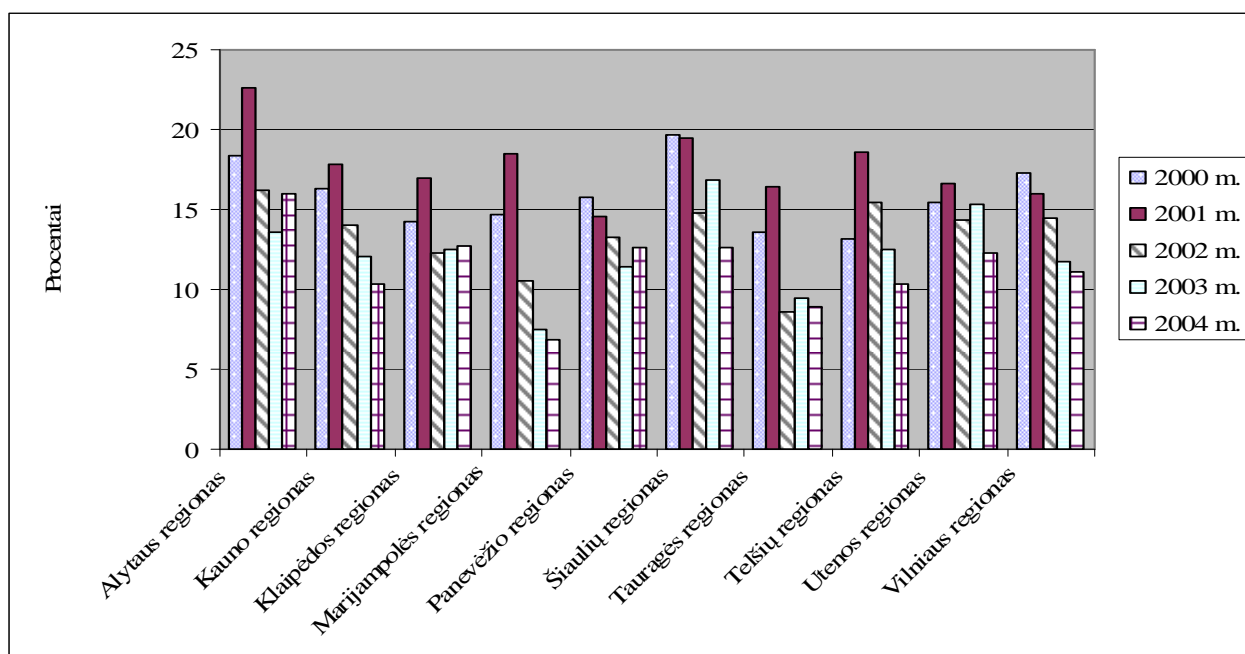
Nedarbo lygio analizė pagal apskritis. Nedarbas yra sudėtinga socialinė ir ekonominė problema, sukelti neigiamų padarinių (R. Pareigis, O. Dorifejeva, 2004, p. 5). **Nedarbo lygis** – tai bedarbių skaičiaus ir darbo jėgos santykis. Dėl ekonominio nuosmukio prastėja gyvenimo gerovė, daugėja žmogžudysčių, didėja nusikalstamumo, alkoholizmo, narkomanijos skyrybų skaičius. Didžiulis nedarbas atneša didžiulius nuostolius (R. Pareigis, O. Dorifejeva, 2004, p. 5).

9 lentelėje (žr. 4 priedą) matyti, kad nedarbo lygis 2000 m. buvo mažiausias Telšių regione, kur siekė 13,2 proc. Didžiausias nedarbo lygis nagrinėjamu laikotarpiu matyti Alytaus regione, 2000 m. - 18,4 proc., 2001 m. 22,6 proc., 2002 m. 16,2 proc., 2003 m. – 13,6 proc., 2004 m. – 16 proc. Nedarbo lygis, besikreipiančių į darbo biržą bedarbių skaičius Alytaus mieste turi tendenciją mažėti, o darbo jėgos paklausa turi tendenciją didėti. Taip pat didelis nedarbo lygis Šiaulių regione 2000 m. – 19,7 proc., 2001 m. – 19,5 proc., 2002 m. – 14,8 proc., 2003 m. – 16,9 proc., 2004 m. – 12,6 proc. Bedarbystės plitimas sukelia daug socialinių, demografinių, psichologinių problemų, kurių pasėkoje sumažėja šeimų pajamos. Neturintieji darbo patiria daug stresų, nervinės įtampos, padažnėja alkoholizmo atvejų, arba emigruoja į kitas šalis. Šalyje mažėja gimstamumas, nes nedirbantys tėvai negali išlaikyti savo vaikų. Ypatingai mažas nedarbo lygis buvo Tauragės regione 2002 m. – 8,6 proc., 2003 m. – 9,5 proc., 2004 m. – 8,9 proc. Didelis bedarbių skaičius kaime bei mažos dirbančiųjų pajamos nulėmė žemą pragyvenimo lygį, didelį atotrūkį tarp rajono kaimo ir miesto gyventojų šeimų pajamų. Didelis nedarbas neleidžia išnaudoti turimo gamybinio potencialo. 2004 m. Analizuojamu laikotarpiu išsiskiria Marijampolės regionas, kurio nedarbo lygis buvo mažiausias 2004 m. ir siekė 6,9 proc. Galima pasakyti, kad paslaugų sektorius siaurėja. Kauno regione matosi mažėjimo tendencija nuo 2001 m. iki 2004 m., Vilniaus regione 2000 m. mažėjimas. Didžiausi nedarbo lygio sumažėjimai matosi 2002 m. lyginant su 2001 m. taip pat sumažėjo ir 2004 m. lyginant su 2003 m. Aukščiausias nedarbo lygis regionuose vyravo 2000 m., o mažiausias 2004 m. Teritoriniai nedarbo lygio skirtumai turėjo tendenciją mažėti. 2004 metais nedarbo rodikliai sumažėjo visose šalies apskrityse ir daugumoje savivaldybių. Nedarbo lygis sparčiausiai mažėjo didžiausio nedarbo teritorijose.

Didėjanti kvalifikuotos darbo jėgos paklausa – jos trūkumas, ypač didžiuosiuose šalies miestuose, tampa pagrindiniu ūkio plėtros stabdžiu. Kvalifikuotų darbuotojų augančio vidutinio amžiaus tendencijos nekompensuoja paruoštų naujų specialistų srautas. Pastaraisiais metais daug žmonių emigravo į labiau išsivysčiusias ir savo darbo rinkas atvėrusias ES šalis nares, o pačių Lietuvos gyventojų nuolat mažėja.

Tiriamuoju laikotarpiu 2000 – 2004 m. išryškėja nedidelis nedarbo lygis kartais tarp dviejų geriausių ir dviejų blogiausių regionų. 2000 m Šiaulių regiono nedarbo lygis pusantro karto viršijo

Telšių regiono nedarbo lygį nuo 13,2 iki 19,7 proc., 2001 m. Alytaus regiono nedarbo lygis taip pat pusantrą karto viršijo Panevėžio nedarbą nuo 14,6 iki 22,6 proc. 2002 m. beveik 2 kartus Alytaus regiono nedarbo lygis lenkė Tauragės regiono nedarbą nuo 8,6 iki 16,2 proc. 2003 m. Šiaulių regiono nedarbo lygis 2 kartais lenkė Marijampolės regiono nedarbą nuo 16,9 iki 7,5 proc., taip pat ir 2004 m. Alytaus regionas 2 kartais viršijo Marijampolės regiono nedarbo lygį nuo 6,9 iki 16 proc. 2000 m. maždaug pusantrą karto Alytaus regiono nedarbo lygis lenkė Tauragės regiono nedarbą nuo 13,6 iki 18,4 proc. 2001 m. tik 1 kartą Šiaulių regiono nedarbas viršijo Vilniaus regiono nedarbo lygį nuo 16 iki 19,5 proc. 2002 m. pusantrą karto Telšių nedarbas viršijo Marijampolės regiono nedarbo lygį nuo 10,5 iki 15,4 proc. 2003 m. taip pat pusantrą karto Alytaus regiono nedarbo lygis viršijo Tauragės nedarbą nuo 9,5 iki 15,3 proc. 2004 m. maždaug pusantrą karto Klaipėdos regionas viršijo Tauragės regiono nedarbo lygį nuo 8,9 iki 12,7 proc.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

8 pav. Nedarbo lygis 2000 – 2004 m. procentais

8 pav. aiškiai matosi, kad mažiausias nedarbo lygis 2004 m. Marijampolės regione. Tarp ieškančių darbo didžiąsą dalį sudaro nepasirengę darbo rinkai gyventojai. Nedarbo lygis sietinas su gyventojų užimtumo struktūra bei kvalifikacija: didžioji dalis neužimtų gyventojų – kaime, kur taip pat pasireiškia ir sezoninis nedarbas, kai tuo tarpu darbo rinkoje kvalifikuotų specialistų, reikalingų darbui pramonės ir paslaugų sektoriuje, trūksta. Aukštas nedarbo procentas vaizdžiai matosi 2001 m. Išskirtinai matyti, kad nagrinėjamu laikotarpiu didžiausias nedarbo lygis vyravo Alytaus regione. Taip pat nemažas Šiaulių regione. Nedarbo lygiui įtakos turi nepakankamas centrų ekonominis potencialas ir silpna integracija į aplinkines teritorijas.

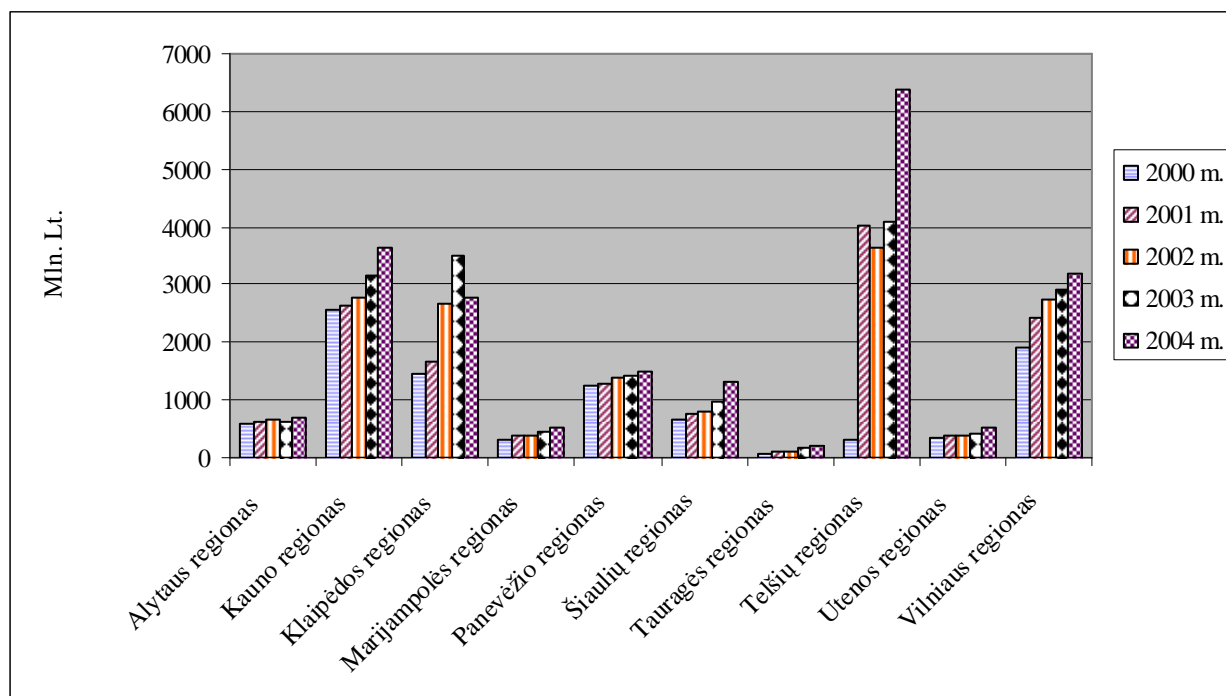
Teigiama, kad darbo jėgos ištekliai šalyje senka ir toliau mažės dėl gyventojų emigracijos, o likę bedarbiai yra arba socialiai degradavę žmonės, arba neturi rinkoje paklausios specialybės. Dėl augančios darbo jėgos paklausos nedarbo lygis šalyje mažės.

Eksporto analizė pagal apskritis. Eksportas – šalies eksporto prekės, pagamintos šalyje, bet parduotos užsienyje.

10 lentelėje (žr. 4 priedą) aiškiai matosi, kad mažiausiai lietuviškų prekių eksportuojama iš Tauragės regiono 2000 m. 86,4 mln. Lt, 2001 m. – 108,9 mln. Lt, 2002 m. – 100,3 mln. Lt, 2003 m. – 181,6 mln. Lt, 2004 m. – 220,7 mln. Lt. Eksporto apimtys auga ypatingai lėtai. Taip pat nedaug prekių eksportuojama ir iš Marijampolės regiono 2000 m. – 299,8 mln. Lt, 2001 m. – 376,4 mln. Lt, 2002 m. – 373,3 mln. Lt, 2003 m. – 443,3 mln. Lt, 2004 m. – 527,9 mln. Lt. Galima daryti prielaidą, kad regionai nėra pakankamai gerai pasirengę gaminti paklausią produkciją užsienio šalims. Panašus prekių kiekis nagrinėjamu laikotarpiu eksportuojamas ir iš Utenos regiono. Utenos rajono ekonominę situaciją galėtų išjudinti augantis eksportas. Daugelis smulkių verslininkų stengiasi užmegzti ryšius su kitų šalių verslininkais ir surasti ten rinką savo prekėms. Visgi rinkų užsienyje pavyksta surasti tik nedidelei rajono smulkiųjų verslininkų daliai ir dažniausiai – tik „didžiosioms“ smulkioms ir vidutinėms įmonėms. Susiduriama su kliūtimis norint patekti į rinką. Vienu kartu daugiau iš Šiaulių regiono išvežama lietuviškų prekių nei iš Utenos. 2001 m. lyginant su 2000 m. matyti, kad lietuviškų prekių eksportas visuose regionuose augo. 2002 m. lyginant su 2001 m. matyti, kad sumažėjo Marijampolės regione -0,8 proc., Tauragės regione -7,9 proc., Telšių regione -10,3 proc., Utenos regione -4,8 proc. didžiausias su mažėjimas išryškėja 2004 m. lyginant su 2003 m. Klaipėdos regione nuo 3513,1 mln. Lt. iki 2762,2 mln. Lt. t.y. -21,4 proc. didžiausias pokytis matyti 2001 m. lyginant su 2000 m. Telšių regione, kur pakito 1254,7 proc. nuo 289 mln. Lt. iki 4073 mln. Lt. Daugiausiai lietuviškų prekių eksportuojama iš Telšių regiono 2000 m. – 298 mln. Lt, 2001 m. – 4037 mln. Lt, 2002 m. - 3621,6 mln. Lt, 2003 m. – 4101,1 mln. Lt, 2004 m. – 6386,5 mln. Lt. Pagal eksportuojamų prekių efektyvumą regione galima įvertinti ir pramonės našumą. Tai aiškiai parodo Telšių regiono analizuojamo laikotarpio eksporto duomenys. Antroje vietoje pagal išvežamų prekių kiekį yra Kauno regionas 2000 m. – 2567,4 mln. Lt, 2001 m. - 2635 mln. Lt, 2002 m. - 2774,8 mln. Lt, 2003 m. - 3138,9 mln. Lt, 2004 m. - 3646,3 mln. Lt. Taip pat daug prekių eksportuojama iš Klaipėdos ir Vilniaus regionų.

2000 – 2004 m. laikotarpiu aiškus atotrūkis eksportuojamų prekių kartais matosi tarp dviejų geriausių ir dviejų blogiausių regionų. 2000 m. Kauno regiono lietuviškos kilmės prekių eksportas beveik 30 kartų viršijo Tauragės regiono prekių eksportą nuo 2567,4 iki 86,4 mln. Lt. 2001 m. Telšių regiono prekių eksportas 37 kartasi lenkė Tauragės regiono prekių eksportą, 2002 m. – 31,6 karto, 2003 m. – 22,6 karto ir 2004 m. – 29 kartus. 2000 m. Vilniaus lietuviškų prekių eksportas 6,4 karto viršijo Telšių regiono prekių eksportą. 2001 m. Kauno regiono prekių eksportas 7 kartus

viršijo Marijampolės regiono prekių eksportą, 2002 m. - nuo 373,3 iki 2774,8 mln. Lt. t.y. 7,4 karto. 2003 m. Kauno regiono prekių eksportas panašiai viršijo Utenos regiono eksportą t.y. 7,3 karto, o 2004 m. - 6,9 karto.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

9 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000-2004 m. mln. Lt.

9 pav. matyti, kad 2004 m. visuose regionuose daugiausiai eksportuojama prekių išskyrus Klaipėdos regioną. Galime teigti, kad ekonomikos plėtra auga, tai parodo Lietuvos regionų skverbimasis į naujas rinkas. Pakankami darbo jėgos išteklių, senos žemdirbių ir maisto produktų gamintojų tradicijos ir verslo patirtis, tvirtėja pozicijos užsienio maisto rinkose, didėja eksporto apimtys. Ypač ryškus augimas matosi Telšių regione. Didžiausią įtaką daro AB „Mažeikių nafta“. Regionų eksporto apimčių augimui įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą, tai lėmė pagerėjusios išvežimo sąlygos. Grafike aiškiai matosi Tauragės regiono atsilikimas lyginant su Telšių, Vilniaus, Kauno regionais. Galima teigti, kad atsilikę Marijampolės, Alytaus ir Utenos regionai. Svarbus dėmesys turėtų būti atkreipiamas į šių regionų netolygumus.

Apskričių statistikos vertinimas neatskleidžia Lietuvos regionų išsivystymo netolygumų vaizdo. Kur kas didesni netolygumai savivaldybių lygmenyje. Kiekvienoj apskritį yra vienas ar du centrai kurie ekonomiškai pakelia regiono išsivystymo vidurkį. Vilniaus ir Klaipėdos regionų plėtros duomenys geri dėl greitos šių regionų centrų – Vilniaus ir Klaipėdos miestų – ekonominės plėtros. Ekonominė plėtra greita 20 – 30 kilometrų spinduliu nuo didžiausiųjų šalies miestų. Tuo tarpu ekonominė padėtis nuo centrų nutolusiose teritorijose yra bloga arba netgi blogesnė, nei lėčiau besivystančių regionų Tauragės, Marijampolės apskričių savivaldybėse.

Pagrindinius išsivystymo skirtumus tarp didžiausių Lietuvos miestų ir mažesnių bei kaimų lemia įvairūs veiksniai. Galima išskirti šias pagrindines priežastis, lemiančias Lietuvos regionų išsivystymo skirtumus:

- Labiau išvystyta urbanizuotų Lietuvos miestų infrastruktūra, visų pirma transporto sistema.
- Didžiausiuose šalies miestuose egzistuoja stipresnis paslaugų sektorius.
- Didžiausiuose šalies miestuose didesnę dalį sudaro naujesnės, modernesnės pramonės šakos. Mažesniuose miestuose ir kaimuose gamybiniai pajėgumai dažniausiai yra senesni, labiau nusidėvėję morališkai.
- Darbo jėgos kvalifikacijos skirtumai atskiruose Lietuvos regionuose. Didžiuosiuose miestuose pastebima didesnė kvalifikuotos darbo jėgos koncentracija.
- Mažesniuose miestuose ir kaimuose silpniau išvystytas privatus verslas.
- Didžiausi šalies miestai pritraukia daugiau investicijų, nei likę Lietuvos regionai (J. Babaliauskaitė, 2002, p. 19)

Pagal visus pasirinktus rodiklius sparčiausiai vystosi Vilniaus ir Kauno regionai, o lėčiausiai Tauragės ir Marijampolės regionai. Remiantis regioninės politikos iki 2013 m. strategija, Marijampolės, Alytaus, Tauragės, Utenos ir Telšių regionai pripažinti prioritetinais regionais plėtros skatinimo atžvilgiu. Šiuose regionuose nėra pakankamai išplėtotą gamybinę ir socialinę infrastruktūrą, didelis atotrūkis tarp lėtai ir sparčiai besivystančių regionų gyventojų pajamų, darbo sąlygų bei socialinės apsaugos, galimybių gauti tinkamą išsilavinimą, medicinos, komunikacijų ir kitas paslaugas. Regioninių ekonomikos augimas silpnas. Nepakankamai išvystyti regioninių centrų transporto ryšiai ir infrastruktūra nesudaro sąlygų aplinkinių gyvenviečių gyventojams tinkamai naudotis apskričių centrų darbo vietomis, jų teikiamomis paslaugomis ir infrastruktūra.

Ekonomiškai silpni regionai tampa vis mažiau patrauklūs, nes juose didėja nedarbas, mažėja gyventojų pajamos ir jų perkamoji galia. Dėl mažesnių finansinių išteklių lėtėja kapitalo apyvartumas ir tie regionai patenka į dar didesnę ekonominę krizę bei ūkio stagnaciją. Atsiliekančiose apskrityse trūksta kvalifikuotos darbo jėgos, atitinkančios darbo rinkos poreikius, jose nėra pakankamai išplėtotą kvalifikacijos kėlimo sistemą. Regionai nesugeba sudaryti sąlygų įsidarbinimui, kvalifikacijų tobulinimui bei diegti aukštų technologijų gamybą taip, kad pakeistų aplinkinių gyvenamųjų vietovių situaciją. Tokie regionų plėtros netolygumai ir didėjančios gyventojų gyvenimo lygio disproporcijos dar labiau gilina ekonomines ir socialines problemas daugelyje šalies vietovių. Ekonominių ir socialinių procesų raida regionuose lemia didėjančius skirtumus tarp regionų ekonominio išsivystymo (BVP vienam gyventojui) ir žymius nedarbo lygio skirtumus, kurie koreliuoja su regionų ekonominiu potencialu ir plėtros tempais. Probleminiuose regionuose skurdas ir socialinė atskirtis įsigali dėl galimybių įsidarbinti nebuvimo ir motyvacijos

mokytis neturėjimo. Jų galimybes apriboja pinigų stoka. Nepakankamai skatinama vietos bendruomenių iniciatyva, vangiai plėtojamas smulkus ir vidutinis verslas bei alternatyvios ūkio veiklos regionuose, gyventojai, pirmiausia jaunimas, intensyviai migruoja iš atokių regionų, silpnindami šių regionų intelektualinio kapitalo išteklius ir ekonominės plėtros galimybes. Žemas kooperacijos lygis tarp verslo įmonių, tyrimų bei technologijų centrų, mokslo institucijų. Šių regionų būklę lemia nepakankamas jų centrų ekonominis potencialas ir silpna integracija į aplinkines teritorijas.

Ekonomiškai stiprūs Lietuvos regionai vykdo aktyvią veiklą, taip pat dar labiau didindami savo ekonomines galias, nes juose vyksta greita kapitalo apyvarta, o tai padeda pritraukti naują kapitalą ir ten kurti dar didesnę pridėtinę vertę. Išvystyta telekomunikacijų, energetikos infrastruktūra, geresnis paslaugų prieinamumas. Koncentruotos ir aukštojo mokslo bei mokslinių tyrimų įstaigos. Mokymo įstaigos pritraukia aktyviausią jaunimą iš kitų vietovių, kuriose nėra aukštojo arba neuniversitetinio mokymosi galimybių. Greitas ekonominės veiklos prisitaikymas prie rinkos sąlygų, nauji strateginiai infrastruktūros objektai koncentruojasi didžiausios urbanizacijos regionuose. Regionai tampa patrauklūs steigti savo būstines konkurencingoms tarptautinėse rinkose vietinio ir užsienio kapitalo gamybos bei paslaugų įmonėms, prioritetiškai naudojančioms aukštas technologijas ir mokslui imlius išteklius. Labiau išsivysčiusių apskričių centruose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) telkiama nauja veikla, paslaugos, taip didinamas atotrūkis tarp kitų apskričių. Šią tendenciją stiprina tiesioginių užsienio investicijų kaupimasis (kurias pritraukia kvalifikuota darbo jėga, paslaugų infrastruktūra, inovacijų diegimas bei kiti veiksniai).

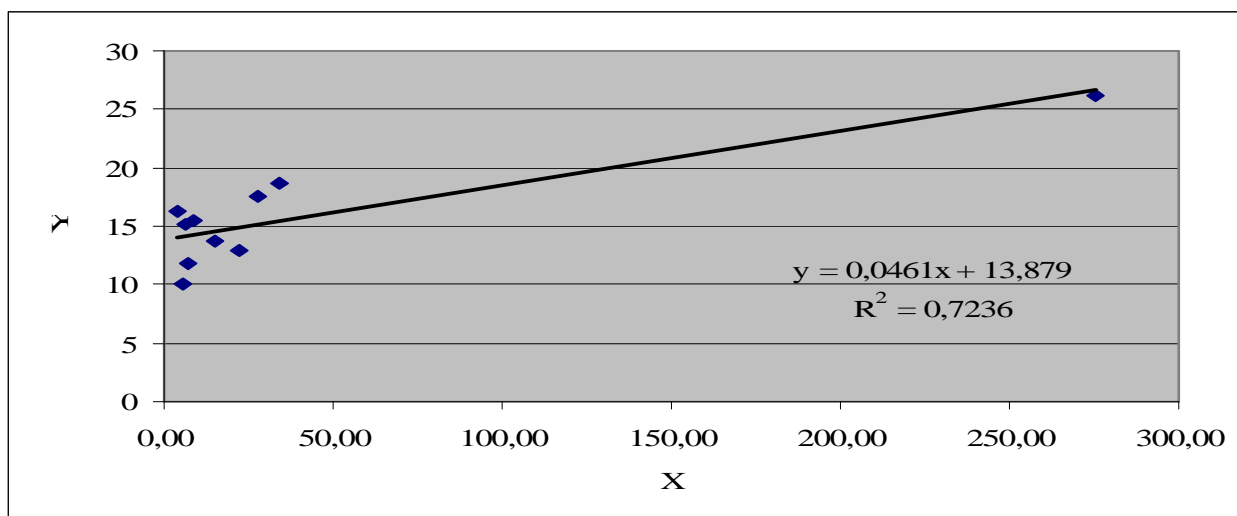
Regioninės raidos netolygumų didėjimas didina užimtumo ir socialinės plėtros lygio diferenciaciją. Darbo jėgos emigracija, ypač aukštos kvalifikacijos specialistų, gali tapti ekonomikos plėtros stabdžiu. „Protų nutekėjimas“ silpnina šalies intelektualinį potencialą, sukelia depopuliaciją, didina kvalifikuotos darbo jėgos stygiaus ir nekvalifikuotos darbo jėgos pertekliaus problemas šalyje. Regioninės plėtros krypties įgyvendinimas priklauso nuo finansinės paramos vietinėms ir regioninėms iniciatyvoms intensyvumo, nes laisvos rinkos lemiama raida turi būti atsverta intervencinėmis priemonėmis, leidžiančiomis palaikyti vienodus gyvenimo standartus visoje šalies teritorijoje.

2000–2004 metų ekonominių rodiklių analizė, kuriais nustatomi regionų socialiniai ir ekonominiai išsivystymo netolygumai, rodo, kad skirtumai tarp Lietuvos regionų neturi tendencijos mažėti. Didėjantys Lietuvos regionų išsivystymo netolygumai pagrindžia Lietuvos regioninės politikos reikšmę, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius netolygumus šalies viduje bei užtikrinant tolygią regionų plėtrą.

Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą, atsirado papildomos galimybės keisti esamas raidos tendencijas, nes struktūrinių fondų lėšos leidžia prioritetiškai plėtoti atsilikusių regionų viešąją infrastruktūrą, sudaryti palankias sąlygas investicijoms ir didinti darbo jėgos kompetenciją. Siekiant paspartinti atsilikusių regionų vystymąsi, būtina efektyviai naudoti Europos Sąjungos ir nacionalines lėšas, kelti žemės ūkio veiklos efektyvumą, vykdyti racionalią investicinę politiką. Racionaliai panaudota ES struktūrinių fondų parama teigiamai paveiktų verslo rėmimo, užimtumo skatinimo, darbo vietų kokybės ir civilizuotų darbo santykių plėtrą. Norint išlaikyti spartesnę ekonomikos augimą ilgesniuoju laikotarpiu, reikia tikslingai išnaudoti ES struktūrinės paramos teikiamas galimybes.

Siekiant patikrinti hipotezę nustatoma regionų ekonominio vystymosi rodiklių ir ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų tarpusavio priklausomybė. X komponentei priskiriama ES struktūrinių fondų įsisavintos lėšos, o Y komponentei priskiriamos ekonominių rodiklių reikšmės. Panaudojamas tiesinės regresijos modelis t.y. vienas kintamasis nuo kito priklauso tiesiškai.

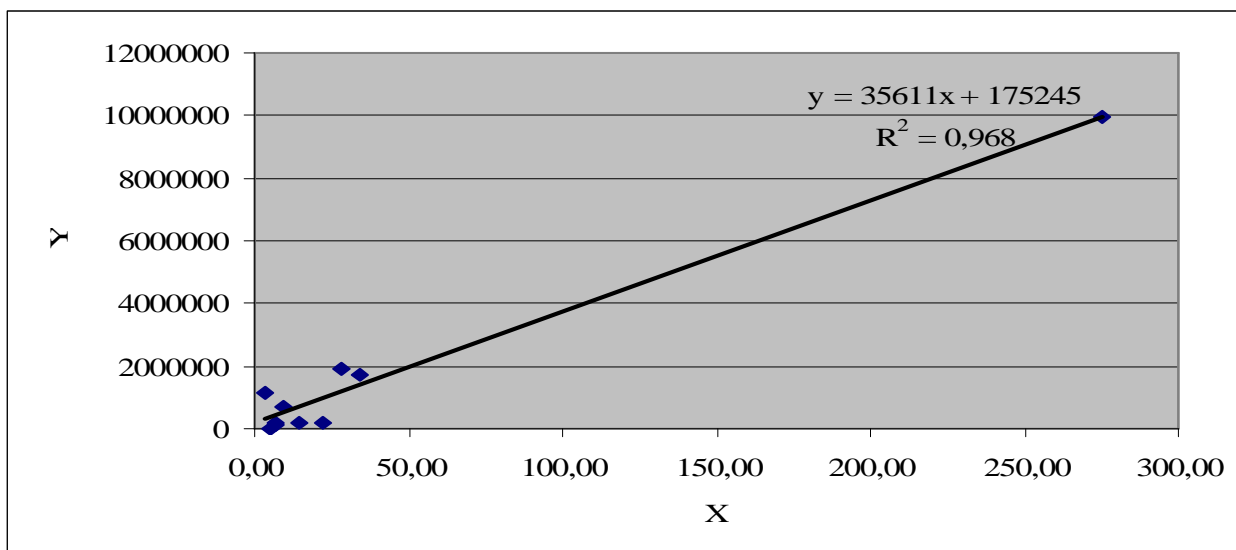
Regresija įvertina statistinio ryšio (sąsajos) t.y. ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir ekonominių rodiklių reikšmių formą, o koreliacinė analizė to ryšio t.y. ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir ekonominių rodiklių reikšmių stiprumą.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis ir Statistikos departamento duomenimis

10 pav. ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir BVP tenkančio vienam gyventojui priklausomybė

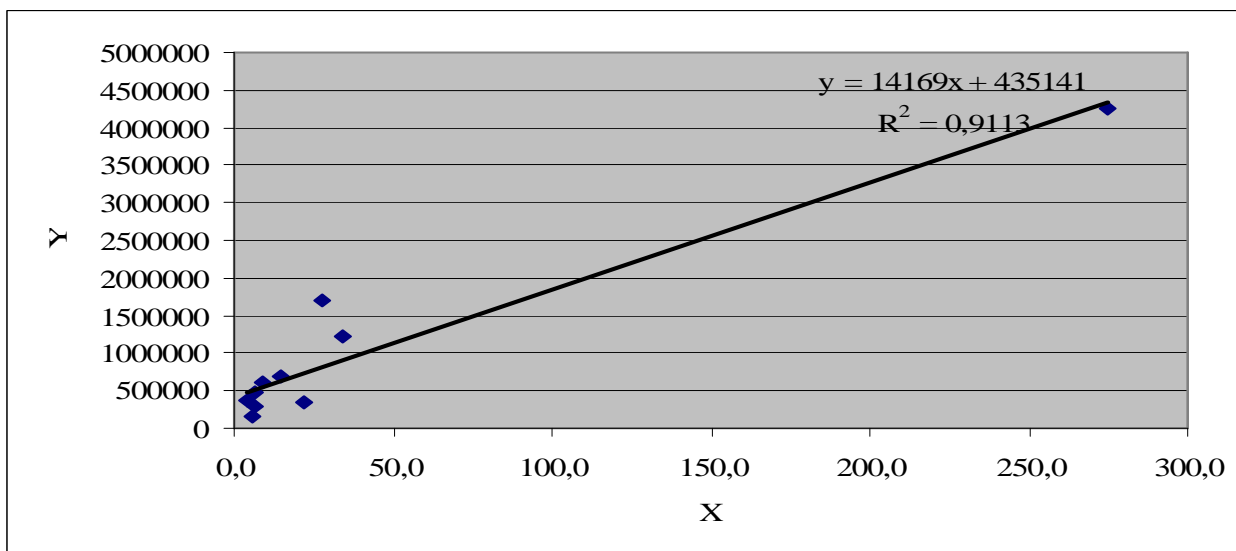
10 pav. matosi ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir BVP tenkančio vienam gyventojui rodiklių priklausomybė. Sprendžiant iš koreliacijos koeficiento, kuris yra $r=0,85$ galima pasakyti, kad stipri teigiama koreliacija. Didėjant ES įsisavintoms lėšoms didėja ir BVP tenkantis vienam gyventojui.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis ir Statistikos departamento duomenimis

11 pav. ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir tiesioginių užsienio investicijų priklausomybė

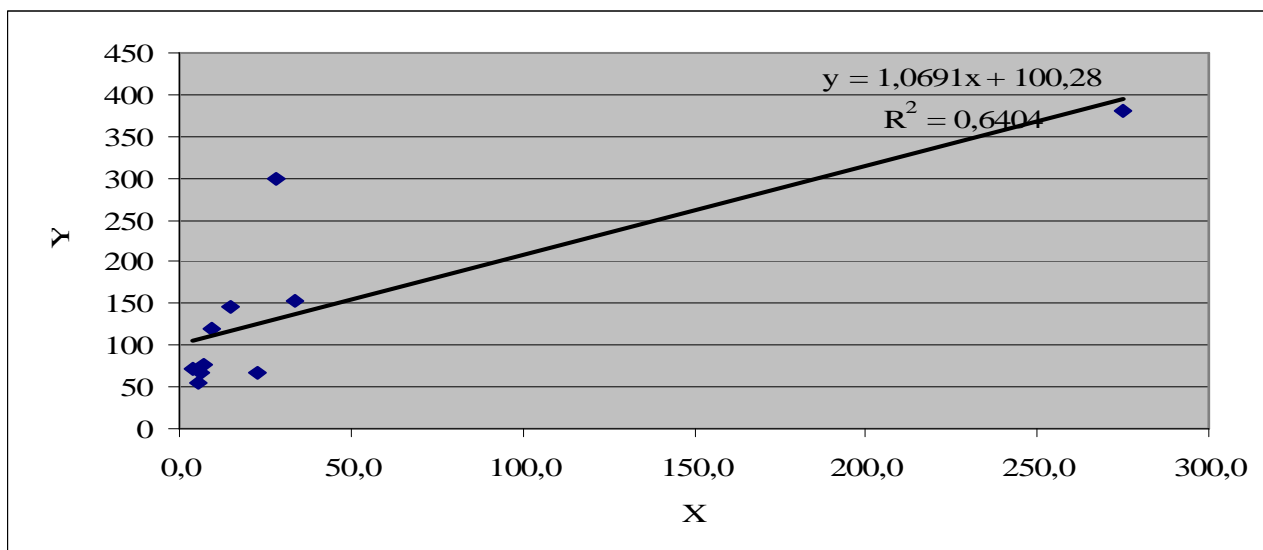
11 paveikslėlyje aiškiai matosi, kad taškai glaudžiai išsidėstę aplink tiesę, o tai reiškia kad ryšys tarp ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir tiesioginių užsienio investicijų yra labai stiprus. Tą patį konstatuoja ir determinacijos koeficientas ($D=0,968=96,8\%$). Jis parodo kad tiesioginės užsienio investicijos 96,8 procentais priklauso nuo struktūrinių fondų lėšų, o 3,2 proc. priklauso nuo kitų neįvertintų reikšmių.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis ir Statistikos departamento duomenimis

12 pav. ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir materialinių investicijų priklausomybė

Taip pat pakankamai glaudžiai aplink tiesę taškai išsidėstę ir 12 paveikslėlyje. Materialinių investicijų kiekis labai stipriai tiesiškai priklauso nuo ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų kiekio. Kadangi koreliacijos koeficientas teigiamas, tai priklausomybė yra tiesioginė - kuo daugiau struktūrinių fondų lėšų tuo daugiau materialinių investicijų.

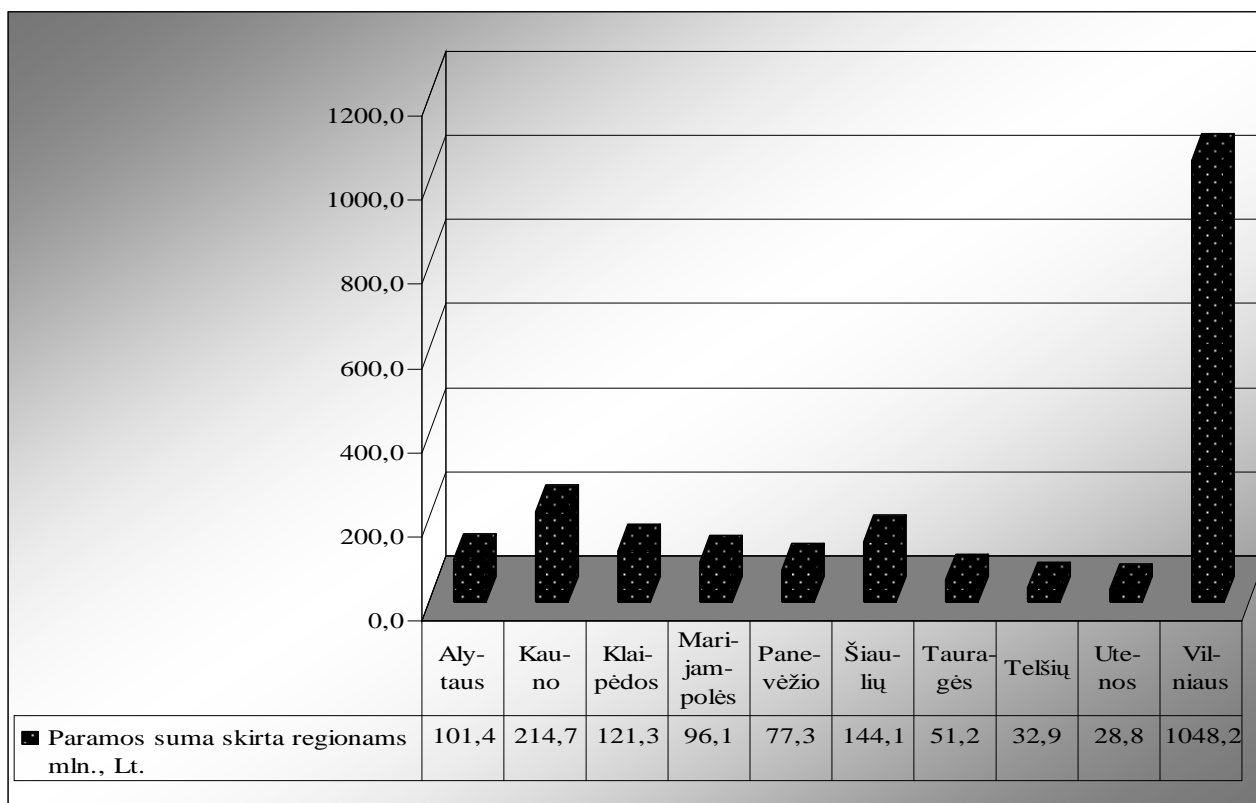
Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis ir Statistikos departamento duomenimis

13 pav. ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir užimtumo priklausomybė

13 paveikslėlyje ryšys tarp ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų užimtumo stiprus, ryšys yra tiesioginis. Koreliacijos koeficientas $r=0.8$. Didėjant struktūrinių fondų lėšoms didėja ir užimtumas.

Apibendrintai galima teigti, kad pakankamai stipri tiesinė priklausomybė egzistuoja tarp ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų ir ekonominių rodiklių. Jų priklausomybę apibūdina koreliacijos arba determinacijos koeficientas. Kuo koeficientas arčiau vieneto tuo priklausomybė tarp dviejų dydžių yra stipresnė. Didėjant ES įsisavintų lėšų kiekiui didėja ir ekonominių rodiklių reikšmės. Vykdoma regioninė politika struktūrinių fondų pagalba turi iš dalies teigiamą įtaką regionams. Tačiau tuo pat metu ryškėja diferenciacija tarp Lietuvos regionų. ES struktūrinių fondų teikiamos finansinės galimybės sudaro sąlygas kryptingai panaudoti šiuos papildomus finansinius išteklius ekonominei plėtrai, kartu ir teritorinei socialinei sanglaudai tarp Lietuvos regionų bei juose didinti.

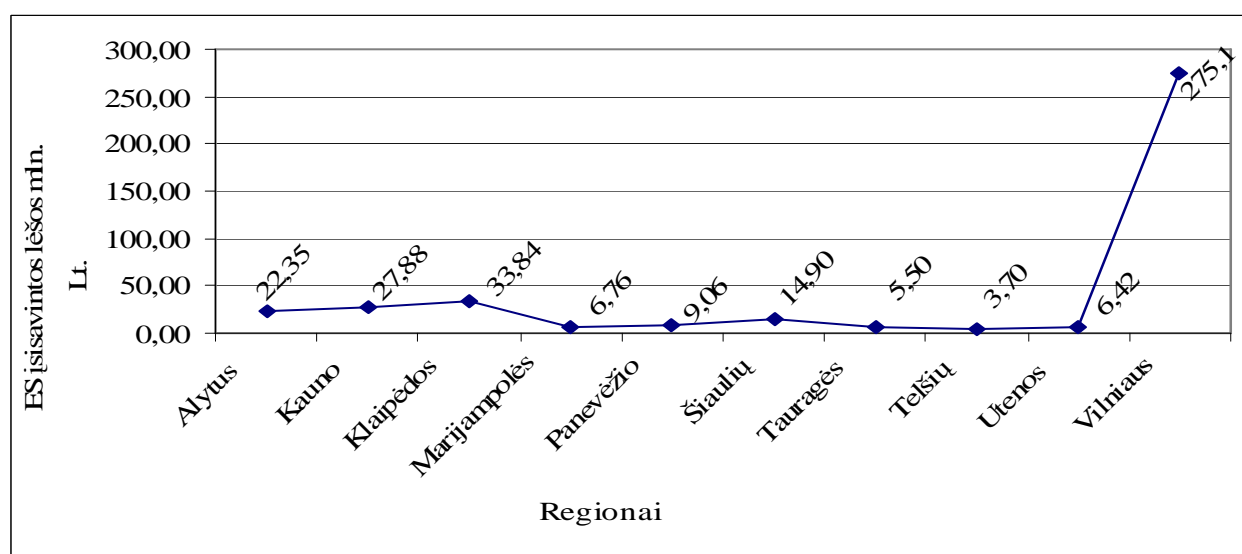
Remiantis pateiktais finansų ministerijos duomenimis 14 pav. aiškiai matosi, kad didesnė ES finansinės paramos suma atitenka sparčiai besiplėtojantiems Lietuvos regionams: Vilniaus, Šiaulių, Kauno, Klaipėdos. Pajėgesnės ir geriau organizuotos savivaldybės gauna santykinai didesnę investicijų dalį. Mažiausiai paramos atitenka lėčiau besivystantiems Utenos, Telšių ir Tauragės regionams. Atotrūkis tarp sparčiai ir lėtai besivystančių regionų auga. Be aktyvios ir stipriai išreikštos nacionalinės regioninės politikos, atotrūkis tarp labiau atsilikusių ir sparčiausiai besivystančių savivaldybių toliau didės.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis

14 pav. Bendra paramos suma skiriama regionams mln. Lt. (pasirašyta sutarčių)

15 paveikslėlyje matosi, kad sparčiai besiplėtojantys regionai (Vilnius, Kaunas) ES struktūrinių fondų lėšas įsisavina efektyviau. Vilniaus regiono įmonės, įstaigos ar organizacijos turi geresnius administracinius gebėjimus ir patirtį rengti bei įgyvendinti projektus. Lėčiau besivystantys Telšių, Tauragės ir Marijampolės regionai lėšas įsisavina pasyviau. Išryškėja nepakankami gebėjimai pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama.

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis

15 pav. ES finansinė įsisavinimo būklė 2005 m.

Nagrinėjant esamą situaciją galima pastebėti, kad sutarčių gauti ES struktūrinių fondų paramai pasirašymo srautas yra gan intensyvus, tačiau jų įsisavinimas yra žymiai mažesnis.

Skirtumai yra didžiuliai tarp atskirų apskričių, teikiančių paraiškas bei vykdančių ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus. Šie skirtumai tarp Lietuvos regionų auga. Teritorinei sanglaudai turi didžiulį poveikį žinios ir kompetencija. Didžioji dalis ES struktūrinių fondų lėšų atitenka didiesiems ir pajėgesniems miestams. Stipresniuose regionuose geresnės sąlygos verslo plėtrai ir mobilizuoja didesnius išteklius projektų rengimui, o silpnesni regionai nesugeba konkuruoti. Taip pat įtakos turi nacionalinės sistemos sudėtingumas įgyvendinant BPD prioritetus. Tai rodo, kad regionų politika tarp skirtingų regionų vykdoma neefektyviai. Ir taip sudaromos prielaidoms socialiniams ir ekonominiams skirtumams didėti. Išsivystymo netolygumai ir didėjantis atotrūkis tarp regionų yra gerai suvokiama problema, tačiau jos sprendimo būdai toli gražu nėra akivaizdūs.

Keli metai yra sukurta Lietuvos regioninės politikos teisinė bazė, siūlomi ir bandomi įvairūs šios politikos receptai. Neišgryninti šios politikos įgyvendinimo būdai. Nacionalinė regioninė politika yra per mažai integruota į kitas viešosios politikos sritis. Planuojant ir įgyvendinant viešąją ekonominę ir socialinę politiką trūksta bendradarbiavimo tarp vietos ir centrinės valdžios institucijų. Šios problemos ypač aktualios vertinant ES struktūrinių fondų investicijų poveikį Lietuvos išsivystymo netolygumams.

Nėra akivaizdžiai išspręsta, kaip skatinti perspektyviausias, naujosios ekonomikos ūkio šakas ir kaip siekti tolygesnės socialinės ir ekonominės plėtros visoje šalies teritorijoje. Šalies ekonomikos pamatą sudaro įmonės, veikiančios didžiausiuose šalies miestuose, kuriuose yra prielaidos jų veiklai: kvalifikuota darbo jėga, verslo paslaugos ir infrastruktūra. Atokesniuose regionuose tokias prielaidas pakankamai sunkiau sukurti, o investuotos lėšos kur kas lėčiau atsiperka. Nėra iki galo atsakoma į klausimą kiek ir koku būdu bus skatinama plėtra mažiau verslui patraukliuose regionuose, kaip bus užtikrinama, kad dalis investicijų būtų nukreipiama į probleminius regionus.

Svarbu yra administracinių gebėjimų stiprinimo aspektas ir gebėjimų efektyviai panaudoti Lietuvai skiriamą ES struktūrinę paramą stiprinimas lėtai besivystančiuose regionuose. Nepakankamas ir netolygus ES struktūrinių fondų įsisavinimas apskrityse gali būti siejamas su kompetencijos stoka rengiant paraiškas ES struktūriniam fondams. Nepakankama atsakingų institucijų tarpusavio komunikacija ir koordinacija, bei kompetencijos trūkumas.

Sutarčių gauti ES struktūrinių fondų paramai įsisavinimas yra žymiai mažas. Prognozuoti lėšų įsisavinimą, atsižvelgiant į dabartinį lėšų įsisavinimo intensyvumą, būtų netikslinga.

Regionų įsisavintos lėšos mln. Lt. 2005 m. IV ketvirčio – 2006 m. I ketvirčio laikotarpiu

Regionai	2005 m. IV ketvirtis	Pokytis lyginant su 2005 m. IV ketvirčiu %	2006 m. I ketvirtis
Alytaus	6	434,1	30
Kauno	7	614,2	50
Klaipėdos	8	420,7	44
Marijampolės	2	780,0	15
Panevėžio	2	825,9	21
Šiaulių	4	724,5	31
Tauragės	1	883,7	14
Telšių	1	710,9	7
Utenos	2	682,9	13
Vilniaus	69	350,6	310

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Finansų ministerijos duomenimis

11 lentelėje matyti, kad per paskutiniuosius ketvirčius visose apskrityse sparčiai didėja ES struktūrinių fondų įsisavinamos sumos. Tačiau trūkstant duomenų pakankamą prognozei atlikti galima apibendrintai teigti, kad įsisavinamos paramos sumos didės. Įsisavinamų lėšų pokytis intensyviausiai auga Tauragės, Panevėžio ir Marijampolės regionuose.

IŠVADOS

- Apžvelgus skirtingų mokslininkų pateikiamus regiono apibūdinimus suformuluotas toks regiono apibrėžimas: regionas – tai teritorijos gamtinių savybių, socialinės veiklos, politinių institucijų ir ekonominių organizacijų visuma, skirianti ją nuo gretimų teritorijų.
- Tiksliausia apibūdinti regionų politika kaip visumą priemonių, skirtų skatinti ekonominę ir socialinę bei ekologinę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudojant vietinius išteklius, ypač didelį dėmesį skiriant atsiliekančioms regionams.
- Regionų plėtros įvairovė įgalina plėtrą analizuoti kaip daugiaplanį procesą, kuris veda prie permainų socialinėse, institucinėse, administracinėse, politinėse struktūrose. Iš apžvelgtų teorijų galima pasakyti, kad ekonominio augimo teorijos pabrėžia palankių sąlygų (ekonominės bei fizinės infrastruktūros vystymas, parama žmogiškajam kapitalui) regiono ekonominiam augimui susidarymą. Šiose teorijose didelis dėmesys skiriamas ekonomikos sektorių modernizavimui, eksportui imlių sektorių skatinimui. Laikomasi nuomonės, kad regiono ekonomika turi vystytis sistemškai, pereiti nuoseklią stadijų grandinę, akcentuojama paslaugų eksporto svarba ekonominiam regiono augimui.
- Lietuvos regioninę politiką sudaro: nacionalinės regioninės politikos, kurios pagrindinis tikslas yra Lietuvos regionų išsivystymo skirtumų mažinimas, ir ES regioninės politikos formavimas ir įgyvendinimas. Įgyvendinant nacionalinę regioninę politiką, gali būti teikiama valstybės pagalba ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktų dėl valstybės pagalbos teikimo nustatyta tvarka. Ji įgyvendinama per valstybės viešąją politiką, pirmiausia per verslo, žmogiškųjų išteklių ir infrastruktūros plėtrą. Probleminių teritorijų socialinių ir ekonominių plėtros priemonių įgyvendinimo projektai finansuojami iš valstybės biudžeto, kitų finansavimo šaltinių ir iš ES paramos fondų, jeigu Bendrajame programavimo dokumente yra numatyta remti tos probleminės teritorijos plėtros programą atitinkančius projektus.
- ES regioninės politikos tikslas yra socialinė ir ekonominė sanglauda. Regioninė ir sanglaudos politika yra ekonominių, socialinių ir politinių priemonių visuma, nukreipta į mažiau išsivysčiusių regionų plėtrą bei tarpregioninės sanglaudos skatinimą siekiant spartesnio bendro šalies ekonominio augimo bei visuomenės gyvenimo kokybės gerėjimo. ES finansavimo šaltiniai: Europos regioninės plėtros fondas, Europos socialinis fondas, Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas, Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas.
- Bendrasis programavimo dokumentas – tai Lietuvos parengtas ir Europos Komisijos patvirtintas strateginis dokumentas, kuriame išdėstyta ES struktūrinių fondų ir Lietuvos veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai.

Numatyta tokia ES struktūrinių fondų administravimo struktūra Lietuvoje: Vadovaujančioji institucija yra atsakinga už patikimą ir veiksmingą ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų planavimą, priemonių įgyvendinimą ir priežiūrą. Mokėjimo institucija yra atsakinga už visų ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų apskaitą. Tarpinės institucijos vykdo Valdymo institucijos deleguotas paramos valdymo funkcijas. Įgyvendinančiosios institucijos vykdo tiesioginį paramos administravimą. Priežiūros komitetas – pagrindinė BPD įgyvendinimo priežiūros institucija.

- Atlikus Lietuvos regionų socialinių, ekonominių rodiklių analizę išryškėjo didėjantys netolygumai tarp sparčiausiai išsivysčiusių regionų Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir lėtai besivystančių Marijampolės ir Tauragės regionų. Taigi rodo, kad regioninė politika Lietuvoje įgyvendinama neefektyviai.

- Atlikus koreliacinę analizę patvirtino hipotezė apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų įsisavintų lėšų bei ekonominių socialinių rodiklių priklausomybę. Nustatyta teigiama tiesioginė priklausomybė tarp kintamųjų. Ši priklausomybė pakankamai stipri. Koreliacijos koeficientas kinta nuo 0,6 iki 0,9. Didėjant ES įsisavintų lėšų kiekiui didėja ir ekonominių rodiklių reikšmės. Vykdoma regioninė politika struktūrinių fondų pagalba turi iš dalies teigiamą įtaką regionams. Tačiau tuo pat metu ryškėja diferenciacija tarp Lietuvos regionų. ES struktūrinių fondų teikiamos finansinės galimybės sudaro sąlygas kryptingai panaudoti šiuos papildomus finansinius išteklius ekonominei plėtrai, kartu ir teritorinei socialinei sanglaudai tarp Lietuvos regionų bei juose didinti.

PASIŪLYMAI

- Rengiant naują 2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų paramos programą tikslinga išryškinti probleminius regionus suteikiant jiems paramos skyrimo prioritetus. Peržiūrėti projektų vertinimo kriterijus ir skirti papildomai balų ES struktūrinių fondų finansavimui tiems teikiams projektams, kurie bus skirti probleminių teritorijų socialinei ir ekonominei plėtrai.
- Nacionalinės regioninės politikos tobulinimo procese probleminių regionų atstovai turėtų akcentuoti svarbiausias problemas vadovaujantis partnerystės principu. Aktualu, kad būt skiriamas didesnis dėmesys silpnesnių Lietuvos regionų socialinės ir ekonominės plėtros skatinimui, bei atskirų teritorijų problemų sprendimui.
- Siekiant stiprinti administracinius gebėjimus ir gebėjimus efektyviai panaudoti Lietuvai skiriamą ES struktūrinę paramą lėtai besivystančiuose regionuose naudinga būtų teikti konsultacijas vizitų ar atvirų durų metu dėl rengiamų projektų. ES struktūrinių fondų valdymo sistemą padaryti suprantamesnę ir paprastesnę galutiniam paramos gavėjui.
- Didinti institucijų, kurios atsakingos už ES struktūrinių fondų panaudojimą kompetenciją, kad jos galėtų suteikti paramos gavėjams pakankamą ir aiškia informaciją.
- Projektų atranką vykdyti regioniniu lygiu pagal konkrečiam regionui nustatytus probleminius kriterijus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. BABALIAUSKAITĖ, Jolita. (2002) Internetas ir jo įtaka regionų plėtrai Lietuvoje. *Regionų plėtra–2002. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 19-23. ISBN 9955-09-275-0.
2. BAGDZEVIČIENĖ, Rita. (2000) Regioninė politika – vidinis poreikis ar Europos Sąjungos sąlyga. *Ekonomika ir vadyba-2000: aktualijos ir metodologija: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 49-50.
3. BAGDZEVIČIENĖ, Rita; RIMAS, Justinas; VENCKUS, Algimantas. (2002). Regionų ekonomikos plėtros strategija. *Regionų plėtra–2002. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, p. 30-35.
4. BAGDZEVIČIENĖ, Rita. (2001) Regioninės politikos vykdymo prielaidos. *Regionų plėtra – 2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 16
5. BALČIŪNAS, N. (1999) Nedarbo lygis ir jo poliarizacija Lietuvoje teritoriniu pjūviu. *Regionų ekonomika ir plėtra. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga 1999 m. spalio 21–22 d.* Kaunas, p. 11.
6. BARTAŠKIENĖ, Danutė. (1999). Lietuvos regioninės politikos uždaviniai. *Regionų ekonomika ir plėtra. Tarptautinė konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: „Morkūnas ir Ko“ p. 12.
7. BARTOSEVIČIENĖ, Vlada; STŪKAITĖ, Dalia. (2005) *Ekonominės statistikos praktikumas*. Kaunas: Technologija p. 116. ISBN 9955-09-548-2.
8. BANEVIČIUS, G. (1997) *Regional aspects of foreign investments in Lithuania*. Lithuanian Economic Reforms: Practice and Perspective. Vilnius: Margi raštai, p. 420.
9. BELAZARIENĖ, Giedrė. (2000) Ekonominės plėtros metodologiniai principai. *Ekonomika ir vadyba – 2000: aktualijos ir metodologija: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, p. 63-65.
10. BELAZARIENĖ, Giedrė; BAGDZEVIČIENĖ, Rita. (2001) Regionų ekonomikos augimo ir vystymosi teorijų apžvalga. *Ekonomika ir vadyba–2001. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 42-47. ISBN 9986-13-926-0.
11. BERTAŠIŪTĖ, D. (2001) Regioninio valdymo tobulinimas kaip aktuali viešojo administravimo problema. *Regionų plėtra–2001. Respublikinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija p. 46-51.
12. БИЛЬЧАК В.С., ЗАХАРОВ В.Ф. (1998) *Региональная экономика*. – Калининград: Янтарный Сказ, 314 с.

13. CUDDY, Michael. (1998) *Ekonominės plėtros strategija Lietuvai: veiksniai ir galimybės*. Nacionalinis Airijos universitetas Gahavy. p. 3 – 4.
14. DAMAŠIENĖ, Violeta; RIMKEVIČIENĖ, Audronė. (2002) Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas. *Regionų plėtra – 2002. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, p. 70 -74.
15. DANIELZYK R., WOOD G. *On the relationship between cultural and economic aspects of regional development: some evidence from Germany and Britain*. Prieiga per internetą: <<http://search.global.epnet.com>>, 2000 10 29
16. DEVINDUONIS, Romas; KAVALIAUSKAS, Paulius. (1999) Regioninės politikos formavimas šalies bendrajame plane. *Regionų ekonomika ir plėtra. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga 1999 m.* spalio 21–22 d. Kaunas. p. 51.
17. Eurostadija UAB tinklapis. (2004) [žiūrėta 2005 m. kovo 25 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.eurostadija.lt/lt/main/sf>>
18. ГЛАДКИЙ Ю.Н., ЧИСТОБАЕВ А.И. (1998). *Основы региональной политики: учебник*. – Санкт Петербург: Издательство Михайлова В.А. p. 659.
19. GRAŽULYTĖ – MALONIENĖ, Ona. (2004) *Statistika*. Vilnius, p. 110, ISBN 9955-479-42-4
20. GRONSKAS, Vladas. (1999) Lietuvos regioninių ūkinės veiklos palyginamoji analizė. *Regionų ekonomika ir plėtra: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga 1999 m.* spalio 21–22 d. Kaunas, p. 31–33.
21. JULIEN P.A.; LACHANCE R. (2001) *Dynamic regions and high-growth SMEs: uncertainty, potential information and weak signal networks*. <<http://search.global.epnet.com>>, 2000 10 15
22. Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmai (2004) [žiūrėta 2004 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.chamber.lt/regionas.php?tid=t70>>
23. Kauno regiono plėtros agentūra (2004) [žiūrėta 2004 m. gruodžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.krda.lt/krdalit/naujienos%20idomu.html>>
24. LR Finansų ministerijos tinklapis. (2003) [žiūrėta 2004 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą:<http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do;jsessionid=5CC4001E3EF8973C27E1A18E4B1C6799?doclocator=/web/stotis_inf.nsf/0/695BF9E27E2A3B91C1256D1C003AB0BF?openDocument&pathid=8D615A696B1E90E6C1256D17003BC29B>
25. LR Finansų ministerijos tinklapis. (2003) [žiūrėta 2004 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą:<http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=%2Fweb%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FE1A665AB47AAF272C2256F3A004D536C%3FopenDocument&pathid=1A05CD8E4783EF9DC2256F2400288E91>

26. LR Finansų ministerijos tinklapis. (2003) [žiūrėta 2005 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F69C7B6A59C81125CC2256F3B00394402>
27. LR Finansų ministerijos tinklapis. (2003) [žiūrėta 2005 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F532BF02E40DBD39CC2256F3A004E23AD>
28. LR Finansų ministerijos tinklapis. (2003) [žiūrėta 2005 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/6245787CD9806B20C1256D2E0030E55B/\\$File/VISA%20MEDZIAGA-%20regioniniai.doc](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/6245787CD9806B20C1256D2E0030E55B/$File/VISA%20MEDZIAGA-%20regioniniai.doc)>
29. LR Finansų ministerijos tinklapis. (2003) [žiūrėta 2005 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/finmin/content/naujiena.jsp;jsessionid=034BAE645DC1F96FD9D94F4A83657383?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2F6940EBD30F9E671AC2256ED00035A187>
30. Lietuvos Respublikos seimas. (2006) *Regioninės plėtros įstatymas* Nr. VIII-1889. Aktuali redakcija nuo 2004 m. liepos 15 d. [žiūrėta 2006 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=238528&p_query=nacionalinės%20regioninės%20politikos%20įgyvendinimo%20priemonės&p_tr2=0>
31. Lietuvos Respublikos seimas. (2006) *Dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos*. Aktuali redakcija nuo 2005 m. gegužės 27 d. [žiūrėta 2006 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=256343>
32. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2006) *Regionų ekonomikos plėtotės strategija*. 2002 [žiūrėta 2006 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php>
33. MACLEOD, Deivid. (1996) *Contemporary approaches of regional development*. – <<http://www3.sympatico.ca/david.macleod/RGECDV.htm>>
34. MAČERINSKIENĖ Irena, SABAITĖ Ginta. (2001) *Basic Issues on Regional Development Policies*. Regionų plėtra. p. 177.
35. MAČYS, Gediminas; STEMPKAUSKAS, Valdas. (2000) Regionų ekonominė plėtra: analizės metodika ir finansiniai šaltiniai. *Ekonomika ir vadyba 2000: aktualijos ir metodologija: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, 2000 05 04 – 2000 05 05. p. 252 – 254.
36. MAČYS, Gediminas. (2005) *Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, p. 168. ISBN 9955-19-009-4.
37. MANIOKAS, Klaudijus. (2000) *Regioninė politika Lietuvoje*. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje, Jungtinių Tautų vystymo programa. Vilnius, p. 19-44.

38. MARTINUSSEN J. (1999) *Society, state & market: a guide to competing theories of development*. – Bangladesh: The University Press Limited, p. 386.
39. МОНДАРО М.П. (1997) *Экономическое развитие: учебник*. – Москва: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 671с.
40. Nacionalinis regionų plėtros agentūros tinklapis. (2004) [žiūrėta 2004 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nrda.lt/faq.htm>>
41. NAKROŠIS, Vitalis. (2003) *Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas*. Eugrimas. p. 132. ISBN 9955-501-53-7.
42. Naujosios Sąjungos tinklapis. (2002-2005) [žiūrėta 2005 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nsajunga.lt/Default.asp?ArticleID=1336&TopicID=50>>
43. PAREIGIS, Rimantas; DOROFJEVA, Oksana. (2004) Lietuvos nacionalinė regionų politika ir jos įgyvendinimo prielaidos. *Mokslo darbai. Ekonomika*. p. 1-12. [žiūrėta 2006 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/67\(2\)/tomas-67.html](http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/67(2)/tomas-67.html)>
44. PARR John B. (1999) *Regional economic development: an export stages framework*. Land economics, February. p. 3-5 Prieiga per internetą: <<http://library.northernlight.com/PN19990520010001931.html?cb=0&sc=0>>
45. Pilietinės visuomenės institutas. [žiūrėta 2005 m. sausio 13 d.]. Prieiga per internetą: www.civitas.lt
46. SIMANAVIČIENĖ, Žaneta; KILJONIENĖ, Akvilė. (2004) Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas Europos Sąjungos kontekstu. *Mokslo darbai. Ekonomika*. p. 1-13 [žiūrėta 2006 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/67\(2\)/tomas-67.html](http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/67(2)/tomas-67.html)>
47. ŠIMELEVIČ, Kristina; BAGDZEVIČIENĖ, Rita. (2001) Kas yra regionas. *Regionų plėtra-2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 274 -275. ISBN 9986–13-946-3.
48. SORENSEN Tonis. (2001) *Regional development: Some Issues for Policy Makers*. – <<http://www.aph.gov.au/library/pubs/rp/1999-2000/2000rp26.htm>>, 2001 11 19
49. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. (2005) [žiūrėta 2005 m. balandžio 19 d.] Prieiga per internetą: <http://db.std.lt/RDB_LT/Dialog/statfile1.asp>
50. Struktūriniai fondai ir kultūra. [žiūrėta 2004 m. spalio 10 d.] Prieiga per internetą: <www.durys.org/sf/kultura>
51. ŠTREIMIKIENĖ, Dalia. (2002) ES regioninės politikos įgyvendinimas Lietuvoje. *Regionų plėtra–2002. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 186-190.

52. ŠTREIMIKIENĖ, Dalia. (1999) Regioninės politikos formavimas šalies bendrajame plane. *Regionų ekonomika ir plėtra. Tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 143.
53. ŠTREIMIKIENĖ, Dalia. (2001) Regionų plėtros teorijos ir politika. *Regionų plėtra-2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 279-283
54. TAYLOR J., WREN C. (1997) *UK Regional Policy: An Evaluation*. Regional Studies. Journal of the Regional Studies Association. p. 839
55. TEO. (2005) [žiūrėta 2005 m. sausio 13 d.] Prieiga per internetą: http://www.takas.lt/verslas/bk_straipniai.php?st=view&msg_id=1182
56. TIJŪNAITIENĖ, Rigita; GIEDRIMIENĖ L. (2002) Globalizacija versus regionalizmas. *Regionų plėtra-2002. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, p. 191 – 195.
57. ТОДАРО М. П. (1997) *Экономическое развитие*. – Москва: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, p. 89.
58. VAITEKŪNAS Stasys. (2001) Lietuvos regionų problema Europos Sąjungos kontekste. *Regionų plėtra-2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija. p. 306-317.
59. Vidaus reikalų ministerijos tinklapis. (2004) [žiūrėta 2004 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: http://www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=129&begin_at=90&tt_news=336&
60. Vilniaus prekybos, pramonės ir amatų rūmai. (2004) [žiūrėta 2004 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: www.cci.lt
61. VšĮ „Kauno technologijos universiteto regioninis verslo inkubatorius“. (2004) [žiūrėta 2004 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ktc.lt/projects/pastre/img/283,6,Slide 6>

JAKUBAUSKAITE Brigita (2006) Impact of Lithuanian's Regional Policy Implementation to Development of Regions. MBA Graduation paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. Visual material : 11 tables and 15 pictures, 71 pg.

SUMMARY

Lithuania's regional policy implementation questions are rather actual, however currently regional policy role is increasing consequently the differences between regions become accurate which undoubtedly is an important phenomenon for country's economical development.

The aim of this work is to evaluate the influence of Lithuania's regional policy implementation to development of regions through the use of structural funds. The object of research is the impact of Lithuania's regional policy implementation to development of regions. Achieving the aim of this work several goals have been risen. First, the system of region and regional policy concepts has been established. Second, the regional policy clarifying theories have been examined and Lithuania's national regional policy implementation peculiarities have been distinguished. Third, the European Union's regional policy and its aims, financial resources have been analyzed moreover, the common programming document and structural funds administrative system have been evaluated and the analysis of the impact of Lithuania's regional policy implementation to development of regions. The hypothesis is being checked in this paper– The positive and direct dependence between regions' economical development indexes and the use of European Unions structural funds exists.

In this work such methods have been used – social sciences comparing analyses, intern and statistical data analyses, logical analyses, Correlative analysis.

According to regional development and policy concept analyses most foreign authors present regional development explaining theories and the present master's of arts final paper shows the description of region and regional concept policy. However, the means of Lithuania and European Union's regional policy implementation could be used. The analyses showed the differences between expeditedly and slowest developing Lithuania's regions. The positive direct dependence exists between European Union structural funds and regions' economical development indexes.

The report of the final work was read ' Use of Structural Funds for Sustainable Energy Projects by Promoting Regional Development in Lithuania '. At the conference in Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University ' Postmodern Society and Consumption Patterns from the Perspective of Social Sciences ', 2005.

1 PRIORITETAS: socialinė ir ekonominė ūkio infrastruktūros plėtra (finansuojamas iš ERPF); (2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 347 mln. EUR)

- 1.1 priemonė. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas.
- 1.2 priemonė. Energijos tiekimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio efektyvumo užtikrinimas.
- 1.3 priemonė. Aplinkos kokybės gerinimas ir aplinkai daromos žalos prevencija.
- 1.4 priemonė. Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimas ir atnaujinimas.
- 1.5 priemonė. Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, tyrimų ir studijų įstaigų infrastruktūros bei socialinių paslaugų (papildančių paslaugas, kurioms teikiama Europos socialinio fondo parama) plėtra.

2 PRIORITETAS: žmogiškųjų išteklių plėtra (finansuojama iš Europos socialinio fondo); (2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 163 mln. Eurų)

- 2.1 priemonė. Užimtumo gebėjimų ugdymas.
- 2.2 priemonė. Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių plėtotė.
- 2.3 priemonė. Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija.
- 2.4 priemonė. Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas.
- 2.5 priemonė. Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje.

3 PRIORITETAS: gamybos sektoriaus ir paslaugų plėtra (finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo); (2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 222 mln. Eurų)

- 3.1 priemonė. Tiesioginė parama verslui.
- 3.2 priemonė. Verslo aplinkos gerinimas.
- 3.3 priemonė. Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra.
- 3.4 priemonė. Viešoji turizmo infrastruktūra ir paslaugos.

4 PRIORITETAS: kaimo ir žuvininkystės plėtra (finansuojamas iš Europos žemės ūkio garantijų orientavimo fondo ir Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento); (2004 - 2006 m. numatyta parama Lietuvai pagal šį prioritetą - 190 mln. Eurų)

- 4.1 priemonė. Investicijos į žemės ūkio valdas.
- 4.2 priemonė. Parama jauniems ūkininkams.
- 4.3 priemonė. Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas.
- 4.4 priemonė. Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas.
- 4.5 priemonė. Miškų ūkis.
- 4.6 priemonė. "Leader +" tipo priemonė.

4.7 priemonė. Mokymas.

4.8 priemonė. Veiksmai, susiję su žvejybos laivais.

4.9 priemonė. Vandens išteklių apsauga ir plėtra, akvakultūra, žvejybos uosto įrengimai, perdirbimas ir rinkodara bei žvejyba vidaus vandenyse.

4.10 priemonė. Kiti (su žuvininkyste susiję) veiksmai.

5 PRIORITETAS: techninė pagalba

5.1 priemonė. Parama programos parengimui, valdymui, priežiūrai ir kontrolei (Europos regioninės plėtros fondas).

5.2 priemonė. Programos viešinimas ir vertinimas (Europos socialinis fondas)

2 PRIEDAS BVP vienam gyventojui ir tiesioginės užsienio investicijos 2000 - 2004 metais

5 lentelė

Bendras vidaus produktas vienam gyventojui 2000 – 2004 m. tūkst. Lt.

	2000 m.	Pokytis lyginant su 2000 m. %	2001 m.	Pokytis lyginant su 2001 m. %	2002 m.	Pokytis lyginant su 2002 m. %	2003 m.	Pokytis lyginant su 2003 m. %	2004 m.	Pokytis lyginant su 2000 m. %
Alytaus regionas	10,6	4,7	11,1	3,6	11,5	2,6	11,8	9,3	12,9	21,7
Kauno regionas	12,5	8,8	13,6	2,9	14	11,4	15,6	12,2	17,5	40,0
Klaipėdos regionas	14,7	4,1	15,3	5,2	16,1	8,1	17,4	7,5	18,7	27,2
Marijampolės regionas	9,5	-1,1	9,4	5,3	9,9	12,1	11,1	6,3	11,8	24,2
Panevėžio regionas	11,8	5,1	12,4	4,0	12,9	4,7	13,5	14,1	15,4	30,5
Šiaulių regionas	10,1	2,0	10,3	6,8	11	10,9	12,2	12,3	13,7	35,6
Tauragės regionas	8	5,0	8,4	2,4	8,6	1,2	8,7	14,9	10,0	25,0
Telšių regionas	11,1	8,1	12	3,3	12,4	12,1	13,9	16,5	16,2	45,9
Utenos regionas	11	5,5	11,6	6,0	12,3	11,4	13,7	10,2	15,1	37,3
Vilniaus regionas	17,4	9,2	19	12,1	21,3	9,9	23,4	12,0	26,2	50,6

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

6 lentelė

Tiesioginės užsienio investicijos 2000 – 2004 m. tūkst. Lt.

	2000 m.	Pokytis lyginant su 2000 m. %	2001 m.	Pokytis lyginant su 2001 m. %	2002 m.	Pokytis lyginant su 2002 m. %	2003 m.	Pokytis lyginant su 2003 m. %	2004 m.
Alytaus regionas	218370	-32,7	146987	-3,9	141241	34,2	189603	-10,0	170608
Kauno regionas	1211079	8,2	1310554	20,1	1573398	17,5	1849437	2,0	1886866
Klaipėdos regionas	1145330	13,0	1294610	5,2	1361861	13,6	1547391	12,7	1743289
Marijampolės regionas	26736	129,1	61261	20,2	73624	6,2	78160	43,3	111965
Panevėžio regionas	381545	18,7	453063	1,5	459817	47,6	678490	7,3	728288
Šiaulių regionas	155246	6,8	165846	8,0	179102	4,5	187185	3,5	193758
Tauragės regionas	21528	-9,3	19522	-25,5	14551	55,1	22567	-4,8	21495
Telšių regionas	85972	-80,1	17101	3149,6	555714	38,2	767907	52,6	1171594
Utenos regionas	109268	87,6	204975	63,6	335274	-24,9	251665	-13,2	218426
Vilniaus regionas	5982185	16,8	6988014	21,5	8489212	-4,3	8127005	22,4	9946271

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

3 PRIEDAS Materialinės investicijos ir užimtųjų skaičius 2000 – 2004 metais

7 lentelė

Materialinės investicijos 2000 - 2004 m. tūkst. Lt.

	2000 m.	Pokytis lyginant su 2000 m. %	2001 m.	Pokytis lyginant su 2001 m. %	2002 m.	Pokytis lyginant su 2002 m. %	2003 m.	Pokytis lyginant su 2003 m. %	2004 m.
Alytaus regionas	208272	-3,4	201177	37,9	277369	25,8	348936	0,8	351753
Kauno regionas	1401555	-9,1	1274287	15,3	1469597	1,1	1485819	13,9	1692085
Klaipėdos regionas	847159	23,3	1044961	-3,8	1004751	-7,2	932423	30,7	1218920
Marijampolės regionas	138100	6,0	146367	66,2	243290	7,9	262631	12,9	296423
Panevėžio regionas	363262	23,6	448915	13,1	507874	12,4	570779	7,6	613889
Šiaulių regionas	308920	1,7	314323	45,1	456003	-2,8	443040	56,0	691114
Tauragės regionas	55559	63,6	90913	34,5	122279	12,8	137923	7,9	148784
Telšių regionas	321998	-24,5	243052	47,0	357340	30,2	465179	-21,6	364870
Utenos regionas	188332	15,4	217296	17,5	255262	12,1	286121	63,0	466424
Vilniaus regionas	2598507	40,7	3656716	-11,2	3247801	3,3	3354413	26,8	4252493

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

8 lentelė

Užimtųjų skaičius 2000 - 2004 m. tūkst.

	2000 m.	Pokytis lyginant su 2000 m. %	2001 m.	Pokytis lyginant su 2001 m. %	2002 m.	Pokytis lyginant su 2002 m. %	2003 m.	Pokytis lyginant su 2003 m. %	2004 m.
Alytaus regionas	67,2	-0,7	66,7	0,9	67,3	-0,3	67,1	0,4	67,4
Kauno regionas	273,4	0,0	273,4	5,0	287,1	1,6	291,7	2,8	299,9
Klaipėdos regionas	160,7	-3,7	154,8	3,1	159,6	-3,7	153,7	0,2	154
Marijampolės regionas	73,1	-10,8	65,2	18,9	77,5	3,2	80	-5,5	75,6
Panevėžio regionas	122,6	-3,0	118,9	0,6	119,6	-0,3	119,2	-0,1	119,1
Šiaulių regionas	146,6	-6,9	136,5	3,0	140,6	6,8	150,1	-2,8	145,9
Tauragės regionas	56,4	-14,2	48,4	13,0	54,7	3,5	56,6	-3,4	54,7
Telšių regionas	70,4	-9,2	63,9	11,1	71	3,1	73,2	-1,6	72
Utenos regionas	66,7	7,6	71,8	-1,7	70,6	-4,1	67,7	-1,3	66,8
Vilniaus regionas	360,9	-2,4	352,2	1,6	357,9	5,8	378,7	0,6	380,9

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

4 PRIEDAS Nedarbo lygis ir lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 – 2004 metais

9 lentelė

Nedarbo lygis 2000 - 2004 m. proc.

	2000 m.	Pasikeitimai lyginant su 2000 m. %	2001 m.	Pasikeitimai lyginant su 2001 m. %	2002 m.	Pasikeitimai lyginant su 2002 m. %	2003 m.	Pasikeitimai lyginant su 2003 m. %	2004 m.
Alytaus regionas	18,4	4,2	22,6	-6,4	16,2	-2,6	13,6	2,4	16
Kauno regionas	16,3	1,5	17,8	-3,8	14	-1,9	12,1	-1,8	10,3
Klaipėdos regionas	14,2	2,8	17	-4,7	12,3	0,2	12,5	0,2	12,7
Marijampolės regionas	14,7	3,8	18,5	-8,0	10,5	-3,0	7,5	-0,6	6,9
Panevėžio regionas	15,8	-1,2	14,6	-1,3	13,3	-1,9	11,4	1,2	12,6
Šiaulių regionas	19,7	-0,2	19,5	-4,7	14,8	2,1	16,9	-4,3	12,6
Tauragės regionas	13,6	2,8	16,4	-7,8	8,6	0,9	9,5	-0,6	8,9
Telšių regionas	13,2	5,4	18,6	-3,2	15,4	-2,9	12,5	-2,2	10,3
Utenos regionas	15,4	1,2	16,6	-2,3	14,3	1,0	15,3	-3,0	12,3
Vilniaus regionas	17,3	-1,3	16	-1,5	14,5	-2,8	11,7	-0,6	11,1

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

10 lentelė

Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 - 2004 m. mln. Lt.

	2000 m.	Pokytis lyginant su 2000 m. %	2001 m.	Pokytis lyginant su 2001 m. %	2002 m.	Pokytis lyginant su 2002 m. %	2003 m.	Pokytis lyginant su 2003 m. %	2004 m.
Alytaus regionas	598,7	6,0	634,6	4,1	660,5	-5,1	626,5	11,6	699,4
Kauno regionas	2567,4	2,6	2635	5,3	2774,8	13,1	3138,9	16,2	3646,3
Klaipėdos regionas	1454,4	14,5	1665,8	60,6	2675,9	31,3	3513,1	-21,4	2762,2
Marijampolės regionas	299,8	25,6	376,4	-0,8	373,3	18,8	443,3	19,1	527,9
Panevėžio regionas	1250,3	2,0	1275,9	7,6	1373,3	3,6	1423,2	4,1	1481,9
Šiaulių regionas	647,3	16,6	754,7	3,5	780,9	24,4	971,7	35,3	1315
Tauragės regionas	86,4	26,0	108,9	-7,9	100,3	81,1	181,6	21,5	220,7
Telšių regionas	298	1254,7	4037	-10,3	3621,6	13,2	4101,1	55,7	6386,5
Utenos regionas	350,7	11,8	392,2	-4,8	373,3	14,9	428,9	22,4	524,8
Vilniaus regionas	1913,2	27,2	2434,4	12,6	2741	6,2	2911,5	9,5	3189

Šaltinis: sukurta autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis